

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nina Starc

SLIKANJE Z USTI ALI NOGAMI

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Nina Starc

Naslov diplomske naloge: Slikanje z usti ali nogami

Mentorica: dr. Ana Marija Sobočan

Somentorica: as. dr. Klavdija Kustec

Kraj: Ljubljana

Leto: 2017

Št. strani: 71 + priloge **Št. tabel:** 6 **Št. slik:** 7 **Št. prilog:** 3

Ključne besede: pomoč z umetnostjo, umetnostna izrazna sredstva, likovnost, slikanje z usti ali nogami, socialno delo.

Povzetek:

Diplomska naloga preučuje področje pomoči z umetnostjo in slikanja z usti in/ali nogami v Sloveniji. Teoretični del posvečam pregledu določene podlage o umetnosti, pomoči z umetnostjo, pomoči z likovnostjo ter ugotavljam, kako bi lahko umetnostna izrazna sredstva pripomogla k socialno-delovnem odnosu. Elemente delovnega odnosa zato tudi posamično opisujem in k opisom dodajam svoje razmišljanje o vključitvi umetnostnih izraznih sredstev. Menim, da so lahko umetnostna izrazna sredstva odlična podpora in vodilo pogovora v delovnem odnosu. Lahko so prikladen »pripomoček« za začetek, nadaljevanje in zaključevanje procesa podpore in pomoči ob spremstvu spoštljive verbalne in neverbalne komunikacije. Poleg tega z uporabo umetnostnih izraznih sredstev razširimo spekter možnih načinov izražanja, sodelovanja in oblikovanja ciljev ter omogočimo večjo svobodo pri izbiri izražanja. Empirični del diplomske naloge sem posvetila raziskovanju slikanja z usti ali nogami v Sloveniji. V sodelovanju s tremi slikarji in eno slikarko sem izvedla intervjuje. Na podlagi njihovih odgovorov sem uspela odgovoriti na raziskovalna vprašanja. Ugotavljala sem, kakšen povod je slikarje usmeril k slikarski dejavnosti, raziskujem potek in namen njihovih srečanj ter ugotavljam, kaj jim slikarska dejavnost predstavlja in prinaša. Skozi raziskovanje sem ugotovila, da slikarska dejavnost slikarjem prinaša kar nekaj pozitivnih učinkov, med drugim prinaša tudi moč. Na podlagi teoretičnega in empiričnega dela sklepam, da bi bila uporaba umetnostnih izraznih sredstev (v primeru raziskovanja slikanje) dobrodošla tako v socialno-delovnem odnosu kot tudi vsakdanjem življenju.

Title: Painting with Mouth or Feet

Descriptors: Assistance to art, art means of expression, the usage of drawing, painting with mouth or feet, social work.

Abstract: The bachelor thesis studies the field of assistance to art and painting with mouth and/or feet in Slovenia. The theoretical part is dedicated to the review of certain bases of art, assistance with art, and assistance with artistic expression. I study how the art expression could mean help with social and working relationship. Therefore, I describe the elements of relationships at work and I add my thinking about integrating the artistic means of expression. I think that the artistic means of expression can be a great support and can lead the conversation in working relationships. They can be a convenient tool for the initiation, continuation, and termination of the process for support and assistance that is accompanied by a respectful verbal communication. Besides that, the use of the artistic means of expression can expand the spectrum of possible ways of thinking, cooperation and the design of goals and with that, we can enable bigger choice of expression with art. The empirical part of the thesis is focused on the exploration of painting with mouth or feet in Slovenia. I interviewed four painters to answer the studied questions. I try to establish why they started to paint, I studied how their meetings work and the reason behind them. I also studied what painting means to them and what it gives them. I found out that painting acts positively and gives them strength. On the basis of the theoretical and empirical part of the thesis, I concluded that the use of the artistic means of expression (in the studied case – painting) would be welcome in social and working relationship as well as in everyday life.

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nina Starc

SLIKANJE Z USTI ALI NOGAMI

Diplomsko delo

Mentorica: dr. Ana Marija Sobočan

Somentorica: as. dr. Klavdija Kustec

Ljubljana, 2017

Šepetala mi je morska zvezda

*Šepetala mi je morska zvezda,
o poljubih morskih vil,
nežnega srca pogleda,
zaljubljenih letečih sil.*

*Odšla sem v globine morja,
da videla bi svet čudes,
se dvigala iznad obzorja,
zaljubljenih koral nebes.*

*Lebdela sem na slani travi,
ki žgečkala je podplate,
sem videla te v puščavi,
si nosil biserne copate.*

*Odpeljal naju si med vile,
da bi učila se poljuba,
spojili srci so nevidne sile,
so nama podarile krila.*

*Naj skupaj naju vodi misel,
da dan je z biseri postlan,
če zmogla bova še ljubiti,
postala bova ocean.*

Tina Starc

Moje trave

*Moje trave so visoke,
sežejo prav do neba,
upogibajo se v vetru,
kot valovi sred morja.*

*Moje trave so zelene,
kakor je pomladni gaj,
ptice pesem žvrgolijo,
ko letijo preko trav.*

*Moje trave pa dišijo,
kakor krasen beli cvet,
zjutraj rosa jih umije,
kot opoj, ki pušča sled.*

Vlasta Bajc

PREDGOVOR

Ustvarjanje, umetnost, izražanje, odnosi, pomoč z umetnostjo – vse to predstavlja področja, za katera čutim, da me zanimajo in da je delo v povezavi z njimi moje (bodoče) poslanstvo. Na potovanje razmišljanja o umetnosti kot načinu izražanja so me popeljale zgodbe bližjih oseb, ki so se v svojem življenju, nekatere ob pozitivnih, druge ob težjih življenjskih izkušnjah, začele ukvarjati z umetnostjo. Skozi spontane pogovore smo ugotovili, da njihove risbe ali pesmi odražajo njihovo notranjost, občutke, razpoloženja, ki so jih s pomočjo umetnostnega izraznega sredstva pretvorile v umetniško obliko in jih na ta način izlile iz sebe ter »poslale v svet«.

Obe pesmi, ki sem ju objavila na prejšnji strani, sta nastali na podlagi doživljanja določene življenjske izkušnje. Prav zato mi dajeta navdih in mi potrjujeta idejo, da se lahko s pomočjo umetnostnih izraznih sredstev »zdravimo«, izražamo in veselimo ali pa se tega naučimo. Vsako znanje pa lahko prinese moč za nadaljevanje.

V teoretičnem delu zato poskušam zajeti pomembne informacije o tem, kako lahko umetnost razumemo in kako si z njo lahko pomagamo. Osebe, s katerimi sem izvedla intervju za raziskovalni del, se ukvarjajo s slikarstvom, ki spada med zvrsti likovnosti, zato sem del teoretičnega dela posvetila tudi področju likovnosti.

»Likovno izražanje je že dolgo nazaj odkrit način izražanja, na katerega pa v sodobni družbi pogosto pozabljamo. S tem pa nehote in vedno znova prikrajšamo sebe za koristi in pozitivne učinke, ki jih likovne dejavnosti prinašajo s seboj.« (Verhovnik Marivšek 2001: 316)

Ker menim, da bi bila umetnostna izrazna sredstva zelo uporabna tudi v socialno-delovnem odnosu, v teoretičnem delu opisujem elemente delovnega odnosa in vključujem možnost uporabe umetnostnih izraznih sredstev v posameznem elementu. Osrednji del procesa podpore in pomoči v socialnem delu predstavlja pogovor, ki ima prav posebne značilnosti. Gre za spoštljivo in odgovorno sodelovanje, ki prinaša nove razmisleke in odločitve, za kar sta nujno potrebna potrpežljivost in zavedanje socialnega delavca, da sodeluje s sogovornikom, ki je hkrati »strokovnjak iz izkušenj«. Naloga socialnega delavca je, da se sogovorniku pridruži, zagotovi varen prostor za zaupanje in

mu omogoči, da se lahko predstavi, izrazi in pove svoje želje (Čačinovič Vogrinčič 2006: 8–9).

Ljudje se izražamo različno. Dve osnovni vrsti komunikacije sta verbalna (besedna) in neverbalna (nebesedna). V sodelovanju, kot ga narekuje socialno-delovni odnos, se mi zdi pomembno upoštevati obe. Pri opazovanju neverbalne komunikacije smo lahko pozorni na mimiko in kretnje. Z uporabo umetnostnih izraznih sredstev pa lahko to polje razširimo, saj lahko tudi s pomočjo njih neverbalno komuniciramo. Seveda tovrstna oblika neverbalne komunikacije v procesu sodelovanju potrebuje besede, ki pa jih je tako mogoče lažje izraziti.

Teoretični del zaključim z opisom Mednarodnega združenja slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami, katerega člani so sodelovali v raziskavi. Dodajam še opis Založbe UNSU, ki v Sloveniji zastopa interese tega združenja.

V drugem delu diplomske naloge (v empiričnem delu) pa se posvečam raziskovanju področja slikanja z usti ali nogami v Sloveniji. Ugotavljam, kaj je osebe usmerilo, da so se začele ukvarjati s slikarsko dejavnostjo, kako njihova srečanja potekajo, kakšen je njihov namen ter ugotavljam, kaj jim tovrstna dejavnost predstavlja in prinaša.

V diplomski nalogi uporabljam izraz socialna delavka, a s tem mislim na oba spola, torej tudi na socialnega delavca. Uporabljam tudi besedi sogovornik in uporabnik, s katerim ravno tako mislim na oba spola, torej tudi na sogovornico. Uporabljam ju različno, odvisno od konteksta besedila.

Za izraz umetnostna izrazna sredstva, obstajajo v literaturi številna poimenovanja: kreativni mediji, umetnostni mediji, umetnostna izrazna sredstva itd. V svoji diplomski nalogi uporabljam izraz umetnostna izrazna sredstva, saj menim, da z njim najboljše zajamem bistvo, ki ga predstavljajo.

ZAHVALA

Na tem mestu se zahvaljujem mentorici, doc. dr. Ani Mariji Sobočan, za vso podporo in pomoč.

Iskreno se zahvaljujem somentorici, as. dr. Klavdiji Kustec, za vse nasvete in pomoč ob nastajanju diplomskega dela.

Najlepše se zahvaljujem slikarjem, umetnikom, ki so mi pomagali priti do ugotovitev raziskovalne naloge.

Srčna hvala moji mami Hermini za čudovite življenjske izkušnje in predajo ustvarjalne žilice, brez katere bi bilo moje življenje veliko bolj dolgočasno.

Zahvaljujem se očetu Romanu, da mi je približal svet narave ter za vso podporo in pomoč, ki mi jo brezpogojno nudi.

Iz srca se zahvaljujem dvojčici Tini za sestrsko ljubezen, pogovore in odnos, ki se ga težko opiše z besedami, in sestri Manji za pisano življenjsko spremstvo.

Hvala teti Vlasti za občutek topline in popotovanja v svet poezije ter mami Tončki za igrivost, smeh in neponovljive življenjske dogodivščine.

Zahvala gre tudi mami Ani za življenjske nasvete, pomoč in podporo.

Posebna zahvala pa gre mojemu fantu Sašu za ljubezen, spoštovanje, razumevanje in podporo. Brez tega bi bila moja pot veliko težja.

Hvala tudi vsem mojim prijateljem.

KAZALO

1. TEORETIČNI DEL	1
1.1. UMETNOST	1
1.1.1. Definicija umetnosti	1
1.1.2. Umetnost in ustvarjalnost	2
1.2. UMETNOST KOT POLJE IZRAŽANJA	4
1.2.1. Umetnost kot oblika neverbalne komunikacije	4
1.2.2. Umetnostna izrazna sredstva	6
1.3. LIKOVNOST	8
1.3.1. Likovne dejavnosti kot sredstvo pomoči in terapije	8
1.3.2. Faze likovne terapije	13
1.3.3. Učinki likovnosti	14
1.3.4. Vloga terapevta	15
1.4. POMOČ Z UMETNOSTJO	16
1.4.1. Raznolikost poimenovanja	16
1.4.2. Ravni pomoči z umetnostjo	18
1.4.3. Učinki pomoči z umetnostjo	18
1.5. POMOČ Z UMETNOSTJO V SOCIALNEM DELU	19
1.5.1. Socialno kulturno delo	19
1.6. SLIKANJE, KJER ČOPIČ USMERJAJO USTA ALI NOGE	31
1.6.1. VDMFK – Vereinigung Mund-und Fussmalender Kunstler in aller Welt e. v. ali Mednarodno združenje slikarjev, ki rišejo z usti ali nogami	31
1.6.2. Založba UNSU	32
1.6.3. Slike nekaterih slovenskih slikarjev, ki so člani Mednarodnega združenja slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami (VDMFK)	33
2. PROBLEM	36

3. METODOLOGIJA.....	39
3.1. Vrsta raziskave.....	39
3.2. Merski instrumenti ali viri podatkov	39
3.3. Opredelitev enot raziskovanja – populacija, vzorec	39
3.4. Zbiranje podatkov oz empiričnega gradiva	40
3.5. Obdelava podatkov	40
3.5.1. Prepis intervjujev:.....	41
3.5.2. Določitev enot kodiranja	41
3.5.3. Odprto kodiranje.....	41
3.5.4. Osno kodiranje.....	42
4. REZULTATI.....	43
5. RAZPRAVA	55
6. SKLEPI	66
7. PREDLOGI	68
8. VIRI IN LITERATURA	69
9. PRILOGE.....	72
9.1. Priloga 1: določitev enot kodiranja.....	72
9.2. Priloga 2: odprto kodiranje	82
9.3. Priloga 3: osno kodiranje	103
10. POVZETEK	116

SEZNAM TABEL

Tabela 3.1. Zbiranje podatkov.....	40
Tabela 3.2. Odprto kodiranje.....	41
Tabela 9.1. Odprto kodiranje – intervju A	86
Tabela 9.2. Odprto kodiranje – intervju B	93
Tabela 9.3. Odprto kodiranje - intervju C	98
Tabela 9.4. Odprto kodiranje – intervju D	102

SEZNAM SLIK

Slika 1.1: VDMFK (vir: Internet 2)	32
Slika 1.2: Vojko Gašperut - Gašper (avtor) (vir: Internet 3).....	33
Slika 1.3: Vojko Gašperut – Gašper (avtor) (vir: Internet 3)	33
Slika 1.4: Benjamin Žnidaršič (avtor) (vir: Internet 3)	34
Slika 1.5: Benjamin Žnidaršič (avtor) (vir: Internet 3)	34
Slika 1.6: Željko Vertelj (avtor) (vir: Internet 3)	35
Slika 1.7: Željko Vertelj (avtor) (vir: Internet 3)	35

1. TEORETIČNI DEL

1.1. UMETNOST

Umetnost je zame »pot«, ki nas vodi po izgubljenih, pozabljenih, potlačenih ali pa na novo odkritih delčkih osebnosti, duše, občutkov, misli in spominov. Pomaga nam jih najti in nam omogoča, da jih na svojevrsten, unikaten in svoboden način skozi gib, sliko, fotografijo ali glasbo pretvorimo v komunikacijsko sredstvo, s pomočjo katerega oživi in jo lahko posredujemo okolici, ljudem.

V tem poglavju navajam različne definicije pojma umetnosti, ga predstavim in povežem s pojmom ustvarjalnosti.

1.1.1. Definicija umetnosti

Umetnost je skupek vseh dejavnosti človeka, ki niso neposredno povezane s preživetjem in razmnoževanjem ter jih ne opredeljujemo kot znanost. Pod pojem umetnost danes razumemo dejavnosti, katerih namen je ustvarjanje del z estetsko vrednostjo, pogosto brez praktičnega cilja. Namenjena je predvsem duhovnemu uživanju. Pogosto je pojem umetnosti povezan s pojmom lepote, vendar ni nujno. Določanje lepote je odvisno od družbenih in zgodovinskih okoliščin.

Umetnost delimo na glasbeno in likovno umetnost, gledališče, film, ples, besedno umetnost, spletno umetnost, uporabno umetnost in književno umetnost (Internet 1).

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (2017) je pojem umetnosti, podobno kot v prejšnjem odstavku, definiran kot dejavnost, katere namen je ustvarjanje in oblikovanje del estetske vrednosti.

»Zavedati se moramo, da je umetnost zrcalo družbe in vedno korak pred njo. Jo bogati, saj umetnostne dejavnosti ne pomagajo le pri izboljššanji konkretnih težav posameznika, ampak izboljšujejo kvaliteto njegovega življenja nasploh.« (Warren 1993: 112)

»Človek mora razlikovati med umetnostjo, kot odrazom kulturne ravni celotnega človeštva, in umetnostjo, ki ima lahko določeno vlogo pri posameznem zdravem ali bolnem človeku.« (Mees-Christeller 1992: 68)

Tudi K. Kustec (2007: 11) ugotavlja, da lahko pojem umetnosti razumemo kot sestavni del neke kulture ali pa kot delo z izraznimi sredstvi.

Pridružujem se avtoricama K. Kustec (2007) in E. Mees - Christeller (1992), saj tudi sama vidim, da lahko na pojem umetnost gledamo iz različnih zornih kotov. Kadar vidim umetnost kot sestavni del določene kulture, se v mislih pojavijo kriteriji o tem, kaj je lepo oz. estetsko in kaj ne in gre za to, da se lahko umetnini določi vrednost. Na drugi strani pa je lahko umetnost vse, kar človek naredi, oblikuje, izdelava, izgovori, napiše, zapleše s pomočjo izraznih sredstev. Tu se estetska vrednost izdelka ne ocenjuje, ker ima vse svojo vrednost in pomen. Nihče namreč ne more narediti ali izdelati povsem enake »umetnine« kot nekdo drug, saj je vsak človek edinstven z vso svojo bitjo v sedanjosti in preteklosti. Torej kadar gre za umetnost kot izražanje s pomočjo izraznih sredstev lahko »stvaritvi« pravo vrednost pripiše le avtor sam.

1.1.2. Umetnost in ustvarjalnost

Pojem ustvarjalnosti zelo pogosto predstavlja področje različnih znanstvenih in tudi laičnih raziskovanj in debat. Plucker in Beghetto (2004) sta analizirala opredelitve ustvarjalnosti, ki se pojavljajo v številnih raziskavah in člankih. Ugotovila sta, da večina relevantnih prispevkov pojma ustvarjalnosti ne opredeli eksplicitno. S pomočjo analize sta ugotovila, da pri opredeljevanju pojma ustvarjalnosti lahko uporabljamo tri vidike: ustvarjalnost kot proces, vidik ustvarjalne osebe in vidik ustvarjalnega produkta. Te različne vidike pa združita v opredelitev ustvarjalnosti:

»Ustvarjalnost je sovplivanje osebnosti in procesa, s katerim posameznik ali skupina proizvede rešitev ali produkt, ki je tako nov, kot uporaben, kar definira nek socialni kontekst.« (Plucker & Beghetto 2004: 156)

Če želimo razumeti fenomen ustvarjalnosti, se moramo posvetiti posamezniku, njegovim možganom, osebnosti, motivom in upoštevati preučevanje okolja, v katerem ustvarjalen posameznik dela, ter postopke, s katerimi se posredujejo sodbe o izvirnosti in vrednosti (Boden 1994: 145).

Trstenjak (1981) in Cropley (1997) ločita dve vrsti ustvarjalnosti. Trstenjak deli ustvarjalnost na znanstveno in umetniško ustvarjalnost, Cropley pa loči ustvarjalnost v smislu mentalnih funkcij ter ustvarjalnost v estetskem smislu. Margaret Boden (1994) pa

razlikuje med psihološko in zgodovinsko ustvarjalnostjo. Za psihološko zamisel gre, če je oseba, v kateri se je ideja porodila, prej ni mogla imeti, ne glede na to, ali je pred tem že kdorkoli drugi imel podobno ali enako zamisel. Zamisel pa je zgodovinsko ustvarjalna, če je psihološko ustvarjalna in če je v celotni zgodovini ni imel še nihče drug. Ta način ločevanja Poštraku (1996) predstavlja velik pomen tudi za socialno-kulturno delo. Opaža namreč, da v vsakdanjem življenju pogosto spregledamo psihološko ustvarjalnost, ker smo preveč osredotočeni na vidik zgodovinske ustvarjalnosti. Spregledamo vsakodnevno domiselnost, ker smo pozorni le na velike umetniške ali znanstvene dosežke. Ob uporabi ustvarjalnih tehnik pa v »svetovalnem delu« niso najpomembnejši izdelki, temveč proces, v katerem nastajajo (Poštrak 1996: 409–410).

V kontekstu svetovalnega dela je bolj pomembno doživetje, izkustvo in razrešitev težave, kot pravi L. Šugman Bohinc (1994: 318–319). Prepričana sem, da je vsak človek ustvarjalen. Strinjam se s Poštrakom (1996), ki pravi, da ljudje na to področje gledamo preveč iz zgodovinskega vidika in tako resnično lahko spregledamo vsakdanjo ustvarjalnost. S tem lahko spregledamo pomembne korake, premike, cilje ali dosežke v individualnem življenju posameznika. Zavedanje o tem, da vsak v sebi nosi lastnost ustvarjalnosti je pomembno tudi v kontekstu socialnega dela. Menim namreč, da so ustvarjalne tehnike dobrodošle v socialno-delovnem odnosu, saj razširijo spekter možnosti soustvarjanja v smeri rešitev, izražanja, sodelovanja in lahko omogočijo drugačno ponovno doživljanje izkušnje ali pa popolnoma novo izkušnjo. Prinesejo lahko celo nov vir moči in širijo okvire socialno-delovnega odnosa, razmišljanja, delovanja in oblikovanja ciljev (Poštrak 1996: 410).

Povzetek

Umetnost torej predstavljajo človeške dejavnosti, ki niso neposredno povezane s preživetjem in razmnoževanjem ter jih ne opredeljujemo kot znanost. Razumemo jo lahko kot sestavni del kulture ali kot delo z izraznimi sredstvi. Z umetnostjo je povezan tudi pojem ustvarjalnosti, za katerega pa v literaturi najdemo različne definicije, razlage in deljenje. Po Plucker in Beghetto (2004) gre pri ustvarjalnosti za sovplivanje osebnosti in procesa, ki omogoča ustvarjanje rešitve. Iz zgornje teoretične podlage lahko sklepam, da avtorji različno delijo pojem ustvarjalnosti. Nekateri ga delijo na znanstveno in umetniško, drugi na ustvarjalnost v smislu mentalnih funkcij in ustvarjalnost v estetskem smislu, spet tretji na zgodovinski in psihološki vidik ustvarjalnosti (Plucker & Beghetto 2004: 156).

Meni pa je najbolj blizu razlaga M. Boden (1994), ki pravi, da se moramo za razumevanje pojma ustvarjalnosti posvetiti posamezniku, njegovim možganom, osebnosti, motivom in upoštevati preučevanje okolja, v katerem posameznik dela ter upoštevati sodbe o izvirnosti in vrednosti (Boden 1994: 145).

1.2. UMETNOST KOT POLJE IZRAŽANJA

Pod pojem umetnosti vključujem različne tehnike oz. načine, ki omogočajo, da lahko ustvarimo nekaj otipljivega, vidnega. Tovrstne tehnike bom poimenovala po K. Kustec (2011: 52) – umetnostna izrazna sredstva. O njih podrobneje govorim v podpoglavju Umetnostna izrazna sredstva. Omogočajo nam, da svojo »notranjost« oblikujemo, jo iz »nevidnega polja« pretvorimo v vidno in otipljivo obliko ter jo tako na nek način pošljemo v svet. Naši občutki, misli, čustva sicer obstajajo že prej, a dokler jih ne ubesedimo, ne realiziramo, jih drugi težko zaznajo in spoznajo. Pri izražanju skozi umetnostna izrazna sredstva se mi zdi pomembno, da omeniti tudi to, da lahko skozi umetnost izrazimo specifičnost svojih občutkov, misli čustev. Vsi namreč lahko svoje občutke (npr. ko nam je težko, jokamo, nas nekaj tišči – opišemo s pojmom žalosti, vendar zagotovo žalosti ne občutimo vsi enako). Vsak občutek ima namreč več intenzitet in plasti. S pomočjo umetnostnih izraznih sredstev pa lahko te plasti in intenzitete zajamemo, prikažemo, kako žalost občutimo mi, s tem pokažemo svojevrsten in unikaten način čutenja, natančneje ponazorimo, kaj se v nas dogaja. To se mi zdi pri uporabi umetnostnih izraznih sredstev pravi čar.

V nadaljevanju opisujem, kako je lahko umetnost oblika neverbalne komunikacije in opisujem sredstva, ki tovrstno komunikacijo omogočajo, torej umetnostna izrazna sredstva.

1.2.1. Umetnost kot oblika neverbalne komunikacije

Ena izmed osnovnih človekovih potreb je potreba po sporazumevanju, komunikaciji. Ta se dogaja le v odnosu z drugimi ljudmi, s pomočjo jezika, ki je komunikacijsko sredstvo. Skozi jezik se medsebojno sporazumevamo o stanju, dogajanjih, predmetih okoli nas, čustvih in občutjih. Verbalno izražanje pa vedno spremlja tudi neverbalna govorica, ki največkrat poteka na nezavedni ravni, spontano. Čeprav temu delu komunikacije ne posvečamo ravno veliko pozornosti, pa nam je lahko v veliko pomoč pri razumevanju

sogovornika. Za strokovnjake socialnega dela je razumevanje obeh vrst sogovornikove komunikacije zelo pomembno (Kustec 2011: 52). »Da bi čim bolj razumeli drugega ali se vsaj približali njegovemu razumevanju problema in z njim vzpostavili neposreden stik, socialni delavci uporabljamo posebne tehnike zrcaljenja, ko komuniciramo z drugimi s pomočjo lastnega verbalnega izražanja ter neverbalnega načina obnašanja. Zakaj ne bi uporabljali tudi umetnostnih izraznih sredstev?« (Kustec 2011: 52)

Tudi M. Vogelnic (1996) vidi umetnost kot možnost neverbalne komunikacije, saj pravi, da je umetnost »pomembna pot nebesednega izražanja stvari, ki jih težko osvestimo in besedno izrazimo. Sodobni ljudje največ komuniciramo z besedami. Jezik pa je le del širokih možnosti izražanja čustev in misli preko petja, gibanja, plesa, kretenj, mimike, glasu, pripovedovanja, risanja itd. Nebesedna komunikacija je zelo pomembna za izražanje čustev, za katere ni besed. Lahko omogoči izražanje ljudem, ki ne morejo ali nočejo govoriti. Mnoga, zlasti negativna čustva je lažje izraziti z umetniškimi sredstvi kot pa neposredno v stvarnih življenjskih situacijah.« (Vogelnic 1996: 17)

Strinjam se z avtoricama M. Vogelnic (1996) in K. Kustec (2011) ter menim, da je lahko uporaba umetnostnih izraznih sredstev, preko katerih lahko neverbalna komunikacija poteka, zelo uporabna v socialnem delu in drugih poklicih pomoči.

Umetnost se kot oblika komunikacije uporablja tudi v procesu umetnostne terapije oz. pomoči z umetnostjo, kjer komunikacija med uporabnikom in terapevtom poteka preko umetnostnega izraznega sredstva (ples, glasu, likovnosti, zvoka, besed ...) (Kroftlić 2015: 71). Kot je razvidno, poznamo različna umetnostna izrazna sredstva: ples, glasba, drama, likovnost...

Povzetek

Če na kratko povzamem, je umetnost področje, ki omogoča nebesedno izražanje »notranjih občutij«, katere je težko ali pa včasih celo nemogoče izraziti besedno in zato predstavlja obliko neverbalne komunikacije. Omogoča pretvorbo občutkov, misli, čustev ipd. v družbeno sprejemljivo obliko s pomočjo umetnostnih izraznih sredstev. Kot oblika komunikacije se uporablja tudi v pomoči z umetnostjo ali umetnostni terapiji. Glede na posamezna izrazna sredstva pa se pomoč z umetnostjo deli na zvrsti. Kaj so umetnostna izrazna sredstva, natančneje opisujem v nadaljevanju.

1.2.2. Umetnostna izrazna sredstva

Tu bom na kratko zajela razlago umetnostnih izraznih sredstev v pomoči z umetnostjo in v socialnem delu. Poznana so različna umetnostna izrazna sredstva od plesa, glasbe, drame, filma ... Vsa ta sredstva lahko uporabimo, da z njimi izrazimo, kar čutimo in skozi neverbalno komuniciramo s svetom. Za umetnostna izrazna sredstva najdemo različna poimenovanja – kreativni mediji, izrazno – ustvarjalni mediji, umetnostni medij itd. Sama bom v nadaljevanju uporabljala izraz umetnostna izrazna sredstva, ker se mi zdi, da tovrstno poimenovanje zajema njihovo bistvo.

Umetnostna izrazna sredstva v pomoči z umetnostjo

»Ples, glasba, likovna izraznost in drama so duhovne oblike, ki jih člani tako imenovanih primitivnih kultur uporabljajo za povezovanje z duhovnim svetom in ustvarjanje harmonije, ki naj bi bila izraz prvega mitološko izvirnega stanja človeštva. Moderna umetnostna terapija ali pomoč z umetnostjo ima v svojem izvoru enake želje in cilje, namreč skozi umetniško ustvarjalnost povrniti harmonijo psihološkega ustroja človeka in delovati kot medij za odkrivanje ustvarjalnega impulza ter graditi zdrave, harmonične strukture osebnosti.« (Kovačič 2003: 189)

Različna umetnostna izrazna sredstva omogočajo posamezniku, da izrazi svoja občutja, misli, čustva ter jih na ta način posreduje drugim (Kroflič 2015).

O umetnostnih izraznih sredstvih veliko piše K. Kustec (2011: 28), ki pravi, da se je večji del umetnostnih izraznih sredstev začel intenzivneje uporabljati v terapevtske namene v začetku 20. stoletja. Najdaljšo tradicijo imajo likovnost, gledališče in ustvarjalno pisanje. Med novejša umetnostna izrazna sredstva spadata še video in fotografija. Novejše terapevtske dejavnosti so se postopoma razvile konec 20. stoletja. Od njih ima pomoč z likovnostjo najdaljšo tradicijo, najkrajšo pa plesna terapija. Kasneje se je uporaba umetnostnih izraznih sredstev s področja psihiatrije začela širiti tudi na druga področja dela z ljudmi. Uporabljati so se začela tudi v razne izkustvene namene, kot so povečanje kakovosti življenja, pomoč pri učenju, umirjanje, pomoč pri komunikaciji ipd. (Kustec 2011: 29).

Različne zvrsti pomoči z umetnostjo – pomoč z likovnostjo, glasbo, dramo, gibom in plesom (oz. kot avtorica to poimenuje – likovna, gibalno-plesna, dramska in glasbena

terapija) pa so procesi zdravljenja, ki poteka skozi izražanje, doživljanje in ustvarjanje s pomočjo določenih umetnostnih izraznih sredstev. Torej med umetnostna izrazna sredstva štejemo likovnost, ples ali gib, dramo, glasbo, po novem tudi fotografijo in video.

Umetnostna izrazna sredstva v socialnem delu

O uporabi umetnostnih izraznih sredstev v socialnem delu že leta 1994 govori Lea Šugman Bohinc, ki za tovrstna sredstva uporablja izraz – ustvarjalne kulturne dejavnosti. Smiselnost uporabe gibalno – plesne, likovne, glasbene in video dejavnosti vidi v iskanju možnosti komunikacije v vseh njenih razsežnostih. Poleg tega njihova uporaba po mnenju avtorice, v odnos prinaša nekaj novega, svobodnega, drugačnega in enkratnega. Ob zagotovljenem varnem delovnem odnosu pa je lahko umetnostno izrazno sredstvo primeren medij za vzpostavljanje in ohranjanje komunikacije med udeleženci v problemu. Kot pravi avtorica, se lahko umetnostna izrazna sredstva uporabljajo kot samostojno, začetno, sklepno ali pa samo kot dopolnjujočo metodo pogovora s posamezniki ali skupino. Seveda v skladu z značilnostmi narave problema, udeležencev v problemu, okoliščinami prostora in časa ter pogoji dela (Šugman Bohinc 1994: 317–318).

Podobno razmišlja tudi K. Kustec, ki pravi, da »večina umetnostnih izraznih sredstev pomeni komuniciranje s pomočjo simbolov« (Kustec 2011: 52). Avtorica dodaja, da gre za neverbalno komunikacijo, ki lahko zelo uspešno dopolnjuje verbalno in s tem povečuje posameznikove možnosti in zmožnosti samoizražanja, samospoznavanja, psihofizične sposobnosti in spretnosti, socializacije, koncentracije, skratka aktiviranja notranjih virov moči. To pa se ji zdi v socialnem delu zelo pomembno, saj v socialno-delovnem odnosu izhajamo iz stališča, da je udeleženec v problemu, udeleženec v rešitvi (Kustec 2011: 52). Ista avtorica osmisli tudi način uporabe umetnostnih izraznih sredstev v kontekstu socialnega dela. Pravi, da se umetnostna izrazna sredstva v kontekstu socialnega dela uporabljajo »za komunikacijo med udeleženci v sistemu, ko želimo omogočiti najboljše pogoje, da se oseba sploh lahko izrazi, in s tem odpreti možnost, da opredeli svoje težave, se z njimi sooči in prepozna svoje potenciale. Večkrat so tudi edini možni način komunikacije ...« (Kustec 2016: 24)

Sama menim, da so umetnostna izrazna sredstva resnično uporabna za oblikovanje socialno-delovnega odnosa, sodelovanja v njem in napredovanja k cilju. Poleg uporabe umetnostnih izraznih sredstev pa je ključna tudi verbalna komunikacija. Le tako lahko

pride do pravega razumevanja umetnostnega izdelka, ne samo s strani sogovornika, temveč tudi s strani socialnega delavca.

1.3. LIKOVNOST

»Likovna dejavnost je spontano sredstvo izražanja, ki spremlja človeka že od pradavnine, dandanes pa jo mnogi strokovnjaki zaradi njenih številnih pozitivnih učinkov s pridom uporabljajo v svoje namene. Tako se je pomen likovnega izražanja iz pojma »izražanje« razširil na pojme »zdravljenje«, »rast«, »razvoj« in »kakovost življenja.« (Verhovnik Marivšek 2001: 309)

Kot sem omenila že v poglavju Umetnost kot polje izražanja, likovnost predstavlja umetnostno izrazno sredstvo, ki se ga uporablja v pomoči z likovnostjo ali likovni terapiji. Ker v okviru diplomske naloge raziskujem področje slikarstva, ki je eden od načinov likovnega izražanja, sem se odločila, da svoja znanja o področju likovnosti poglobim. Izhajam tudi iz ideje M. Vogelne (1996), ki pravi: »ustvarjalna likovnost je ustvarjalno delo z likovnimi materiali: svinčnik in papir, črnilo, barve, kreda, oglje, kolažni papirji, les, kovina, glina itd. – vse, s čimer se lahko ploskovno ali plastično izražamo« (Vogelne 1996: 13).

V tem poglavju zajamem opis področja pomoči z likovnostjo (likovne terapije), opisujem njene namene in cilje, faze, učinke ter na koncu pojasnim tudi vlogo strokovnjaka – v tem primeru terapevta.

1.3.1. Likovne dejavnosti kot sredstvo pomoči in terapije

V. Verhovnik Marivšek (2001) ugotavlja, da je likovnost ustvarjalna dejavnost in sredstvo, ki se lahko uporablja v procesih pomoči in terapije. Kot sredstvo sproščanja in razbremenjevanja pa likovno izražanje uporabljajo mnogi strokovnjaki, ki pri svojem delu sodelujejo z ljudmi npr. v šolah, svetovalnih centrih, bolnišnicah itd. Za sproščanje skozi likovno izražanje obstajajo različne metode, ki se jih izbere glede na značilnost populacije. Obstajajo: metoda prostega risanja in slikanja, mazanje, slikanje s prsti itd. (Verhovnik Marivšek 2001: 315).

Pomoč z likovnostjo je torej oblika pomoči, kjer umetnostno izrazno sredstvo predstavljajo različne likovne tehnike – slikanje, risanje, kiparjenje ... Za pomoč z likovnostjo (kot obliko pomoči z umetnostjo) sem ob pregledu literature našla različna poimenovanja: likovna terapija, likovnost v skupini (Vogelnik, 1996), terapija z likovnostjo (Gorjup, 1999). V nadaljevanju bom za pomoč z likovnostjo, uporabljala izraz likovna terapija, ker se je v literaturi tovrsten izraz najpogosteje pojavljal in bil pod tem imenom največkrat predstavljen.

Kaj je likovna terapija?

Likovna terapija predstavlja proces pomoči, ki poteka skozi ustvarjanje podob, ki prihajajo iz podzvesti in svojo »obliko« dobijo v pikah, barvah, ritmičnih konfiguracijah, z različnimi ploskovnimi in prostorskimi liki ter materiali, ki spodbujajo likovno izražanje (Tancig, Kroflič, Vogelnik 1988).

Likovna terapija temelji na prepričanju, da je proces likovnega izražanja zdravilen ter posredno izboljšuje kakovost življenja. Od drugih oblik psihoterapije se razlikuje v tem, da vključuje trismerni proces. V primeru likovne terapije za otroke po B. Kariž (2008: 18) gre za odnos med otrokom, terapevtom in likovnim izdelkom. Na ta način ponuja možnost za drugačno obliko komunikacije, ki pomaga pri izražanju tistim, ki se težje posredno izražajo.

Likovna terapija kot alternativna oblika psihoterapije pa je proces, katerega cilj ne predstavlja dovršen likovni izdelek, ampak osebni izraz. Izdelek, ki nastane v procesu likovne terapije, namreč predstavlja vir informacij ter izhodiščno točko pogovora (Kariž 2008). Likovno izražanje pogosto pripelje do besedne komunikacije, katere bistvo je uporabnikova (in ne strokovnjakova) razlaga likovne stvaritve, ki jo je v procesu ustvaril (Kroflič 2015).

Predstavlja proces oblikovnega izražanja z likovnimi materiali, katerega namen je »zdravljenje«. Likovno izražanje ima vključujočo, povezovalno in sprostitveno vlogo, saj likovno ustvarjanje posameznikom omogoča razvijanje občutka za družbeno sprejemljiv način izražanja različnih spoznanj, občutkov, čustev in misli. S tem pa se izboljšuje posameznikova sposobnost obvladovanja okoliščin in usmerjanja lastnega življenja (Kroflič 2015).

Povzetek

Če povzamem, likovna terapija torej predstavlja proces pomoči s pomočjo likovnega izražanja z likovnimi materiali. Z njimi posameznik neverbalno izraža svoje notranje občutke, misli in čustva, jih tako ozavešči in kasneje o njih lahko tudi spregovori. V likovni terapiji gre za odnos med uporabnikom, terapevtom in likovnim izdelkom.

Namen likovne terapije

Likovna terapija je namenjena izražanju in ozaveščanju občutkov, čustev, razmišljanj za boljše razumevanje sebe in okolice. Skozi likovno izražanje poteka proces učenja samostojnosti in odgovornosti ter prevzemanja nadzora nad lastnim življenjem (Kariž, 2008).

B. Belec (2009) ugotavlja, da gre pri likovnem oblikovanju za oblikovanje vidnega in tipnega prostora. Beseda »likovno« izraža vidno in tipno stvarnost, ki je »potovala« skozi notranjo čustveno in miselno predelavo. To pa pomeni, da so se čustvena zaznavanja v procesu spremenila in presegla »vhodno surovino«. V procesu likovne terapije posameznik skozi likovno izražanje lažje projiciraj svoja čustva, misli, želje in konflikte kot z besedno komunikacijo, kjer so prisotni zaviralni mehanizmi (molk, dvomiselnost, fraze, čustva, ki jih je težko izraziti besedno itd.). Bistvo likovno-terapevtskega procesa je pomoč uporabniku pri sproščenem izražanju razpoloženja, čustev in občutkov. Spodbuja ga k zavedanju sebe, svojih odnosov do drugih oseb ter svojega mesta v svetu. Likovna terapija pa ne zajema zgolj neverbalnega izražanja, temveč tudi verbalno komunikacijo (Belec 2009: 5–6). O verbalni in neverbalni komunikaciji v okviru likovne terapije govori tudi B. Kariž (2008: 22). Avtorica pravi, da je likovno izražanje način neverbalnega izražanja in lahko pomaga pri izražanju osebam (v njenem primeru otrokom), ki se bojijo ali težje verbalno komunicirajo. Predstavlja varno obliko komunikacije in prostor, kjer se posredno skozi likovni izdelek oseba lažje izraža kot neposredno v kakšni življenjski situaciji. Likovno izražanje pa ni le nadomestek besedne komunikacije, temveč lahko predstavlja tudi pot do njenega razvoja, pravi avtorica. Znanje in sposobnost besednega izražanja je namreč pomemben dejavnik za zadovoljno in uspešno družbeno življenje (Kariž 2008).

Komu je namenjena?

Po B. Kariž (2008: 20) je likovna terapija namenjena tistim otrokom, ki:

- se težje besedno izražajo,
- imajo čustvene težave in slabo samopodobo,
- imajo težave z vedenjem,
- se težje znajdejo v različnih družbenih situacijah,
- imajo težave s koncentracijo, pozornostjo in spominom,
- se težje samostojno znajdejo in nimajo samoiniciativnosti,
- ne zmorejo smiselne in usmerjene aktivnosti.

Likovna terapija ni namenjena zgolj otrokom s posebnimi potrebami ali otrokom, ki so likovno nadarjeni. Primerna je za vse, ki potrebujejo zgolj varno in spodbudno okolje za razvoj ter za posameznike, katerih življenjska izkušnja je zaradi bolečine, motnje ali druge oblike posebne potrebe težja (Kariž 2008: 20).

Avtorica D. Marinič (2006: 25) v članku Likovna terapija z mladostniki navaja, da je umetnostna terapija namenjena vsem, torej tako otrokom, mladostnikom kot tudi odraslim, ki imajo željo po osebni rasti ter tudi vsem, ki se težko soočajo z lastnimi izkušnjami.

B. Kroflič (2015: 80) pa pravi, da je likovna terapija namenjena ljudem, ki imajo težave z neposrednim sporazumevanjem. Namesto da pripoveduje o svojih doživetjih, svoje težave in travme podoživlja skozi umetnostni proces. Svojo izkušnjo upodobi v umetnostnem izdelku in se na ta način lahko od nje odmakne, si jo ogleda kot dokončano dejanje in jo sprejme.

Cilji likovne terapije

V. Verhovnik Marivšek (2001: 314) pravi, da je cilj terapije spremeniti človekovo mišljenje, doživljanje in vedenje. Do tega cilja pa lahko pripeljejo le izkušnje, ki jih lahko človek pridobi ob ustvarjalni dejavnosti. Ugotavlja, da lahko s pozitivnimi izkušnjami, ki jih človek dobi npr. ob likovnem ustvarjanju, spremenijo njegovo mišljenje o sebi in o lastnih zmožnostih ter omogočajo, da se spozna.

Podobno kot V. Verhovnik Marivšek (2001: 314), D. Marinič (2006: 24–31) poudarja, da cilja likovne terapije ne predstavlja umetniško delo. Pomembna je pot ustvarjanja, skozi

katero uporabnik spoznava sebe in svoje zmožnosti. Poleg tega avtorica navaja še naslednje cilje likovno-terapevtske obravnave:

- spodbujanje in razvijanje verbalne komunikacije s pomočjo likovnega medija,
- razvijanje in izboljšanje specifičnih funkcij in spretnosti,
- zavedanje pomena lastnega sodelovanja pri zdravljenju,
- zavedanje lastne vrednosti v procesu ustvarjalnega izražanja,
- razvijanje ustvarjalnosti in
- osebna rast (D. Marinič 2006: 24–31).

Avtorica B. Kariž (2008) vidi poglavitni cilj likovne terapije za otroke v izražanju in blažitvi otrokovih težav ter krepitvi njegovih močnih področij. Poleg tega pa navaja še naslednje cilje:

- omogočanje prepoznavanja, izražanja in ozaveščanja čustev,
- krepitev samopodobe v pozitivni smeri,
- spreminjanje vedenjskih vzorcev, ki niso zaželeni,
- oblikovanje in razvijanje mehanizmov obvladovanja,
- razvijanje avtonomnosti,
- prepoznavanje ovir, ki preprečujejo napredek,
- zmanjševanje tesnobe in napetosti,
- spodbujanje razvijanja domišljije in ustvarjalnosti ter
- osebna rast (Kariž 2008: 21).

Gorjup (1999) trdi, da je cilje potrebno opredeliti »na podlagi zbranih podatkov o otrokovem psihofizičnem stanju« (Gorjup 1999: 71).

Na podlagi tega loči med naslednjimi cilji:

- razvijanje senzomotorne integracije,
- normaliziranje mišičnega tonusa,
- izboljšanje vizualno-motorične koordinacije,
- izboljšanje perceptivnih in kognitivnih funkcij,
- izboljšanje taktilnih sposobnosti ter
- izboljšanje besedne (verbalne) komunikacije (Gorjup 1999: 71).

Kot je razvidno, so cilji likovne terapije precej številčno in široko področje. Hkrati ugotavljam, da je vsem ciljem skupno doseči dobrobit človeka, izboljšati njegovo počutje, mu omogočiti, da spozna in razume sebe v celoti ter si tako omogoči kakovostnejše življenje, katerega lahko vodi sam.

1.3.2. Faze likovne terapije

B. Kariž (2008: 33–35) v knjigi Likovna terapija za otroke predstavi tri faze likovno-terapevtskega procesa:

Začetna faza

Začetna faza predstavlja obdobje spoznavanja in je osnova procesa. V terapiji za otroke vključuje oceno otrokovega stanja ter oceno likovno-terapevtske aktivnosti spoznavnih in povezovalnih vsebin. V tej fazi se oblikuje tudi terapevtski dogovor, v katerem se opredeli otrokova in terapevtova vloga.

Osnovni cilj začetne faze predstavlja pridobivanje informacij ter vzpostavitev terapevtskega odnosa. Zajema sproščujoče likovno-terapevtske aktivnosti, namenjene spoznavanju.

Srednja faza

V srednji fazi gre za ukvarjanje s ključnimi težavami. Otrok v tej fazi začne prepoznavati svoje težave in njihovo povezanost z njegovimi stališči ter občutki. Tu ima pomembno vlogo tudi terapevt, ki otroku pomaga pri soočanju z dvomi ter krepitvi moči za doseganje pozitivnih sprememb. Gre torej za sodelovanje v varnem prostoru, ki dovoljuje in omogoča izražanje čustev ter preizkušanje novih oblik vedenja.

Zaključna faza

V tej fazi terapevt pomaga otroku videti napredek in mu pomaga, da se pripravi na samostojno delo. Proces v zaključni fazi je usmerjen predvsem k otrokovi samostojnosti pri uporabi ustvarjalnih strategij obvladovanja sebe in soočanja z okolico.

1.3.3. Učinki likovnosti

M. Liebmann (2004) predstavlja naslednje prednosti in učinke likovnega izražanja:

- dostopnost (vključi se lahko vsak),
- ustvarjalnost (s pomočjo likovnega materiala posameznik izdela nekaj enkratnega, pomembnega, kar mu prinaša zadovoljstvo),
- ustvarjalnost (s pomočjo likovnega materiala posameznik izdela nekaj enkratnega, pomembnega, kar mu prinaša zadovoljstvo),
- ustvarjalnost (s pomočjo likovnega materiala posameznik izdela nekaj enkratnega, pomembnega, kar mu prinaša zadovoljstvo),
- povezovanje besednega in nebesednega (prevod nebesednega v besedno),
- samoizražanje (likovni izdelek opisuje čustva in razmišljanja),
- razvijanje domišljije (likovnost odpira domišljiji pot),
- izražanje čustev,
- konkretnost (likovni izdelek predstavlja »otipljivo stvarnost«, ki onemogoča zanikanje),
- lažje vzpostavljanje terapevtskega odnosa,
- svoboda, samostojnost,
- aktivna udeležba,
- samopotrjevanje,
- osebna integracija (povezava med notranjim in zunanjim svetom),
- sprostitve, veselje.

E. Mees - Christeller (1992) predstavlja tri najpogostejše uporabljene likovne dejavnosti v terapevtske namene in opisuje tudi njihove učinke. Te tri dejavnosti so risanje, slikanje in kiparjenje.

Risanje je likovna dejavnost, ki deluje na naše mišljenje. Ljudje namreč zunanji svet zavestno dojemamo, saj mora naše oko dopolniti oblike, gibanje in meje, da jih z risbo sploh lahko izrazimo. Risanje torej zahteva red in zavedanje o stvareh. V terapiji se glede na vrsto težave uporabljajo različni načini risanja – natančno risanje narave in predmetov, geometrično risanje, risanje posameznih ali ponavljajočih se likov, črtkanje in risanje s svetlimi in temnimi prehodi ter dinamično risanje. Glede na izbor načina slikanja, ki temelji na lastnostih težave posameznika, ima določena dejavnost pozitiven vpliv na težave

v fizičnem ali duševnem zdravju. Pri slikanju gre za izražanje z barvnimi ploskvami. Tovrstna likovna dejavnost pa vpliva na osrednji del človeka, torej prsni koš, ki ima nadzor nad dihanjem in čutenjem. V terapevtske namene se uporablja pet različnih tehnik slikanja. To so: slikanje v plasteh, slikanje z vodenimi barvicami na moker prozorni papir, suho slikanje z barvicami, slikanje z oljnimi kredami ali voščenkami in slikanje s pasteli. Najbolj pomembne pri slikarski dejavnosti so barve, barvno razpoloženje in gibanje, saj sproščajo dihanje in tako delujejo zdravilno na človeka. Bolj ko se barvni odtenki med seboj prelivajo, bolj intenzivno je njihovo učinkovanje. Poleg tega da vsebina slike vpliva na dihanje, hkrati pomirjevalno vpliva na delovanje srca ter na krvni obtok. Kiparjenje pa je dejavnost, kjer oblikujemo gmoto. Tu lahko oblike zaznamo s tipom in vidom. Pri kiparjenju se najpogosteje uporablja siva rečna glina, včasih tudi čebelji vosek, mavec ali les. Učinki kiparjenja so, da obnavlja in krepi presnovne dele ter pomirjevalno vpliva na spodnji del telesa. Hkrati krepi sposobnosti telesnega in duševnega gibanja posameznika, razvija prostorske predstave ter krepi energijo in življenjsko silo. Kot pravi avtorica, obstaja še veliko drugih možnosti ustvarjanja, ki človeku lahko prinese pozitivne učinke. Končni »dosežek« v likovni dejavnosti namreč ni izdelek, ampak učinek, ki ga človeku pusti proces (Mees - Christeller 1992: 11 - 28).

1.3.4. Vloga terapevta

Likovni terapevti po B. Kariž (2008) so usposobljeni strokovnjaki, izobraženi iz področja likovnosti in terapije. Zelo dobro morajo poznati tako proces ustvarjanja kot tudi likovno izražanje (likovni jezik, sporočilnost simbolov itd.) ter poznati terapevtske metode in tehnike, ki v procesu pomoči pripomorejo k doseganju zelenih sprememb. Zagotavljati mora varnost, spoštovanje in kazati zanimanje za proces ter uporabnika v procesu spodbujati. Poleg tega pa mora biti tudi »iznajdljiv, domiseln in spontan« (Kariž 2008: 28). Terapevt ima v procesu umetnostne terapije pomembno in odgovorno vlogo. Po D. Marinič (2006) mora spoštovati in zagotoviti:

- »zaupnost informacij,
- visoke standarde profesionalne kompetence in integritete,
- izvedbo terapevtskega procesa v okolju, ki varuje zasebnost in vzbuja zaupanje« (Marinič 2006: 26).

1.4. POMOČ Z UMETNOSTJO

Za področje uporabe umetnosti oz. umetnostnih izraznih sredstev v procesih pomoči najdemo v literaturi veliko različnih izrazov. Tudi K. Kustec (2007) ugotavlja, da obstajajo različna poimenovanja za tovrstno dejavnost, od umetnostne terapije, kreativne umetnostne terapije, pomoči z ustvarjalnostjo, pomoči z umetnostjo do socialnega kulturnega dela. Vsi izrazi pa pomenijo isto – »ustvarjalno dejavnost z umetnostnimi sredstvi, kot so npr. ples, glasba ipd.« (Kustec 2007: 10).

Na podlagi tega dejstva bom v besedilu uporabljala vse izraze, odvisno od konteksta besedila. Posamezna poimenovanja v poglavju tudi opisujem. Nadaljujem z opisom ravni pomoči z umetnostjo ter njenimi učinki.

1.4.1. Raznolikost poimenovanja

K. Kustec (2011: 52–53) navaja in opisuje naslednja poimenovanja umetnostnih izraznih sredstev:

Umetnostna terapija

Pri umetnostni terapiji gre za vrsto terapije, kjer proces zdravljenja poteka skozi izražanje in ustvarjanje z umetnostnimi izraznimi sredstvi. Cilj terapije pa ne predstavlja dovršen umetniški izdelek, ampak samopotrjevanje in osebna integracija (Kustec 2011: 9).

Po D. Marinič (2008: 162) pa je umetnostna terapija znanstvena disciplina, ki vsebuje metode, tehnike in sredstva, s pomočjo katerih raziskuje človeka kot celoto. Raziskuje njegovo telo, dušo in duha. Spodbuja razvoj, notranjo rast in samoaktualizacijo ter deluje preventivno.

Terapija s kreativnimi mediji

Terapija s kreativnimi mediji je po Petzold (1990): »... teoretična podlaga učinka na človeka kot celoto, v njegovi telesno-duševno-duhovni realnosti, njegovih zavednih in nezavednih težnjah ter njegovih socialnih in ekoloških vpetostih. Je vnaprej načrtovan vpliv na držo in obnašanje, z uporabo kreativnih medijev in umetnostno nanašajočih se

metod v okviru »terapevtskega odnosa«. Cilj je zdravljenje, lajšanje bolezni, obenem pa razvoj in obogatitev osebnosti.« Petzold (1990: 588)

Ustvarjalna umetnostna terapija

Ustvarjalna umetnostna terapija je umetnostna dejavnost, ki se je začela razvijati v ustanovah za ljudi s težavami v duševnem zdravju in je bila osebam v veliko pomoč. »Ustvarjalno umetnostno izražanje« namreč predstavlja pomemben mehanizem, še zlasti pri osebah s težavami v duševnem zdravju (Vogelnik 1996: 14–15).

Njen namen je razrešiti načine psihosocialne obravnave in jih narediti bolj človeške. Gre predvsem za praktično, izkustveno dejavnost, ki učinkuje skozi različna umetnostna izrazna sredstva (Kroflič 2003).

Pomoč z umetnostjo

Pomoč z umetnostjo je mlada uporabna in znanstvena disciplina ter vrsta pomoči, ki poteka skozi procese doživljanja, izražanja in ustvarjanja z umetnostnimi izraznimi sredstvi. Izvajajo jo lahko strokovno usposobljeni gibalno-plesni, dramski, likovni ali glasbeni terapevti s pridobljeno specialistično ali magistrsko izobrazbo s tega področja (Kroflič 2015). Po D. Marinič (2006: 25) gre pri procesu pomoči z umetnostjo za triadni odnos med klientom, terapevtom in ustvarjalno podobo. V tem procesu je terapevt usmerjen predvsem v umetnostni proces. Umetnostni procesi pa ne služijo terapiji, ampak sami vsebujejo terapijo (Tancig, Kroflič, Vogelnik 1998).

Socialno kulturno delo

Po Postraku (1996: 407) gre pri socialnem kulturnem delu za »uporabo ustvarjalnih tehnik v procesu svetovalnega dela«. Še pred njim pa Lea Šugman Bohinc (1994: 317) opisuje socialno kulturno delo kot socialno delo z uporabo ustvarjalnih kulturnih dejavnosti, torej gre za »socialno delo z igrhalno, gibalno-plesno, likovno, glasbeno in video dejavnostjo« (Šugman Bohinc 1994: 317). O socialnem kulturnem delu več spregovorim v poglavju s tovrstnim naslovom.

1.4.2. Ravni pomoči z umetnostjo

B. Kroflič (2015) v članku Umetnostna terapija – pomoč z umetnostjo pojasnjuje, da je terapija lahko primarni ali podpirajoči način pomoči. Umetnostno-terapevtsko prakso na podlagi tega dejstva deli na štiri ravni:

- »podpirajoča raven: vse vrste funkcionalne uporabe umetniških medijev za neterapevtske, a vendarle s terapijo povezane namene;
- zvišana raven: kadar umetnostno terapijo uporabljamo za povečanje učinkov drugih načinov zdravljenja;
- intenzivna raven: kadar umetnostna terapija zavzema osrednjo in neodvisno vlogo;
- primarna raven: kadar je umetnostna terapija edina terapija glede na potrebe klienta – uporabnika in pripomore k pomembnim spremembam v njegovem življenju« (Kroflič 2015: 73).

1.4.3. Učinki pomoči z umetnostjo

V poglavju Likovnost sem natančneje navedla učinke, ki jih prinaša pomoč z likovnostjo. Tu pa navajam splošne učinke, ki veljajo za vse zvrsti pomoči z umetnostjo.

M. Vogelnic (1996) navaja naslednje zdravilne učinke:

- pomoč človeku do osebnostne integracije,
- omogočanje nebesednega izražanja občutkov, ki jih težko izrazimo z besedami,
- spodbujanje ustvarjalnosti,
- lajšanje dela z domišljijo in podzavestjo,
- spodbujanje sprostitve, igre in veselja,
- sproščanje delovne energije, spodbujanje komuniciranja in izmenjavanja ter občutek pripadnosti (Vogelnic 1996: 16–20).

Umetnost v okviru umetnostne terapije je namenjena zmanjševanju težav in motenj, njihovem preprečevanju, osebnostni rasti in razvoju (Kroflič 2015: 72). Povzroča namreč »spremembo v zaznavanju sveta, spreminja človekovo vedenje, njegovo čustveno stanje in percepcijo bolečine« (Marinič 2006: 25).

Kot sem že sprotno, pri posameznih področjih umetnostne terapije, navajala, različne oblike umetnostne terapije omogočajo posamezniku razvijanje ustvarjalnosti, osebnostno rast, pripomorejo k lažjemu izražanju čustev, misli in občutkov, spodbujajo socialno interakcijo, krepijo samozavest, pripomorejo k samozavedanju ter na nek način omogočajo človeku, da se spoznava v vsej svoji kompleksni sestavi.

1.5. POMOČ Z UMETNOSTJO V SOCIALNEM DELU

1.5.1. Socialno kulturno delo

O smiselnosti uporabe umetnostnih izraznih sredstev v socialnem delu govori že pred več kot dvema desetletjema Lea Šugman Bohinc (1994), ki pravi, da je pri socialnem delu kot znanosti in metodi ustvarjanja prostora in časa za komunikacijo med udeleženci pomembno omogočati, ohranjati in razvijati sporazumevanje, ki bo ustvarilo spremembo, premik iz bolečih medosebnih odnosov. Socialno delo, ki v procesu vsebuje ustvarjalne kulturne dejavnosti, čemur bi lahko rekli uporaba umetnostnih izraznih sredstev, je prepoznano pod imenom »socialno kulturno delo«. Avtorica sogovornikovo sodelovanje v procesu iskanja, prepoznavanja in uporabe lastnih virov, učinkovitih vzorcev ravnanja in samopotrditvenih izkušnjah prepoznava ustvarjalnost, zato se ji zdi smiselno to ovrednotiti in na tej osnovi graditi sedanjost in prihodnost. Pri tem vidi pomembnost uporabe umetnostnih izraznih sredstev oz. kot avtorica to poimenuje ustvarjalnih izraznih sredstev, ki ob zagotovljenem varnem odnosno dinamičnem okviru spodbujajo komunikacijo med udeleženci v problemu. Pri ustvarjalni kulturni dejavnosti gre za izražanje in sporazumevanje med udeleženci skozi gib, ples, igro, glasbo, oblikovanje ali video, ki predstavljajo umetnostna izrazna sredstva. Ta način dela lahko omogoča pozitivno vzdušje, sprošča in prispeva k integriranosti posameznika v odnosih. Poleg tega se »zrašča z značilnostmi, kot so prostovoljstvo, spontanost, svoboda, izziv, priložnost za socializacijo ter rast in razvoj; olajšuje delo z domišljijo, z nezavednim – prispeva lahko k nezavedni, a učinkoviti in trajni rešitvi problema. Zelo pomembna značilnost, ki jo avtorica v članku navaja, pa je, da je lahko umetnostno izrazno sredstvo v določenem prostoru in času edini jezik komunikacije, tudi na ravni notranjega dialoga« (Šugman Bohinc 1994: 317–318).

O socialnem kulturnem delu razpravlja tudi Poštrak (1996). S tem izrazom ima v mislih »uporabo ustvarjalnih tehnik v procesu svetovalnega dela. Gre za srečanje dveh področij

ustvarjalnosti, torej človekove dejavnosti, ki sta – vsaj v zahodni in evropski kulturi – ločeni vsaj nekako od razsvetljenstva, torej od Descartesa naprej« (Poštrak 1996: 407). Ti dve dejavnosti sta znanost in umetnost. Socialno kulturno delo si po Poštrak (1996) lahko razlagamo tudi kot trikotnik, pri katerem eno od oglišč predstavlja teorija, drugo metode in tretje praktično dejavnost.

1.5.1.1. Umetnostna izrazna sredstva v socialno-delovnem odnosu

Delovni odnos je odnos med socialno delavko in sogovornikom. Socialni delavki predstavlja oporo pri vzpostavitvi pogovora, ki bo omogočal raziskovanje in sooblikovanje dobrih končnih izidov. V delovnem odnosu so uporabniki in socialne delavke definirani kot sodelavci, ki soustvarjajo deleže v smeri rešitve (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 9).

Kustec (2016: 38) vidi pogovor kot ključni dejavnik procesa podpore in pomoči. Uporabo umetnostnih izraznih sredstev vidi kot oporo pogovoru oz. kot dejavnost, ki omogoča navezovanje stika v primerih, ko se socialna delavka in uporabnik v sodelovanju znajdeti brez besed. Delovni odnos socialni delavki in sogovorniku, omogoča soustvarjanje rešitev v izvirnem delovnem projektu pomoči. V primeru, ko socialna delavka omogoča proces soustvarjanja tudi z umetnostnih izraznih sredstev, pa sogovornik soustvarja deleže v rešitvi s pomočjo njih.

Avtorica ugotavlja, kako s umetnostnih izraznih sredstev v delovnem odnosu, oblikovati spoštljivo in odgovorno sodelovanje med socialnim delavko in sogovornikom.

V nadaljevanju bom predstavila koncept delovnega odnosa in vključila svoje razmišljanje o umetnostnih izraznih sredstev pri uporabi posameznega koncepta. Pomagam si s predstavitvijo koncepta delovnega odnosa po K. Kustec (2016: 38–39), ki ga razčleni na tri osnovne in štiri dodatne elemente ter dodaja še izvirni delovni projekt pomoči.

1.5.1.2. Elementi delovnega odnosa

Dogovor o sodelovanju

Element dogovora o sodelovanju predstavlja uvod v delovni odnos. Z izrečenim dogovorom o sodelovanju se vzpostavljanje delovnega odnosa v projektu pomoči šele začne. V tem delu odnosa je naloga socialne delavke, da pojasni koncept delovnega odnosa, v katerem ubesedi svojo vlogo in vlogo udeleženi v delovnem odnosu. Poleg

tega mora vzpostaviti varen prostor za pogovor, v katerem ima vsak udeleženec možnost priti do besede in soustvarjati končni izid. »Dogovor je pomemben, ker postavi socialno-delovni okvir, ki že vsebuje koncept »biti udeležen v definiciji problema in soustvarjanju rešitev« in sporočilo, da je pomembno, da začnemo proces soustvarjanja rešitve tukaj in zdaj.« (Čačinovič Vogrinčič 2006: 18)

Po M. Avsec (2012: 39) je potrebno pri delu z različnimi populacijami dogovor o sodelovanju prirediti. Avtorica navaja primer dogovora o sodelovanju z otrokom, ki je lahko zelo preprost, če vključimo delo s pravljičami. V tem primeru socialna delavka otroku predstavi nadaljnje spoznavanje, ki bo potekalo s pomočjo pravljič, risanja, igre vlog.

Tudi sama vidim, da bi bilo smiselno uporabiti umetnostna izrazna sredstva v elementu dogovora o sodelovanju. Namesto da se dogovor med socialno delavko in sogovornikom vzpostavi samo pogovorno, bi lahko dogovor tudi npr. slikovno, plesno, glasbeno dopolnili. To lahko prinese novo in posebno izkušnjo tako sogovorniku kot tudi socialni delavki. Hkrati lahko izdelek, ki prikazuje dogovor o sodelovanju, vsakič znova prinesemo na pogovor in se ob njem spomnimo, kaj nam prinaša. Izdelek nam lahko pomaga, da znamo vsakič znova ubesediti, kaj smo se dogovorili in ohranja vse informacije, da ne bi česa pozabili.

Instrumentalna definicija problema (Lüssi 1991) in soustvarjanje rešitev

V tem elementu delovnega odnosa udeleženi v problemu raziskujejo svoj delež v rešitvi. Vsak uporabnik v proces vstopa s svojo definicijo problema, socialna delavka pa poda svoje videnje (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 10).

Središče instrumentalne definicije problema predstavljata dialog in sodelovanje »v katerem udeleženci v problemu soustvarjajo svojo udeležnost pri oblikovanju rešitve« (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 10).

V primeru vključitve umetnostnih izraznih sredstev v element instrumentalne definicije problema in soustvarjanja rešitev, lahko uporabnik svojo situacijo ovrednoti npr. s plesom (uporabnik odpleše svojo stisko – s telesnim gibanjem izraža notranje občutje).

K. Kustec (2016) pravi, da je za nekatere populacije ljudi preveč abstraktno in zapleteno, da bi od njih zahtevali instrumentalno definicijo problema, npr. otrokom. V takih primerih so lahko umetnostna izrazna sredstva odlična opora, saj omogočajo ustvarjalen pogled na težavo in tudi način reševanja, ki je otroku blizu (Kustec 2016: 40).

V element instrumentalne definicije problema, bi tako, kot navaja Kustec (2016: 40), resnično lahko vključili uporabo umetnostnih izraznih sredstev. V procesu dialoga in sodelovanja, ki ga ta element socialno-delovnega odnosa zahteva, bi jih lahko vključili tako, da je sogovornik skozi npr. sliko ponazoril problem, v njem izrazil njegovo težo ter ponazoril tudi videnje svoje udeležbe pri oblikovanju rešitve. To bi lahko potekalo tudi postopoma. Npr. v začetku bi mogoče lahko najprej narisal in ob sliki opisal, kaj mu težavo predstavlja. Nato bi skozi sliko izrazil težo, ki mu jo problem prinaša in ob sliki to opisal. Ponazoril bi, kako močno si želi težavo razrešiti in koliko truda je pripravljen v to vložiti. Socialna delavka in sogovornik lahko slikovno oblikujeta tudi končni cilj. Slika ju nato spremlja na vsakem pogovoru, ki vodi do doseganja cilja. Z vsakim sodelovanjem lahko slikovno ponazorita tudi, kje na poti do cilja sta v danem trenutku (beležita napredke).

Prednost uporabe umetnostnih izraznih sredstev vidim tudi pri sodelovanju s skupino udeleženi v problemu in rešitvi. Skupina lahko skupaj oblikuje sliko, iz katere je razvidna prisotnost vsakega posameznika v problemu in v rešitvi ter na poti do nje. Celotna slika pa spominja na to, da mora biti končni cilj nekaj, kar bo prineslo rešitev vsakemu posebej in hkrati celotni skupini, torej da bo končni cilj rešitev za vse. Kot narisana slika, ki hkrati prikazuje pomembnost vsakega posameznika in hkrati pomembnost njihove celote.

Osebno vodenje (Vries, Bouwkamp 1995)

Osebno vodenje je naloga socialne delavke, ki socialno-delovni proces vodi k dogovorjenim in uresničljivim rešitvam oz. dobrim izidom. V neposredni komunikaciji skupaj z uporabniki raziskuje njihove zgodbe ter skozi pogovor vodi sodelovanje v smeri postopnega oblikovanja skupnih zelenih izidov. V odnosu se socialna delavka osebno odziva tako, da podeli svojo izkušnjo in s tem odpira nove, alternativne poglede na možne rešitve (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 10). Zagotovo bi lahko tudi v ta element uspešno vključili uporabo umetnostnih izraznih sredstev. Posameznik ali skupina lahko v sodelovanju skupaj s socialno delavko s pomočjo umetnostnega izraznega sredstva raziskujejo zgodbe, ki so jih pripeljale do socialno-delovnega odnosa. Ob tem se mogoče

sogovornik lažje spomni vseh detajlov zgodbe in jih v popolnosti lažje prikaže skozi ustvarjanje. Tudi socialna delavka si lahko pri osebnem odzivanju in vodenju pogovora pomaga z umetnostnim izraznim sredstvom in se na ta način osebno približa sogovorniku ali skupini.

Poleg treh pomembnih elementov delovnega odnosa pa koncept delovnega odnosa neločljivo dopolnjujejo štirje pomembni sodobni koncepti socialnega dela:

- perspektiva moči (Saleebey 1997),
- etika udeležnosti (Hoffman 1994),
- znanje za ravnanje (Rosenfeld 1993),
- ravnanje s sedanostjo ali koncept so-navzočnosti (Andersen 1994)

(Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 9).

Perspektiva moči (Saleebey 1997)

Koncept perspektive moči socialno delavko usmerja k spoštljivemu iskanju uporabnikovih virov moči. Usmerja jo k spraševanju po upanju, sanjah, dobrih preteklih izkušnjah, zelenih izidih (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 12).

Saleebey (1998) predstavi leksikon moči, ki omogoča lažje razumevanje dela v socialno-delovnem odnosu. Sestavljen je iz sedmih temeljnih konceptov in načel: dodajanje moči, včlanjenost, moč okrevanja, zdravljenje in včlanjenost, dialog in sodelovanje, odpoved nejevernosti.

V nadaljevanju koncepte opišem po G. Čačinovič Vogrinčič et al., (2011: 13–14) in ideje o uporabi umetnostnih izraznih sredstev.

- **Dodajanje moči (angl. *empowerment*)**

Dodajanje moči pomeni podpiranje sogovornikov, da odkrijejo in razširijo svoje vire moči v sebi in svoji okolici (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 13).

Že to, da sogovorniku ponudimo širši spekter možnosti izražanja, kamor spada tudi izražanje s pomočjo umetnostnih izraznih sredstev, in se v tem »najde«, lahko prinese posamezniku moč. Moč in znanje, da se tudi on lahko izrazi.

Vključevanje sprotih pohval in spodbujanje pa lahko moč še dodatno okrepita. Slikarjem, ki so v raziskavi sodelovali, prinašajo dodatno moč in motivacijo pozitivni odzivi iz okolja na njihovo delo: »Enkrat je bila ena mojih voščilnic izbrana za najboljšo voščilnico na svetu. Si predstavljaš? Jaz nisem niti dojel.« (A_38)

- **Včlanjenost (ang. *membership*)**

Tu gre za spoštovanje človekove potrebe, da je cenjen in odgovoren državljan in član skupnosti (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 13).

V socialno-delovnem odnosu na občutek spoštovanja in pripadnosti vpliva možnost sodelovanja in enakovrednega vključevanja v proces dela. Pomembno je to, da se lahko v sodelovanje vključi vsak. To lahko omogočimo z razširitvijo možnosti vključevanja v sodelovanje. Mogoče se prav vsak posameznik ne zmore besedno vključiti v pogovor in je zato pomembno, da mu omogočimo, da se vključi na način, s katerim to zmore. Eden od možnih načinov je lahko tudi s pomočjo umetnostnega izraznega sredstva. V primeru moje raziskave na občutek včlanjenosti slikarjev zagotovo vpliva možnost sodelovanja na skupinskih srečanjih.

- **Moč okrevanja (ang. *resilience*)**

Ta koncept temelji na ideji, da ljudje okrevajo in zmorejo premagovati težave. Ne zmanjšuje teže, ki so jo prinesle pretekle izkušnje in udarci, ampak govori o moči posameznika, da težave prepozna in jih premaga (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 13). V moji raziskavi se je pokazalo, da imajo posamezniki moč, da si opomorejo po težji življenjski izkušnji. Dva od slikarjev, ki sta sodelovala v moji raziskavi, sta se začela s slikanjem ukvarjati po neprijetni življenjski izkušnji – nesreči, ki jima je spremenila življenje. Eden od njiju pove, da mu slikanje na nek način predstavlja zamenjavo za delo, ki ga je zmogel opravljati pred nesrečo: »Prej sem bil gozdar, pa je bilo tistega konec in sem moral najti nekaj drugega.« (D_2)

- **Zdravljenje in celostnost (ang. *healing, wholeness*)**

Tu se skriva ideja o sposobnosti uporabnika oz. sogovornika, da ozdravi. Človek ima notranjo sposobnost, da prepozna, kaj je zanj dobro (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 13).

Tudi iz primera v moji raziskavi, ki sem ga opisala že pri prejšnjem konceptu – moč okrevanja, je razvidno, da imamo ljudje moč, da okrevamo po težki življenjski izkušnji. Slikarja, ki sta se po težki življenjski izkušnji začela ukvarjati s slikanjem, sta sama našla pot do »ozdravitve«. Našla sta dejavnost, ki jima je pomagala, da sta si opomogla in jima prinesla moč.

- **Dialog in sodelovanje (ang. *dialogue, collaboration*)**

Dialog in sodelovanje predstavljata vir moči in moči za okrevanje, ki jo povezujemo z etiko udeležnosti v soustvarjanju nove zgodbe v življenje, ki se bo razvila na podlagi sporazumevanja, dogovarjanja in razumevanja (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 13–14).

Prepričana sem, da je lahko uporaba izrazno-ustvarjalnih medijev pomemben način neverbalnega izražanja, ki lahko tudi v socialno-delovnem odnosu marsikomu pomaga, da svoje občutke, čustva, misli itd. osmisli in jih izrazi. Hkrati lahko predstavlja podporo in spodbudo za verbalno komunikacijo. To pa omogoča kvalitetno in spoštljivo sodelovanje.

- **Odpoved nejevernosti (ang. *suspension of disbelief*)**

Sogovorniku je potrebno verjeti in mu priznati pravico do resničnosti. Gre za odstopanje od zasidrane kulture poklicev pomoči, ki temelji na ideji, da naj bi strokovnjaki vedeli bolje od uporabnika. Tako socialna delavka kot tudi sogovornik se srečujeta s težko nalogo, saj je po klasičnem razumevanju socialna delavka videna kot vsevedna. V socialnem delu se je potrebno zavedati, da v odnos vsak prinese svojo resnico, katero je potrebno upoštevati in z njo spoštljivo ravnati (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 14).

S strani socialne delavke je pomembno, da sogovorniku v procesu podpore in pomoči izkaže zaupanje in resnično verjame v to, kar izrazi. Tudi v procesu, ki poteka s pomočjo umetnostnih izraznih sredstev, je pomembno, da socialna delavka potrdi vero v to, kar je oseba neverbalno skozi umetnostno izrazno sredstvo izrazila.

K. Kustec (2016: 44) vidi pri delu z izrazno ustvarjalnimi mediji veliko potencialov dela iz perspektive moči, saj uporabnikom že sama umetnostna izrazna sredstva predstavljajo vir moči.

Etika udeležnosti (Hoffman 1994)

Sodobni Hoffmanov koncept etike udeležnosti nas usmerja v to, da objektivnega opazovalca (socialno delavko) nadomesti sodelovanje, v katerem nihče nima zadnje besede, strokovnjakovo moč nadomesti skupno iskanje in raziskovanje. Socialna delavka v procesu prevzame vlogo sogovornice, sodelavke (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 12). V delovnem odnosu s pomočjo umetnostnih izraznih sredstev ta koncept narekuje, da socialna delavka ob nastajanju npr. giba, slike, fotografije ali zgodbe spoštuje nastalo in ne poskuša preoblikovati ali interpretirati po svoji presoji, temveč skupaj z uporabnikom raziskuje pomene, ki jih svojim »stvaritvam« pripisujejo uporabniki. Hkrati omogoča, da se nastajanje »stvaritve« nadaljuje tako, kot se mora nadaljevati pogovor (Kustec 2016: 44). Tudi sama podobno vidim uporabo izrazno ustvarjalnih medijev v tem konceptu. Socialna delavka in sogovornik lahko sodelovanje dopolnita z uporabo umetnostnega izraznega sredstva, s pomočjo katerega sodelujeta in raziskujeta na poti do uresničitve soustvarjenega cilja.

Znanje za ravnanje (Rosenfeld 1993)

Koncept govori o znanju, ki ga je v procesu podpore in pomoči v socialnem delu možno pretvoriti v akcijo. Pri tem je pomembno, da zna socialna delavka vzpostaviti in vzdrževati delovni odnos, podeliti strokovno znanje z uporabniki in omogočiti »prevajanje« v osebni jezik ter nato nazaj v jezik stroke zato, da se ustvarijo nove zgodbe v procesu iskanja rešitev (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 14).

Na tem mestu se pridružujem K. Kustec (2016: 45), ki pravi, da je uporaba umetnostnih izraznih sredstev že sama po sebi znanje za ravnanje. Z umetnostnimi izraznimi sredstvi lahko socialna delavka vzpostavi in vzdržuje delovni odnos ter kontekst socialno-delovnega razgovora s sogovorniki, pri čemer sproti pojasnjuje strokovno znanje.

Ravnanje s sedanjostjo ali koncept so-navzočnosti (Andersen 1994)

Četrty pomembni sodobni koncept socialnega dela daje pomen sedanjosti – času, ko smo skupaj s sogovorniki v delovnem odnosu. To je čas, ki ga porabimo za sodelovanje in je najbolj dragocen čas v procesu pomoči. Tega pa je potrebno skrbno zavarovati, da se lahko razvije razumevanje, sporazumevanje in steče proces soustvarjanja. Le tako lahko

uporabnik dobi izkušnjo sodelovanja, ki spoštuje njegovo kompetentnost (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 14).

Ravnanje s sedanostjo z uporabo umetnostnih izraznih sredstev K. Kustec (2016: 45) razume tako, da se uporabniku v času, ki ga imamo, posvetimo. Umetnostno izrazno sredstvo omogoča, da sta uporabnik in socialna delavka zares sogovornika. Z njegovo pomočjo lahko socialna delavka uporabniku izkaže spoštovanje in pomembnost s tem, da mu nameni čas na način, ki mu je všeč.

V socialno-delovnem odnosu se je potrebno zavedati pomembnosti soustvarjanja, ki poteka »tukaj in zdaj«. Pomembno je, da je v tem času resnično zagotovljen varen prostor, ki omogoča spoštljivo sodelovanje na način, ki je sogovorniku blizu. Če je to sodelovanje s pomočjo umetnostnih izraznih sredstev, je dobro, da to upošteva. Tovrsten način sodelovanja v sedanosti (»tukaj in zdaj«) lahko sproti prinaša pozitivne izkušnje za sogovornike, prinaša moč, občutek sprejetosti in spoštovanja.

1.5.1.3. Izvirni delovni projekt pomoči

Koncept delovnega odnosa dopolnjuje izvirni delovni projekt pomoči. Tu se soustvarjene rešitve in razpleti prevajajo v akcijo, v konkretne korake in premike tako, da se skupno ustvarjeni dogovori konkretizirajo, udejanjijo.

Projekti so izvirni, ker se vsakič na novo oblikujejo za vsakega uporabnika ali družino posebej in so soustvarjeni skupaj z njimi. Delovni so zato, ker v vsakdanjem življenju omogočajo konkretiziranje dogovorjenih sprememb, nalog. Poudarek pa je na sodelovanju, ki sledi iz opravljenega dela v delovnem odnosu. Izvirni delovni projekt pomoči na poseben način ubesedi socialno-delovno ravnanje in tako nadomesti pogosto strokovno ohlapen izraz »spremljanje« (Čačinovič Vogrinčič 2006: 21–22).

Uporaba umetnostnih izraznih sredstev v izvirnem delovnem projektu pomoči pa K. Kustec (2016) razume kot »edinstven kontekst za vsakega sogovornika posebej, ki je soustvarjen skupaj s sogovornikom s pomočjo izrazno-ustvarjalnih medijev« (Kustec 2016: 46).

Izvirni delovni projekt pomoči lahko podrobneje predstavimo s šestimi koraki, ki omogočajo paradigmatški premik v delovnih projektih pomoči. Avtorji Bass, Dosser in Powel (2001, v Čačinovič Vogrinčič 2006: 23–24) jih tako poimenujejo:

- pridruževanje (ang. *joining*),
- odkrivanje (ang. *discovery*),
- spreminjanje (ang. *change*),
- proslavljanje (ang. *celebration*),
- ločitev (ang. *separation*),
- refleksija (ang. *reflection*).

V nadaljevanju k opisom posameznih korakov izvirnega delovnega projekta pomoči po G. Čačinovič Vogrinčič (2006: 23–24) in K. Kustec (2016) ter pripisujem lastno mnenje.

Pridruževanje (*ang. joining*)

Pridruževanje pomeni približati se uporabnikom in z njimi vzpostaviti delovni odnos (Čačinovič Vogrinčič 2016: 23).

Tu so lahko umetnostna izrazna sredstva v pomoč, saj lahko sogovorniku pomagajo pri oblikovanju idej za morebitne rešitve. Kot vidim, imajo lastnost, da ustvarijo sproščeno vzdušje, ki lahko pripelje do vzpostavitve delovnega odnosa. Skozi npr. slikanje, različne ustvarjalne igre ali ples se lahko zgradi dinamika, ki prinese zaupanje v nadaljnje delo.

Odkrivanje (*ang. discovery*)

Gre za soraziskovanje in odrivanje edinstvenosti problema in njegovih rešitev (Čačinovič Vogrinčič 2006: 23). Tu si lahko z uporabo umetnostnih izraznih sredstev pomagamo, saj se pri delu z njimi sogovorniku lahko rodi veliko idej za oblikovanje rešitve problema, ki jih lahko preoblikujemo v uresničljive korake (Kustec 2016: 46–47). Umetnostna izrazna sredstva v socialno-delovni odnos ne prinašajo le svežine, temveč omogočajo opredelitev problema na mnogo različnih načinov. Poleg tega širijo obzorje razmišljanja o rešitvah.

Spreminjanje (*ang. change*)

Spreminjanje v socialno-delovnem odnosu govori o upanju za prihodnost, o rasti in tveganju novih možnosti (Čačinovič Vogrinčič 2006: 23). Avtorica K. Kustec (2016: 47) pravi, da gre tu za spremembe, ki bodo uporabniku omogočile, da bo bolj vesel in zadovoljen s svojim življenjem.

Po mojem mnenju že sama uporaba umetnostnih izraznih sredstev prinese spremembe. Spremembe v razmišljanju, v zavedanju sebe, svojih občutkov, možnost spoznanja sebe v vseh razsežnostih. Prepričana sem, da bolj ko človek spozna sebe in zna svoje notranje občutke sprejeti ter se jih nauči podeliti, bolj lahko vpliva na svoje življenje. Hkrati mu omogoča, da se zna zase odločati, se poslušati in slišati, kar prinese pozitivne spremembe, veselje in zadovoljstvo,

Proslavljanje (*ang. celebration*)

Pri proslavljanju gre za spoštljivo in pozorno ubeseditev prepoznane moči, potencialov, napredovanja in dosežkov uporabnika (Čačinovič Vogrinčič 2006: 23). Proslavljanje pri delu z umetnostnimi izraznimi sredstvi prinaša nov zagon za uporabo le teh. Prinaša veselje in opozarja na vse, kar se je v socialno-delovnem procesu uresničilo, doseglo (Kustec 2016: 47).

Umetnostna izrazna sredstva lahko uporabimo tudi pri proslavljanju. Če so socialno-delovni odnos spremljala umetnostna izrazna sredstva in so pomagala na poti do cilja, jih lahko (če gre za otipljivo umetnostno izrazno sredstvo) prinesemo s seboj na »proslavljanje« in ubesedimo vse kar smo dosegli. Če gre za umetnostno izrazno sredstvo, kot je npr. ples oz. gib, se tudi tega lahko spomnimo in obnovimo ter oblikujemo »ples proslavljanja«. Lahko pa sogovornik in socialna delavka ustvarita nekaj novega, kar bo predstavljalo uspešen zaključek sodelovanja za oba (če gre za skupino, za vse).

Ločitev (*ang. separation*)

Do ločitve pride, ko uporabnik/uporabnica zmore naprej sam/sama, ko pridobi znanje, moč in kompetentnost in se lahko delovni odnos zaključi (Čačinovič Vogrinčič 2006: 24). K. Kustec (2016: 47) dodaja, da mora biti ločitev jasno izražena, kar lahko ponazorimo tudi s pomočjo umetnostnih izraznih sredstev.

Podobno kot pri proslavljanju lahko tudi ob ločitvi uporabimo umetnostna izrazna sredstva. Če gre za otipljive izdelke, si jih lahko tu podelimo in vsak odnese svoj izdelek domov ali si jih med seboj podelimo na podlagi skupnega dogovora oz. se dogovorimo, kako želimo proslavljati. Lahko pa tudi na novo s pomočjo umetnostnega izraznega sredstva prikažemo proces ločitve, vsak lahko skozenj neverbalno izrazi in poleg verbalno izrazi, kaj zanj ločitev pomeni in kaj ob tem doživlja.

Refleksija (ang. *reflection*)

Refleksija je prisotna skozi celoten proces in skrbi za »*feed-back*« o procesu, ki se odvija med uporabnikom in socialno delavko (Čačinovič Vogrinčič 2006: 24).

Z uporabo umetnostnih izraznih sredstev lahko obnovimo »prehojeno pot«, pregledamo dosežene cilje in ocenimo, do česa oz. kam želimo skozi odnos priti. Lahko pa se zgodi tudi, »da dosednji načini reševanja težav niso več uporabni in bi bilo dobro, da jih spremenimo« (Kustec, 2016: 27).

Strinjam se s K. Kustec (2016). Z uporabo umetnostnih izraznih sredstev si lahko sproti pomagamo reflektirati korake, ki se dogajajo na poti do cilja. Tako sogovornik kot socialna delavka lahko najprej skozi umetnostno izrazno sredstvo ovrednotita vse, kar se v procesu dogaja in si to ob njem besedno predata.

Povzetek

K. Kustec (2016: 48–49) povzema, da mora socialna delavka pri delu z uporabo umetnostnih izraznih sredstev in elementov delovnega odnosa skupaj z uporabnikom odkriti njegovo socialno mrežo, alternative, možne življenjske spremembe. Predvsem mora znati dobre izkušnje uporabnika osvetliti ter pokazati zanimanje in spoštovanje za sodelovanje. Kot zelo pomemben element delovnega odnosa pri delu z umetnostnimi izraznimi sredstvi avtorica omenja element dogovora o sodelovanju. Odločilna naloga tega elementa je prav vzpostaviti spoštljiv in odgovoren odnos ter porazdelitev odgovornosti za vsak delovni odnos med udeležene. Za dogovorom o sodelovanju sledi pomemben korak delovnega odnosa, ki ga v socialnem delu poimenujemo instrumentalna definicija problema. V procesu tega elementa odnosa je naloga socialne delavke, ki dela z umetnostnimi izraznimi sredstvi, da zagotavlja varen prostor in omogoča vsakemu udeležnemu, da poda svoje občutke, doživljanja, mnenja. Avtorica poudarja tudi element

osebnega vodenja v procesu podpore in pomoči z umetnostnimi izraznimi sredstvi, ki socialni delavki omogoča prostor biti udeležena opazovalka, voditi, usmerjati ter vedno znova preverjati zastavljene korake in rešitve za doseg cilja.

Umetnostna izrazna sredstva so lahko odlični »sopotniki« pri soustvarjanju kvalitetnega, spoštljivega in zaupnega sodelovanja. Njihova lastnost je, da sproščajo, prinašajo veselje, ustvarjalnost in možnost, da se osebe lahko izražajo tudi drugače kot samo z besedami. Vključimo jih lahko prav v vsak korak socialno-delovnega odnosa ter s tem odnos širimo in bogatimo. Pomembno se mi zdi tudi to, da se sogovornika v socialno-delovnem odnosu skupaj dogovorita za uporabo umetnostnih izraznih sredstev ter se skupaj dogovorita, kateri ju bo spremljal (lahko tudi več). Poleg tega je potrebna sprotna ubeseditev dogajanja, ki poteka skozi umetnostno izrazno sredstvo, da bi se bolje razumeli.

1.6. SLIKANJE, KJER ČOPIČ USMERJAJO USTA ALI NOGE

»Slikanje in risanje pomenita neomejeno zadovoljstvo, pri katerem je dovoljeno vse, kar ponuja domišljija. Kaj neki se lahko zgodi? Kvečjemu kakšen list papirja boste kdaj pa kdaj vrgli stran.« (Bagnall 1995, str. 9) V tem poglavju opisujem Mednarodno združenje slikarjev, ki slikajo z usti in nogami ter Založbo UNSU, ki v Sloveniji zastopa interese Mednarodnega združenja slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami.

1.6.1. VDMFK – Vereinigung Mund-und Fussmalender Künstler in aller Welt e. v. ali Mednarodno združenje slikarjev, ki rišejo z usti ali nogami

Mednarodno združenje slikarjev, ki rišejo z usti ali nogami, je bilo ustanovljeno leta 1947 na pobudo gospoda Arnulfa Ericha Stegmanna in ima sedež v Liechtensteinu. V začetku je združenje štelo 18 članov, ki slikajo z usti ali nogami. V 50. letu obstoja je združenje preraslo v organizacijo, ki šteje 726 slikarjev iz 74 držav.

V 43 državah Mednarodno združenje VDMFK sodeluje z založbami, ki v državah zastopajo interese združenja. V Sloveniji je to založba UNSU, ki jo bom v naslednjem odstavku opisala. VDMFK ima v svoji ponudbi različne artikle, katerih poslikave so delo izključno članov združenja. Člani združenja pa so osebe, ki slikajo z usti ali nogami in jih med seboj povezuje prijateljstvo ter volja do ustvarjalnosti. Namen združenja je pomagati svojim članom možnost do izboljšanja življenjskega standarda, ponuja jim štipendijo, jim

omogoča, da se predstavijo v likovnih galerijah doma in po svetu ter omogoča tudi dodatno likovno izobraževanje. Predsednik združenja VDMFK je slikar, ki prihaja iz Francije, Serge Maudet (Internet 4).

Slika 1.1: VDMFK (vir: Internet 2)

1.6.2. Založba UNSU

Založba umetnikov in slikarjev, ki rišejo z usti ali nogami, UNSU v Sloveniji zastopa interese Mednarodnega združenja slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami. Sedež založbe se nahaja na Vodovodni cesti 101 v Ljubljani. V imenu umetnikov prodajajo voščilnice, koledarje, darilne kartice, namizne prte, slikanice, ženske torbice, knjige, beležke, naslovnike, skodelice za kavo, pisemski in darilni papir, knjižna kazala, kuhinjske komplete, reprodukcije, škatle za shranjevanje, svilene šale, denarnice... Posluje na način, da ponudbo pošiljajo po domovih, ker so druge oblike trženja zanje predrage. Kot je zapisano na spletni strani Založbe UNSU, pa tovrstno poslovanje ni mišljeno kot čustveni apel in zato ponudbe ni potrebno kupiti ali vrniti. Ne želijo, da bi ljudje dajali dobrodelni prispevek, temveč plačali tisto, kar ustvarijo. Gre za občutek koristnosti, ki prerašča v samozavest (Internet 3).

1.6.3. Slike nekaterih slovenskih slikarjev, ki so člani Mednarodnega združenja slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami (VDMFK)

Slika 1.2: Vojko Gašperut - Gašper (avtor) (vir: Internet 3)

Slika 1.3: Vojko Gašperut – Gašper (avtor) (vir: Internet 3)

Slika 1.4: Benjamin Žnidaršič (avtor) (vir: Internet 3)

Slika 1.5: Benjamin Žnidaršič (avtor) (vir: Internet 3)

Slika 1.6: Željko Vertelj (avtor) (vir: Internet 3)

Slika 1.7: Željko Vertelj (avtor) (vir: Internet 3)

2. PROBLEM

Nekaj minut stran od mojega doma stoji v vasi Podcerkev sedež Zavoda Ars Viva. Gre za kulturni center, kjer potekajo kulturni, izobraževalni in družabni dogodki, katerih namen je spodbujati medgeneracijsko sodelovanje, izobraževati mlade o socialno-kulturno pomembni tematiki, aktivno povezovati lokalno skupnost ter širiti znanje o človeku in kompleksnosti njegovega vključevanja v raznoliko družbo. Poslanstvo Zavoda Ars Viva je poiskati odgovore na vprašanja, povezana z enakimi možnostmi ter neodvisnostjo družbenih skupin, še posebno tistih, ki pri svojem vključevanju potrebujejo pomoč. Kultura in kulturna dediščina jim predstavljata sredstvo in polje izražanja ter možnost za uveljavljanje drugačnosti. Ena izmed delavnic, ki se na sedežu odvija, je tudi skupinsko slikanje umetnikov, ki pri ustvarjanju uporabljajo usta ali noge. To področje me je začelo zanimati, zato sem se sestala z direktorico in direktorjem zavoda ter se o tej temi z njima pogovorila. Srečanje mi je dalo povod, da raziščem, kaj se na področju slikarstva umetnikov, ki slikajo z usti in nogami v Sloveniji, dogaja, spoznati umetnike in njihova dela, raziskati, kako potekajo njihova srečanja ter kakšen je njihov namen. Najbolj pa me je zanimalo predvsem, kaj jim slikanje in razstavljanje del predstavlja in prinaša.

Vsi umetniki, ki so pri intervjuju sodelovali, so člani Mednarodnega združenja slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami. V Sloveniji interese združenja zastopa založba UNSU. Na podlagi tega dejstva sem njun opis vključila že v teoretični del.

Dobljene rezultate bom na koncu povezala tudi z učinki likovnosti in elementi leksikona moči ter vključila svoja opažanja in videnja. Namen tega je osmisлити uporabo likovnih tehnik (kamor spada tudi slikanje) v socialno-delovnem odnosu. Sama sem namreč mnenja, da širši spekter možnih načinov izražanja omogoča širši populaciji ljudi, da izrazijo, kar želijo oz. kar težje izrazijo z besedami in jim da moč (slikanje – vir moči). Pri uporabi likovne dejavnosti v okviru socialno-delovnega odnosa vidim prednost v tem, da se lahko s pomočjo likovnih izdelkov vračamo v pretekle dogodke, naredimo evalvacijo, soustvarjamo cilje v prihodnosti in na koncu tudi proslavljamo dosežke. Dejavnost želim osmisлити tudi iz tega vidika, da lahko tovrstna oblika slikarske dejavnosti predstavlja področje izražanja in področje, ki nenačrtovano izpolnjuje določene elemente leksikona moči po Saleebeyu (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 12).

Namen moje diplomske naloge je torej raziskati področje slikarstva slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami in dati vpogled v učinke, ki jih tovrstna dejavnost osebam prinaša, in jih osmisliti.

Umetnostna izrazna sredstva se mi zdijo v kontekstu socialnega dela pomembni iz vidika zagotavljanja sogovornikom čim širši in njim najbližji izrazni način, ki jim bo zagotavljal, da po njim najbližji poti povedo, izrazijo, kar v želijo. Z uporabo le-teh lahko v socialnem delu in v drugih poklicih pomoči omogočimo komunikacijo tudi osebam, ki imajo pri besedni komunikaciji težave, bodisi zaradi težav v duševnem ali telesnem zdravju ali pa gre zgolj za nerazumevanje tujega jezika, lahko samo za različen način izražanja. S pomočjo ustvarjalnih medijev lahko širši množici ljudi zagotovimo, da povedo, kar mislijo, čutijo ali doživljajo.

O tem piše tudi B. Kroflič (2015), ki pravi, da različna umetnostna izrazna sredstva omogočajo posamezniku, da izrazi svoja občutja, misli, čustva ter jih na ta način posreduje drugim. Pomoč z umetnostjo je namenjena osebnostni integraciji in samopotrjevanju, zmanjševanju težav in motenj, njihovem preprečevanju in osebnostnemu razvoju. Z njo si lahko pomaga kdorkoli, z najrazličnejšimi težavami ali motnjami, kot so telesne bolezni ali poškodbe, senzomotorične težave, težave v duševnem zdravju, čustvene ali vedenjske težave, zasvojenosti, težave pri komunikaciji, v odnosih, v duševnem ali telesnem razvoju ter tudi težave pri učenju in v obdobju starosti.

D. Marinič (2008) pa navaja, da je pomoč z umetnostjo namenjena izboljšanju in okrepitvi zdravja posameznika ter na nek način izboljšanje kakovosti njegovega življenja, saj omogoča postavitev posameznika v prejšnje stanje, popravlja intelektualno, emocionalno in kreativno praznino, ki nastaja zaradi vse hitrejšega tempa življenja.

Namen

Namen moje naloge je:

- raziskati povod, ki je usmeril slikarje, da so se začeli s slikanjem ukvarjati,
- raziskati področje delovanja slikarjev, ki slikajo z usti in nogami v Sloveniji (potek in namen srečanj),
- preučiti, kaj slikarjem slikanje in posledično razstavljanje del predstavlja in prinaša ter tovrstne ugotovitve podkrepiti s teoretičnim znanjem.

Raziskovalna vprašanja

S pomočjo raziskave želim odgovoriti na naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Kakšen je bil povod oseb, ki slikajo z usti ali nogami in so člani Mednarodnega združenja slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami, da so se začeli ukvarjati s slikarsko dejavnostjo?
2. Kakšen je namen srečanj slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami?
3. Kakšen je potek njihovih srečanj?
4. Kaj slikarjem predstavljata in prinašata slikanje in razstavljanje del?

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Moja raziskava je kvalitativna, eksplorativna ali poizvedovalna in empirična. Kvalitativna je zato, ker moje osnovno izkustveno gradivo sestavljajo besedni opisi, ki sem jih kvalitativno tudi analizirala. Poizvedovalna je, ker gre za raziskovanje značilnosti področja, za katerega nisem odkrila, da bi bilo že raziskano, torej gre za spoznavanje in raziskovanje neznanega področja. Raziskava pa je tudi empirična, saj sem podatke s pomočjo vprašalnika zbirala na novo (Mesec 1998: 79–86).

Do podatkov za raziskavo sem prišla s pomočjo intervjuja. Pogovore sem opravila s štirimi osebami, člani Mednarodnega združenja slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami, in so bili na intervju pripravljeni odgovarjati. Dobljene odgovore sem nato z metodo kodiranja kvalitativno analizirala.

3.2. Merski instrumenti ali viri podatkov

Podatke za raziskavo sem zbirala s pomočjo delno strukturiranega intervjuja, ki je bil sestavljen iz štirih sklopov. V prvem sklopu sem spraševala o povodu, ki je osebe usmeril k ukvarjanju s slikarsko dejavnostjo. Drugi sklop vprašanj se je nanašal na namen srečanj slikarjev. V tretjem sklopu vprašanj sem spraševala o poteku njihovih srečanj. V zadnjem, četrtem, sklopu pa me je zanimalo predvsem osebno doživljanje slikarjev pri slikanju in kasneje pri razstavljanju njihovih del. Želela sem izvedeti, kaj osebam ti dve področji predstavljata in prinašata. Dogajalo pa se je, da so se odgovori na zadnji sklop vprašanj pojavljali že v odgovorih na vprašanja in prejšnjih sklopih in tudi obratno.

3.3. Opredelitev enot raziskovanja – populacija, vzorec

Intervjuje sem opravila z osebami, ki slikajo z usti ali nogami, člani Mednarodnega združenja slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami in so stari 18 let ali več. Celotno populacijo trenutno sestavlja 7 ljudi. Za pomoč pri izvedbi raziskave sem kontaktirala vse osebe, ki

ustrezajo opisom. V vzorec pa mi je uspelo zajeti štiri osebe, tri moškega in eno ženskega spola.

	Kraj intervjuja	Oznaka intervjuja	Datum	Spol
Slikar 1	Podcerkev	A	30. 4. 2017	moški
Slikar 2	Novo mesto	B	26. 4. 2017	moški
Slikarka 3	Novo mesto	C	26. 4. 2017	ženski
Slikar 4	Podcerkev	D	30. 4. 2017	moški

Tabela 3.1: Zbiranje podatkov

3.4. Zbiranje podatkov oz empiričnega gradiva

Zbiranje podatkov za raziskavo je potekalo s pomočjo delno standardiziranega intervjuja. Vprašalnik je bil sestavljen iz štirih sklopov vprašanj, na katera so osebe lahko prosto odgovarjale. Moja naloga je bila le, da sem ohranjala »rdečo nit« pogovora, da s teme nismo zašli. Pogovore sem izvajala v živo in jih z dovoljenjem intervjuvancev snemala s pomočjo snemalnika zvoka. Posnetke sem kasneje doma s programom

Microsoft Office Word pretvorila v pisno obliko. Izvajanje intervjujev je potekalo 26. 4. 2017 na srečanju slikarjev v Novem mestu in 30. 4. 2017 na sedežu Zavoda Ars Viva v Podcerkvi.

3.5. Obdelava podatkov

Pridobljene podatke s pomočjo intervjuja sem s programom Microsoft Office Word spremenila v pisno obliko. Intervjuje sem označila s črkami abecede: A, B, C in D ter jih zapisala tako, da sem po vrsti zapisala vprašanje intervjuja in za tem odgovor intervjuvanca.

3.5.1. Prepis intervjujev:

Primer izseka iz prepisanega intervjuja:

Intervju A:

1. Kdaj ste se začeli ukvarjati z umetnostjo oz. slikanjem?

»Jaz sem bil referent za kulturo. Včasih sem se ukvarjal s pisanjem. Leta 2000 smo organizirali prvo kolonijo, kjer smo na pobudo Zveze likovnih društev začeli z izobraževanjem slikarjev skupaj z Društvom Relik iz Trbovelj. Oni so priskrbeli tudi mentorje. Takrat smo te delavnice organizirali za tiste težje invalide. To je pa najbolj pomembno. Takrat na koloniji nas je veliko postalo slikarji z usti. To se je potem tako razpaslo, da so se začele že po društvi delati sekcije.«

3.5.2. Določitev enot kodiranja

Sledila je kvalitativna analiza podatkov na način kodiranja. Najprej sem v intervjujih podčrtala dele odgovorov, ki so se mi zdeli za raziskavo relevantni. Dele odgovorov sem označila s črko intervjuja in jih oštevilčila (primer: A_1). Tako so deli odgovorov predstavljali enote kodiranja.

Primer določanja enot kodiranja:

»Leta 2000 smo organizirali prvo kolonijo, ...« (A_1)

3.5.3. Odprto kodiranje

Enote sem nato odprto kodirala tako, da sem izjave zapisala v tabelo, v prvi stolpec zapisala številko izjave in oznako intervjuja ter jim pripisala smiselne pojme v zadnjem stolpcu.

Primer odprtega kodiranja:

Številka izjave	Izjava	Pripisani pojem
A_1	Leta 2000 smo organizirali prvo kolonijo.	Povod - dogodek

Tabela 3.2: Odprto kodiranje

3.5.4. Osno kodiranje

Odpertemu kodiranju je sledilo še osno kodiranje. To sem naredila tako, da sem ob enotah kodiranja zapisala vse pojme, ki so mi ob izjavi prišle na misel. Pojme, ki so si bili sorodni, sem nato združila in s tem oblikovala kategorije, nadpomenke in podpomenke. Izjave, ki so spadale v isto ali podobno kategorijo, sem nato združila. Navajam primer osnega kodiranja za kategorijo – Povod, ki je osebe usmeril, da so se začele ukvarjati s slikarsko dejavnostjo:

POVOD, KI JE OSEBE USMERIL, DA SO SE ZAČELE UKVARJATI S SLIKARSKO DEJAVNOSTJO:

a) Povod – dogodek, prelomnica

A_1 Leta 2000 smo organizirali prvo kolonijo, ...

A_3 Na koloniji nas je veliko postalo slikarjev z usti ...

A_4 Ko sem organiziral delavnice tam v Semiču ...

B_2 Pravzaprav sem se srečal s tem že v bolnici, v Zavodu za rehabilitacijo. Tam nekje 68. ali 69. leta.

C_4 Vabljen v Pacug, dol na obalo, na slikarsko kolonijo ...

D_1 Po nesreči. Začel sem razmišljati, kaj bom zdaj drugega počel ...

D_2 Prej sem bil gozdar, pa je bilo tistega konec in sem moral najti nekaj drugega.

D_5 Vse je bilo pol drugače (spremembe po nesreči).

D_9 Pa tudi Zveza paraplegikov je takrat delavnice organizirala.

4. REZULTATI

V nadaljevanju za opis rezultatov uporabljam izraze: slikar, slikarka (v množini uporabljam slikarji, ker je pri raziskavi sodelovalo več moških kot ženskih oseb). S temi izrazi mislim na osebe, ki so sodelovale pri intervjujih in njihovi odgovori predstavljajo glavno bazo podatkov za mojo raziskavo.

Spodaj (ločeno po kategorijah) opisujem rezultate, ki sem jih pridobila s kvalitativno analizo podatkov.

4.1. POVOD, KI JE OSEBE USMERIL, DA SO SE ZAČELE UKVARJATI S SLIKARSKO DEJAVNOSTJO

Na podlagi rezultatov, ki sem jih pridobila s pomočjo kvalitativne analize podatkov, ugotavljam, da obstaja veliko raznovrstnih dejavnikov, ki so slikarjem, članom Mednarodnega združenja slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami, dali povod, da so se s slikanjem začeli ukvarjati. Mednje spadajo: pomemben dogodek ali prelomnica, osebe, ki se so se s slikanjem že ukvarjale, notranji občutek, samoiniciativnost, in informacije o dejavnosti slikanja z usti in nogami, ki so se pojavljale v okolici ali medijih.

a) Povod – dogodek, prelomnica

Kot najpogostejši povod za začetek ukvarjanja s slikanjem se je pokazal pomemben dogodek ali delavnica: »Pa tudi Zveza paraplegikov je takrat delavnice organizirala.« (D_9), »Ko sem organiziral delavnice tam v Semiču« (A_4) ali sodelovanje na koloniji: »Na koloniji nas je veliko postalo slikarji z usti« (A_3), »Vabljeni v Pacug, dol na obalo, na slikarsko kolonijo« (C_4). Kot pomemben dogodek, ki je vplival na začetek ukvarjanja s slikanjem, se je pokazala življenjska prelomnica, v tem primeru nesreča. Dve intervjuvani osebi sta se s slikanjem z usti ali nogami srečali po neprijetni življenjski izkušnji: »Pravzaprav sem se srečal s tem že v bolnici, v Zavodu za rehabilitacijo. Tam nekje 68. ali 69. leta.« (B_1), »Po nesreči. Začel sem razmišljati, kaj bom zdaj drugega počel« (D_1). Tovrstna izkušnja je, kot pove eden od intervjuvanih: »Prej sem bil gozdar, pa je bilo tistega konec in sem moral najti nekaj drugega.« (D_2), » Vse je bilo pol drugače« (D_5), prinesla velike spremembe, ki so razmišljanje usmerile k iskanju

možnosti za delo, zaposlitev oz. zamenjavo za delo, ki ga je oseba lahko opravljala pred nesrečo.

b) Povod – drugi, ki že slikajo

Poleg pomembnega dogodka so večino anketiranih oseb k slikanju spodbudile osebe, ki so se s slikanjem z usti ali nogami že ukvarjale: »Najbolj so me pa spodbudili tisti, ki so že slikali« (A_6). Najpogosteje je spodbudo povzročil neposredni kontakt: »Da sem spoznala te naše slikarje.« (C_1), »Pomagal mi je, da sem se potem včlanil tudi v to Zvezo slikarjev, ki rišejo z usti ali nogami« (D_8).

c) Povod – notranji občutek

Slikarje je k začetku slikanja vodil tudi »notranji občutek«: »Če to imaš v sebi, ne potrebuješ nobenih »preganjancev«.« (B_10), »To te enostavno potegne in se ne moreš ustavit« (B_11), občutek prevzetosti: »Mene je to ful prevzelo« (C_6). Eden od slikarjev je ta notranji občutek opisal celo z nemirom, ki ga lahko »odžene« samo realizacija, prikaz notranjega motiva skozi sliko: »Dokler ti te stvari ne realiziraš, ne narediš se kar kopiči v tebi in enkrat moraš to vreči iz sebe, moraš to naredit, ta motiv, ki ga imaš notri, drugače nisi miren.« (B_12)

d) Povod – samoiniciativnost

Rezultati raziskave kažejo tudi na to, da so imeli slikarji sami željo in voljo do ustvarjanja, slikanja. Kot povod za slikanje so omenjali lastno voljo in zanimanje za slikarsko dejavnost: »Me je pa tako ali tako že prej mikalo.« (C_3), »Sam sem začel poskušat.« (D_6)

e) Povod – informacije

Na zanimanje za področje slikanja z usti in nogami so vplivale tudi informacije iz okolice: »Veliko se je govorilo o tem« (C_2), Potem sem slišal za ene, ki tudi slikajo tako in sem začel razmišljati, ker sem vedel, da talent imam« (D_3) in medijev: »Videl enega slikarja po televiziji.« (D_7)

4.2. NAMEN SREČANJ

Cilj moje raziskave je bilo raziskati tudi namen srečanj, na katerih se slikarji Mednarodnega združenja slikarjev, ki slikajo z usti in nogami, sestajajo. Rezultati kažejo, da je spekter namenov srečanj precej širok in raznolik. Menim, da so vzrok za to tudi različna pričakovanja, opažanja ali videnja oseb, ki so v raziskavi sodelovale. Izluščila sem osem namenov srečanj: izobraževanje, druženje ali spoznavanje, predstavljanje dejavnosti, s katero se ukvarjajo, pridobitev motivacije, ukvarjanje s slikarstvom (slikarska dejavnost), spodbujanje družbene odgovornosti, osebno izpopolnjevanje, premagovanje strahu pred ustvarjanjem, odkrivanje novih idej ter pozitiven vpliv na počutje. V okviru raziskovanja namena srečanja sem ugotovila tudi, komu so srečanja namenjena, zato te rezultate prikazujem na koncu analize rezultatov namena srečanj.

a) Izobraževanje (da, ne)

Najpogosteje se je kot namen srečanj v odgovorih pojavilo izobraževanje: »izobraževanje« (A_20), »največje pridobivanje znanja« (D_16), k čemur pripomore tudi pomoč mentorja, ki svoje znanje predaja in je na srečanjih prisoten: »pride tukaj tudi mentor, ki malo pokaže« (B_38), »Imamo tudi mentorja, ki nam pomaga, nam razjasni, kolikor lahko« (D_15). Ena od intervjuvanih oseb pa ne vidi namena srečanj v izobraževanju: »ne da bi se mi tukaj zdaj nekaj učili« (C_17), ampak v motivaciji (to omenjam tudi v podtemi namena srečanj – motivacija).

b) Druženje, spoznavanje

Vse intervjuvanje osebe so kot namen srečanj navajale druženje: »Omogočajo mi druženje« (A_19), »Pa če po domače povem, malo se tudi »preštejemo«, koliko nas je še« (B_24), »Želje po druženju, nas slikarjev« (C_8), »Pa malo tudi druženje, da se vidiš z nekom po dolgem času« (D_16). Ena od intervjuvanih oseb je poleg druženja izpostavila tudi namen medsebojnega spoznavanja: »medsebojno spoznavanje« (C_10).

c) Promocija, predstavljanje

Iz odgovorov dveh oseb sem razbrala, da so srečanja poleg izobraževanja in druženja namenjena tudi predstavljanju in promociji njihovega dela in del: »Bolj hočemo promovirati« (A_29). Eden od slikarjev je omenil, da za dosego tega namena slikajo na

prostem, po mestih, da lahko mimoidoči to opazijo: »Slikamo na prostem« (A_14), »Slikamo na prostem, po mestih« (A_27).

Tako je opisal dogodek slikanja na prostem v Zagrebu:

»Pa tudi na primer, ko slikamo na prostem, po mestih, to je zelo velika atrakcija. V Zagrebu sem izračunal, da je šlo v eni uri v eno stran 200 ljudi. To se pravi v obe strani 400. Nisem jih ravno mogel šteti. No, pa izračunaj, v eni uri 400 ljudi, bili smo pa tam 10 ur. Veš, koliko ljudi se to obrne. No, saj to sem bolj tiste štel, ki so se ustavili ali pa pogledali. Tako no, bolj hočemo promovirat, izobraževat.« (Intervju A)

Svoj način slikanja predstavljajo tudi po različnih šolah: »Hodimo tudi po raznih šolah« (D_22), svoja dela pa: »na razstavah« (D_20).

d) Slikarska dejavnost

Med omenjenimi nameni srečanj je tudi ukvarjanje s slikarsko dejavnostjo: »delovanje na področju slikarstva« (A_21), »slikanje« (C_13) in na nek način skupno delovanje slikarjev: »Zveza paraplegikov je vedno imela program in je želela, da bi mi nekako ustvarjali pod enim okriljem, da bi bila ena skupina slikarjev.« (B_16)

e) Motivacija

Srečanje je po mnenju slikarke tudi pridobivanje motivacije: »Jaz mislim, da je to bolj na nek način naša motivacija« (C_17), »nas to bolj motivira, spodbuja« (C_17), na katero vpliva medsebojno spodbujanje: »En drugega v bistvu spodbujamo« (C_18).

f) Spodbujanje družbene odgovornosti, osebno izpopolnjevanje, premagovanje strahu pred ustvarjanjem, odkrivanje novih idej, pozitiven vpliv

Navedeni nameni (Spodbujanje družbene odgovornosti, osebno izpopolnjevanje, premagovanje strahu pred ustvarjanjem, odkrivanje novih idej, pozitiven vpliv) srečanj so se v odgovorih pojavljali posamično, zato sem se odločila, da jih v rezultatih združim. Torej med omenjenimi nameni srečanj je spodbujanje družbene odgovornosti: »Ob tem smo spodbudili družbeno odgovornost« (A_10), občutek osebnega izpopolnjevanja: »Ker me na nek način izpopolnjujejo« (A_18). Eden od intervjuvanih celo navaja, da naj bi bila srečanja namenjena soočanju in premagovanju s strahom pred ustvarjanjem: »Zgubiš tudi nek strah pred ustvarjanjem« (B_36). Na srečanjih, po mnenju enega od slikarjev prihaja

do odkrivanja novih idej: »nove ideje« (C_11) in do pozitivnega vpliva na počutje udeležencev (slikarjev): »zelo pozitivno deluje« (C_19).

g) Komu so srečanja namenjena?

Srečanja so namenjena široki populaciji oseb, kot to opisuje eden od slikarjev: »Tistim, ki slikajo, tistim, ki naše slikanje spremljajo in tudi tistim, ki jih navdušujemo. Odprta so pa za vse invalide, tako, da vsak lahko sodeluje.« (A_15) in tudi osebam, ki bivajo v domu za stare: »začeli vključevati tudi tisti iz domov« (D_12).

4.3. POTEK SREČANJ

Pri ugotavljanju in odkrivanju poteka srečanj slikarjev sem bila pozorna na to, kdo srečanja organizira, kje srečanja potekajo, kako pogosto se odvijajo in koliko časa trajajo, kakšni so pogoji za srečanja in kaj vse se na srečanjih dogaja.

a) Organizatorji

Iz intervjujev sem razbrala, da se kot organizator srečanj najpogosteje pojavlja Zveza paraplegikov Slovenije in društva, ki zvezo sestavljajo: »Zveza paraplegikov« (B_16), »Začela pa sem to obiskovati preko Zveze paraplegikov« (C_12), »Vsako izmed društev, ki jih je osem, poskrbi, da se vsake toliko srečamo.« (B_20), »vsako Društvo iz Zveze paraplegikov ima kakšno delavnico« (D_23). Nekatere delavnice slikarji organizirajo sami: »Vsak od slikarjev svoje srečanje organiziral sam« (A_7), »... ampak to niso člani sami organizirali. Medtem ko druga srečanja pa ja« (A_9). Srečanja organizira tudi Mednarodna zveza slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami: »Zveze slikarjev, ki rišejo z usti ali nogami« (D_21), Zveza likovnih društev in društvo Relik: »kjer smo na pobudo Zveze likovnih društev začeli z izobraževanjem slikarjev skupaj z Društvom Relik iz Trbovelj«.

b) Kraj

Srečanja slikarjev potekajo na številnih, različnih destinacijah v Sloveniji: »celi Sloveniji« (D_18) in nekatera tudi na Hrvaškem. Med naštetimi kraji so: Tolmin, Novo mesto: »v dolenjskem društvu« (A_8), Ankaran, Pacug, Semič, Zagreb, Novigrad.

c) Čas

1) Pogostost

Srečanja so po pridobljenih podatkih razporejena po enkrat na leto na določenih destinacijah. »vsako leto« (A_13), »smo vsako pomlad enkrat tukaj« (B_22), »enkrat na leto« (D_24).

2) Trajanje

Srečanja slikarjev potekajo enodnevno že dolgo časa: »Ta druženja so že od nekdaj« (B_17), po pripovedovanju se slikarji srečujejo že več kot 30 let: »Najmanj 30 let se že dobivamo« (B_25). Glede na to, ali so izpolnjeni pogoji bivanja, pa potekajo srečanja enodnevno ali večdnevno: »Tam, kjer imamo možnost bivanja, ostanemo dlje časa, drugače enodnevno« (A_22), »enodnevne ali večdnevne« (D_25).

d) Pogoji

Pomembno se mi je zdelo izluščiti tudi pogoje, ki pripomorejo k organizaciji in poteku srečanj. Torej, potrebna so sredstva in pomoč mentorja: »uredili so tudi sredstva in mentorje« (A_22). Za lažje delo in sodelovanje na srečanjih je pri nekaterih osebah zelo dobrodošla tudi pomoč negovalke: »Organizirali so negovalko, da si šel lahko« (D_13). Od pogojev bivanja pa je odvisna tudi dolžina oz. trajanje srečanj. V primeru, da imajo slikarji prostore, kjer lahko prenočijo, se lahko delavnice odvijajo tudi dlje kot en dan: »Tam, kjer imamo možnost bivanja, ostanemo dlje časa, drugače enodnevno« (A_22), »Odvisno od tega, ali je možno prespat ali ne« (D_25).

e) Dogajanje na srečanju

Po opisih slikarjev se srečanja začnejo z uvodnim druženjem: »Najprej je to druženje« (B_33), »Na začetku smo itak vsi veseli, ko se vidimo po dolgem času« (C_14), kjer slikarji med seboj poklepetajo: »na začetku spregovorimo kako besedo, dve« (C_15), »kakšno rečemo kakšno rečemo, se dogovorimo o načrtu dela« (D_27) Uvodnemu klepetu sledi delo: »Potem je pa pomembno, da tudi kaj naredimo« (B_34), »Potem pa začnemo počasi delat« (C_16), »Vsak naredi, kar ima nujnega« (D_28).

Niso pa vsa srečanja sestavljena zgolj iz uvodnega klepeta in nadaljnjega dela. Na srečanjih slikarji slikajo na prostem: »Slikamo na prostem.« (A_14), dajo možnost tudi drugim, da se jim pri slikanju pridružijo in poizkusijo risanje z usti: »Da se nam pridružijo

tudi zdravi. Včasih pridejo zraven tudi razno razni drugi slikarji. Velikokrat se nam pridružijo tudi otroci. Vedno želijo poskusiti risati z usti. Ni pa nujno, da slikajo z usti.« (A_16), »Ne slikamo pa samo mi z usti. Slikajo tudi tisti, ki imajo dobre roke« (B_18). Na srečanjih so dobrodošli tudi župani, predstavniki različnih društev in direktorji turističnih pisarn ki lahko predstavijo lokalno skupnost kraja, kje se srečanje odvija: »po navadi želimo vključiti tudi lokalno skupnost, da se predstavi. Včasih se predstavijo društva, zgodi se da pridejo tudi župani. Včasih tudi direktorji turističnih pisarn, pa se predstavijo« (A_23). Družijo se tudi ob razstavljanju svojih del: »na razstavah« (D_20). »Svojo dejavnost slikanja z usti in nogami na srečanjih, slikarji predstavljalo po različnih šolah: »Hodimo tudi po raznih šolah« (D_22).

4.4. KAJ OSEBAM POMENI, PREDSTAVLJA ALI PRINAŠA SLIKARSKA DEJAVNOST ALI UČINKI SLIKARSKE DEJAVNOSTI (SLIKANJA IN RAZSTAVLJANJA DEL)?

V okviru raziskave me je poleg povoda za začetek slikanja, namena in poteka srečanj najbolj zanimalo, kaj osebam, slikarjem, ki slikajo z usti ali nogami, predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost, ki vključuje slikanje in razstavljanje del. Izkazalo se je, da ima tovrstna dejavnost vrsto različnih učinkov, ki jih slikarji zaznavajo.

a) Čustva, občutki

Eden od slikarjev je svoje doživljanje ob ustvarjanju primerjal s čustvom ljubezni: »Gre za nekakšno ljubezen med mano in platnom« (B_39), »To, da ti slika postane všeč, da si dobesedno zaljubljen v njo, nastane tista prava kemija.« (B_41), »Je pa predvsem ljubezen« (B_44). Svoj potek ustvarjanja slike ponazarja s spoznavanjem in osvajanjem dekleta: »kot bi šel na »randi« z eno punco. Bolj ko je ona »fejst«, bolj je močna ta želja po tem, da bi jo osvojil. Do nje poskušaš biti čim boljši ravno zato, ker se bojiš, da jo boš izgubil« in dodaja prisotnost strahu pred izgubo tega dekleta, ki pri slikanju pomeni strah pred izgubo motiva: »Tukaj se pa bojiš, da boš izgubil motiv. Skušaš obdržati svežino.« (B_43). Kot opisuje, njegovo slikanje spremlja občutek trepetanja, vznemirjenja, ki je posledica želje po pričakovanju najboljšega: »Takrat, ko začneš delati, in tisto trepetanje v smisli, da hočeš nekaj narediti čim boljše. Nekakšno prijetno vznemirjenje. Kot v pričakovanju tistega prvega poljuba«. (B_51)

Slikarstvo je slikarju prineslo tudi občutek veselja in zadovoljstva ob uspehu; »zelo vesel, da se sploh lahko tam razstavljal« (B_53), »Bil sem zelo zadovoljen, da se me sploh uvrstili tja na to razstavo« (B_54). Kot omenja, čuti tudi občutek hvaležnosti za vse, kar mu je področje slikarstva v življenje prineslo: »To je tisto, za kar delaš in zato sem zelo, zelo hvaležen temu, kar mi je slikarstvo dalo.« (B_57)

Občutke kot učinek ukvarjanja s slikarsko dejavnostjo je bilo možno opaziti tudi v odgovorih slikarke. Slikanje ji prinaša tako zadovoljstvo kot tudi nezadovoljstvo, ki ga opisuje v povezavi s svojim izdelkom: »sama nisem zadovoljna s svojim izdelkom« (C_34), »Jaz moram biti sama zadovoljna s tistim, kar naslikam« (C_35). Od občutka zadovoljstva s svojim izdelkom pa je odvisno, ali bo izdelano sliko predstavila širšemu občinstvu ali ne: »tisti pravi občutek, da dam svoj izdelek na razstavo« (C_36). Zadovoljstvo z naslikanim čuti, kadar je njena predhodna ideja o tem, kar želi naslikati, skladna s končnim izdelkom: »Zadovoljna sem takrat, ko vidim, da se izrazila tisto, kar sem sama videla.« (C_39).

Eden od intervjuvanih slikarjev pa je izrazil občutek sreče v povezavi z izborom tematike. Srečo mu predstavlja to, da si lahko sam izbere tematiko slikanja: »Včasih je tematika dana, včasih pa imaš srečo, da lahko sam izbiraš tisto, kar bi rad« (D_37).

b) Možnost izhajanja iz sebe, izražanje svojih občutkov, misli

Polovica (v mojem primeru dva) slikarjev, s katerimi sem izvedla intervju, čutita, da lahko skozi slikanje izražata sebe, svoje občutke, misli, ideje: »Te motive, ki jih slikam pa nosim nekje v sebi in vem, kaj je približno za naredit« (B_48), »ki se mogoče dogaja not, v glavi. To lahko potem tudi na platno preneseš« (C_26). Pri delu, kot pravita, imata možnost izhajati iz sebe: »da greš absolutno iz sebe« (B_15), »Zmeraj pa izhajam iz sebe« (C_28). Eden od njiju čuti celo nujno, da realizira to, kar čuti: »Dokler ti te stvari ne realiziraš, ne narediš, se kar kopiči v tebi in enkrat moraš to vreči iz sebe, moraš to naredit, ta motiv, ki ga imaš notri, drugače nisi miren« (B_12).

c) Pobeg iz realnosti

Slikanje dvema od slikarjev predstavlja možnost za pobeg iz realnosti v »drugi svet«: »Kar en nov svet« (C_24), možnost sprostitev: »Jaz se res sprostim, »zrelaksiram«, not padem« (C_23) in domišljije: »Domišljija na nek način« (C_27). Eden od njiju ta svet opisuje kot svet, kjer izginejo bolečine in težave ter kjer je prisotna otroška igrivost: »med slikanjem pozabiš na težave in to je tisto, kar je iz socialnega vidika zelo pomembno. Takrat ko nekaj

počneš, ko si ustvarjalen, ne potrebuješ nobenega tableta. To je svet, ko te neha vse bolet« (A_17), »pobeg v neki svet, ko se bolečine nehajo. Prostor, kjer se počutiš kot otrok, ki se igra po peskovniku« (A_31).

d) Ustvarjalnost

Večini (v mojem primeru trije) slikarjev ukvarjanje s slikarsko dejavnostjo predstavlja čas, ko so ustvarjalni: »ustvarjam vsak dan« (B_37), »pa tudi ena ustvarjalnost « (C_26), »ko si ustvarjalen« (D_32). Eden od njih trdi, da je ustvarjalnost lahko koristna za vsakogar: »za vsakega koristno, da si ustvarjalen« (D_32).

e) Resno delo

Predvsem enemu od intervjuvanih slikarjev slikarska dejavnost predstavlja resno delo: »Na koncu je vse skupaj preraslo v eno resno delo, ki te spremlja skozi, vsak dan. Ne gre več samo za zapolnitev prostega časa.« (B_8), ki vključuje številna srečanja: »Ne obiskujem samo teh srečanj, ampak sem tudi drugje.« (B_27), včlanjenost v številna društva pa številne razstave: »V zelo veliko društvih sem včlanjen in to seveda za sabo potegne tudi toliko več razstav.« (B_29) S slikarstvom se ukvarja vsak dan: »Ustvarjam vsak dan.« (B_37) Delo pa od njega zahteva trud: »Moraš čim več vložiti, da bo tudi čim boljše« (B_45) in koncentracijo: »Slikarstvo del tega, da si ti pri stvari«, da je lahko cilj dosežen: »To je tisto, za kar delaš« (B_57).

Eni od intervjuvanih oseb, slikanje predstavlja resno delo samo v primeru, ko je pri slikanju tempirana s časom in ji to onemogoča uživanje ob slikanju: »Si moraš pa res vzeti čas, ker če si tempiran na čas, ne moreš nič narediti in je potem res samo delo«.

f) Možnost za uspeh

Dva od slikarjev sta v odgovorih izpostavila uspehe, ki jima jih je posledično prineslo ukvarjanje s slikarsko dejavnostjo, zato sem jih zaobjela v temi, kaj osebam slikarska dejavnost predstavlja ali prinaša.

Eden od njiju se je pohvalil z zmago na izboru za najboljšo voščilnico, kamor so bile poslane voščilnice iz celega sveta: »Enkrat je bila ena mojih voščilnic izbrana za najboljšo voščilnico na svetu. Si predstavljaš? Jaz nisem niti dojel.« (A_38) Drugi pa je uspehe začutil že takoj na začetku, ko se je začel ukvarjati s slikanjem: »ker sem imel že na začetku precej uspešno obdobje, ker sem kar precej naslikal in hitro začel razstavljal«

(B_2). Kasneje je svoj uspeh začutil ob tem, ko je postal član Kulturno-umetniškega društva Klinični center: »Moram sem namreč pohvalit, da sem lansko leto postal član Kulturno-umetniškega društva Kliničnega centra. To mi veliko pomeni, saj so tam zbrani najboljši slikarji iz Slovenije.« (B_28) In ob razstavljanju svojih del v galeriji v Louvru: »Niti v sanjah si nisem predstavljal, da bom en dan prišel tako daleč, da bom lahko tako dobro slikal in prišel v tako velike galerije.« (B_58)

g) Možnost predstavljanja

Večini intervjuvanih slikarjev predstavlja ukvarjanje s slikarsko dejavnostjo (predvsem razstavljanje del) možnost, da lahko predstavijo, kar ustvarijo: »predstavim svoje delo« (A_39), »lahko to pokažeš drugim« (A_43). Eden od slikarjev pa je izpostavil, da ga članstvo v Mednarodnem združenju slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami, obvezuje k predstavljanju lastnega dela na področju slikarstva: »Predvsem sem tudi obvezan se predstavljati kot slikar, ki slika z usti v zvezi z Mednarodnim združenjem slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami. Mi smo dolžni.« (A_40)

h) Prepoznavnost

Posledica in najverjetneje tudi namen predstavljanja je lahko prepoznavnost, ki jo kot učinek ukvarjanja s slikarsko dejavnostjo opisujeta dva od intervjuvanih slikarjev: »Že na prvi samostojni razstavi, ki je bila v domačem Kopru, sem imel »televizijo« na obisku. To je me potem zelo spodbudilo« (B_3), »ker je ogromno ljudi to videlo. Takrat sem začel razmišljati v tej smeri, da je zelo dobro razstavljat.« (B_4) Razstavljanje del je namreč namenjeno večanju prepoznavnosti: »da ljudje vedo za nas« (D_41).

i) Občutek koristnosti, vrednosti, pomembnosti

Dva slikarja sta izpostavila, da jima ukvarjanje s slikarsko dejavnostjo prinaša občutek koristnosti, občutek vrednosti: »občutek koristnosti« (A_33), občutek, »da si nekaj« (D_33), »da nisi nekoristen, ampak nekaj pripomoreš sam sebi ali pa nekomu drugemu« (D_34).

j) Zapolnitev prostega časa

Iz odgovorov dveh oseb sem lahko razbrala, da jima slikarska dejavnost predstavlja dejavnost, s katero si zapolnita prosti čas: »To na nek način postane tvoj hobi, tvoj

konjiček, zapolnitev tega časa, ki ga imaš« (B_7) in dejavnost, ob kateri pride do občutka, da čas teče hitreje: »Tu ure ni, čas kar gre.« (C_25)

k) Finančni prihodek

Dva od slikarjev sta omenila, da lahko ukvarjanje s tovrstno dejavnostjo prinese tudi finančni dohodek s prodajo slik: »Tokrat se je tudi še kar nekaj prodalo« (B_5) ali pa s članstvom v Mednarodnem združenju slikarjev, ki slikajo z usti in nogami, ki ti v zameno za sodelovanje in predstavljanje svojega dela nudi štipendijo: »oni dajo pa štipendijo, za ustvarjalno delo« (A_41).

l) Možnost sodelovanja

Med odgovori sem zasledila, da ukvarjanje s slikarsko dejavnostjo lahko prinaša tudi možnost sodelovanja v skupini: »da sodelujemo« (D_40).

m) Možnost napredovanja

Eden od slikarjev je omenil, da je na področju slikarstva tudi napredoval, zato sem izpostavila, da lahko ukvarjanje s slikarsko dejavnostjo prinaša oz. predstavlja tudi področje dela, kjer ima oseba možnost, da napreduje. Tako je to opisal eden od slikarjev: »Jaz sem malo bolj napredoval in sem šel potem tudi v druge vode, seveda vedno slikarske.« (B_26)

n) Stik z lokalno skupnostjo

Med učinke slikarske dejavnosti sem na podlagi odgovora enega od slikarjev uvrstila tudi stik z lokalno skupnostjo: »stik z lokalno skupnostjo« (A_32).

o) Združenje strasti

»Na začetku sem risala bolj žuželke, ker sem prej študirala biologijo in sem to skupaj povezala« (C_31), »Zelo sem rada v naravi in zato sem povezala en svet narave, torej mojo bivšo strast s slikanjem« (C_32). Ta dva odgovora nakazujeta, da osebi predstavlja področje slikarske dejavnosti tudi »mesto«, kjer je lahko med seboj združila dve področji, ki sta ji ljubi. To sta v njenem primeru slikanje in svet narave.

p) Izpopolnitev, izziv

Enemu od slikarjev področje slikarske dejavnosti predstavlja in hkrati omogoča osebno izpopolnitev na način, ki ga zmore: »neka izpopolnitev, česar ne morem na drug način, lahko na ta način« (D_30).

Isti osebi pa tovrstna dejavnost predstavlja tudi možnost za postavljanje izzivov: »ali bi bila za izziv ali ne« (D_39).

q) Izbira tematike

Med učinke slikarske dejavnosti sem vključila tudi izbiro tematike, saj sem skozi odgovore zaznala, da način izbira tematike vpliva na doživljanja slikarjev. Eden od slikarjev predstavi izbor tematike za slikanje kot nekaj, kar je njegovo: »No, moja tematika je večinoma kraj, kjer živim. Torej narava.« (A_36) Doživlja pa občutek obveze, kadar si teme ne izbere sam: »Na nekatere teme pa sem obvezan, ker delam za Zvezo slikarjev, ki rišejo z usti ali nogami, in moram nekaj risat za voščilnice.« (A_37)

Druga intervjuvana oseba je izpostavila višjo stopnjo samokritičnosti v primeru, ko ne slika na temo po lastnem izboru, saj takrat ne izhaja iz sebe: »Rišeš na kakšno tematiko tako, kot naj bi bilo in kot se pričakuje. Takrat pa je človek malo bolj samokritičen. Verjetno ravno zaradi tega, ker takrat ne izhaja iz sebe.« (C_40)

Z občutkom sreče pa eden od slikarjev opisuje občutek, kadar si tematiko slikanja lahko izbere sam: »Včasih je tematika dana, včasih pa imaš srečo, da lahko sam izbiraš tisto, kar bi rad« (D_37), »Kadar si pa izberem sam, pa pogledam, katera slika mi najbolj »potegne«« (D_38).

5. RAZPRAVA

Raziskovalni del diplomske naloge sem posvetila odkrivanju povoda, ki je slikarje, člane Mednarodnega združenja slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami, usmeril, da so se začeli s slikarsko dejavnostjo ukvarjati. Ugotavljam, kakšen je namen njihovih skupinskih srečanj, kako potekajo in kaj osebam ukvarjanje s slikarsko dejavnostjo predstavlja in prinaša. V nadaljevanju bom svoje ugotovitve zapisala kot odgovore na zastavljena raziskovalna vprašanja, ki jih povezujem tudi s teoretično podlago.

- 1) Kakšen je bil povod oseb, ki slikajo z usti ali nogami in so člani, da so se začeli ukvarjati s slikarsko dejavnostjo?

Ugotavljam, da so slikarje na področje slikarstva pripeljale različne izkušnje, dogodki, informacije in poznanstva. Večino slikarjev je k slikarski dejavnosti usmeril dogodek, kjer so se srečali s slikanjem z usti ali nogami. Pri nekaterih je šlo za delavnico, pri drugih za kolonijo. Dva od štirih slikarjev pa sta pri povodu za začetek ukvarjanja s slikarsko dejavnostjo izpostavila tudi življenjsko izkušnjo, ki jima je spremenila življenje. V njunem primeru je šlo za nesrečo, nezgodo. Eden od njiju je izpostavil, da je moral po nesreči poiskati področje dela, ki bo nadomestilo delo gozdarja, ki ga je poklicno opravljal pred nesrečo. Želel je poiskati področje, kjer bo lahko deloval. Sama v njegovem iskanju novega področja delovanja vidim moč za okrevanje. Okrevanje je eden od sedmih konceptov leksikona moči, ki ga po Saleebey (1998) predstavljajo G. Čačinovič Vogrinčič et al., (2011). Gre za spoznanje in zavedanje o moči, ki jo imajo posamezniki ali skupnost, da okrevajo in premagujejo posledice, ki jih je pustila težka življenjska prelomnica. Namen koncepta okrevanja pa ni zmanjševanje teže, ki jih je prelomnica pustila v posameznikovem življenju (ali življenju skupnosti). Govori o tem, da imajo ljudje moč, da si po težki življenjski izkušnji opomorejo, da zmorejo in znajo. V socialnem delu je pomembno znati prepoznavati in ovrednotiti notranjo moč in modrost posameznika za okrevanje in v to verjeti (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 13).

Osebam, ki so sodelovale v raziskavi, je k spodbudi za začetek ukvarjanja s slikanjem pripomoglo poznanstvo in sodelovanje z osebami, ki so se s slikanjem že ukvarjale, ko so sami to področje šele raziskovali. Tu vidim velik pomen sodelovanja, ki je pripomoglo k spodbudi intervjuvanih oseb, da so se s slikarsko dejavnostjo začeli resneje ukvarjati. Tudi sodelovanje je pomemben koncept Saleebeyevega leksikona moči. Pripomore namreč

lahko k soustvarjanju nove življenjske zgodbe, do katere pride s pomočjo razumevanja, dogovarjanja in sporazumevanja (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 14).

Med povodi sta tudi notranji občutek in samoiniciativnost. Ta dva kažeta na to, da znajo prisluhniti svojim občutkom jih prepoznati in tudi izraziti. Znajo biti v stiku s samim seboj, kar je ena izmed pomembnih kompetenc za delovanje v skupnosti. To raven človekovega delovanja M. Vogel (1996) imenuje čustvena raven. Kot pravi avtorica, ta raven človeku omogoča razumevanje občutkov in nenazadnje tudi izražanje le teh. »Zelo pomembno je, da se zavedamo svojih občutkov, da jih sprejemamo in poznamo načine za njihovo konstruktivno izražanje.« (Vogel 1996: 7)

K slikanju so slikarje usmerile informacije, ki so jih o slikanju z usti in nogami dobili iz okolice ali medijev. V povezavi s socialnim delom se mi zdi tu pomembno izraziti idejo o tem, da je v socialno-delovnem odnosu dobrodošlo uporabnikom oz. sogovornikom predstaviti informacije, ki jih imamo in ki bi v določenem soustvarjanju želenih izidov lahko prišli prav. Ubesedimo lahko vire moči, ki jih pri sogovorniku prepoznamo in lahko podelimo tudi nove ideje o tem, kako bi spekter virov lahko razširili. Seveda vse to soustvarjamo in sooblikujemo skupaj z njim. Velikokrat se namreč zgodi, da ima uporabnik voljo in moč, da napreduje k cilju in da pri tem potrebuje zgolj podporo in pomoč, da svoje vire moči obnovi in nadgradi (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011: 13). V mojem primeru raziskave seveda ne gre za primer socialno-delovnega odnosa, a kljub temu informacije iz okolice kažejo na to, kako pomembne so lahko za razširjanje, obnavljanje ali novo oblikovanje virov moči, ki utrjujejo pot do cilja. Opažam, da smo ljudje lahko včasih na določenem področju močni, vendar ne znamo ali ne najdemo področja, kjer bi lahko to moč pokazali. Odlična pomoč so tu informacije, vednosti in znanja, ki nas lahko »razsvetlijo«, da različna možna področja delovanja spoznamo, se o njih poučimo in tako jasno oblikujemo svoj novi vir moči, ki je mogoče obstajal že prej, vendar ga nismo znali uporabiti. Možno je, da zanj sploh nismo vedeli.

2) Kakšen je namen srečanj slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami

Skozi raziskavo sem ugotovila, da obstaja širok nabor namenov, ki intervjuvanim osebam predstavljajo podlago za skupinska srečanja. Slikarji so podali različna mnenja in videnja o namenu srečanj. Nekateri nameni so večini skupni, drugi ne. Ker raziskujem skupna srečanja, mi vsako videnje predstavlja pomembno informacijo, saj gre pri srečanju za sodelovanje, v katerem je mnenje in videnje vsakega posameznika pomembno. Mednje

sodijo: izobraževanje, druženje in spoznavanje, promocija in predstavljanje del, ukvarjanje s slikarsko dejavnostjo, motivacija, spodbujanje družbene odgovornosti, osebno izpopolnjevanje premagovanje strahu pred ustvarjanjem ter odkrivanje novih idej in pozitiven vpliv na počutje.

Skoraj vsi slikarji vidijo namen srečanja v pridobivanju znanja, v izobraževanju. Znanja in izkušnje na srečanjih predaja tudi mentor, ki njihovo delo na srečanjih spremlja in usmerja. Poleg pridobivanja znanja vidim pri sodelovanju med mentorjem in posameznim slikarjem krepitev, ohranjanje in spodbujanje kompetenc komunikacije ter znanja za sodelovanje. Podobne učinke dela v skupni vidi tudi M. Vogelnic (1996), ki pravi, da skupna dejavnost spodbuja komunikacijo in izmenjavanje. V primeru srečanja slikarjev pa poleg tega prinaša še znanje. Ena izmed intervjuvanih oseb v nasprotju z drugimi ne vidi namena srečanj v izobraževanju, temveč v pridobivanju motivacije in v medsebojnem spodbujanju, ki pa sta ravno tako nujno potrebna za učinkovito delo, in sicer včasih za začetek, včasih za nadaljevanje in včasih za zaključitev določenega delovnega procesa.

Slikarji se srečujejo tudi z namenom druženja in medsebojnega spoznavanja. Možnost obiskovanja skupinskih srečanj lahko posameznikom daje občutek sprejetosti in »pripadnosti skupini« (Vogelnic, 1996: 19). Torej lahko sklepam, da skupinska srečanja slikarjev spontano izpolnjujejo posameznikovo potrebo po tem, da je odgovoren in cenjen član skupnosti. Za izpolnjevanje te potrebe se v kontekstu socialnega dela v socialno-delovnem odnosu uporablja in upošteva drugi element leksikona moči, ki ga imenujemo včlanjenost (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011). Ravno tako kot sodelovanje v skupnosti lahko prinaša občutek sprejetosti in pripadnosti, pa lahko z neustreznim delovanjem skupine posamezniku prinese občutek izključenosti in nespoštovanja. Na podlagi pridobljenih rezultatov teh učinkov nisem zaznala.

Srečanja so namenjena tudi promociji slikanja z usti ali nogami in predstavljanju slikarskih del. Za dosego tega namena slikarji prirejajo razstave in slikajo na prostem po mestih. S tem omogočajo širši populaciji ljudi, da se seznanijo z njihovim načinom dela ter si ogledajo njihove izdelke. S tem so zagotovo izpostavljeni tudi družbeni kritiki.

Ukvarjanje s slikarsko dejavnostjo oz. delovanje na področju slikarstva (kar pomeni slikanje in razstavljanje del) je tudi eden od namenov srečanj.

Poleg že naštetih namenov srečanj sem iz posameznih odgovorov slikarjev razbrala še naslednje: spodbujanje družbene odgovornosti, osebna izpopolnitev, premagovanje strahu pred ustvarjanjem, odkrivanje novih idej ter pozitiven vpliv na posameznikovo počutje.

K namenom srečanj se mi zdi pomembno vključiti tudi informacije o tem, komu so srečanja slikarjev, ki slikajo z usti in nogami, sploh namenjena. Po pripovedovanju enega od slikarjev so srečanja torej namenjena: vsem, ki slikajo, vsem, ki spremljajo njihovo delo in jih s tem navdušujejo, in vsem osebam s kakršno koli oviro.

3) Kakšen je potek srečanj?

Skozi raziskovanje poteka srečanj slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami, sem prišla do ugotovitev, kdo srečanja organizira, kje in koliko časa potekajo, kako pogosto ter kaj se na srečanjih dogaja.

Na podlagi dobljenih rezultatov ugotavljam, da srečanja organizira Zveza paraplegikov Slovenije ter posamezna društva, ki sestavljajo Zvezo društev paraplegikov Slovenije, vendar ne vsa. Za nekatera srečanja po pripovedovanju slikarjev, poskrbi Mednarodno združenje slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami. Določena srečanja pa organizirajo samostojno (posamezno). Med omenjenimi organizatorji srečanj je tudi Društvo Relik iz Trbovelj ter Zveza likovnih društev Slovenije. Srečanja slikarjev se odvijajo po različnih krajih. Slikarji so v intervjuju omenili naslednje: Novo mesto (na sedežu Dolenjskega društva paraplegikov), v Tolminu, Pacugu, Semiču, Zagrebu in Novigradu.

Pri analizi pogostosti srečanj sem ugotovila, da se srečanja na določenih destinacijah odvijajo enkrat letno. Iz podatkov sicer ni razvidno, koliko srečanj to pomeni na leto, vendar na podlagi širokega in številčnega nabora organizatorjev srečanj ter različnih opisov poteka srečanj sklepam, da se slikarji srečujejo večkrat letno na različnih mestih.

Časovno je dolžina srečanj različna. Nekatera srečanja potekajo enodnevno, nekatera so večdnevna. Na dolžno pa vplivajo pogoji bivanja. Na mestih, kjer imajo slikarji možnost prenočitve, se srečanja po navadi odvijajo več dni, včasih potekajo celo cel teden.

Enega od pogojev za potek srečanja sem že omenila v povezavi s trajanjem srečanj, torej prenočišče. Iz pridobljenih podatkov pa sem razbrala, da slikarji za organizacijo in potek srečanj potrebujejo tudi svoje prostore, kjer srečanja lahko izvajajo, sredstva, mentorje in pomoč negovalke.

V okviru poteka srečanj me je najbolj zanimalo, kaj se na srečanjih dogaja. Ugotavljam, da se srečanja največkrat začnajo z uvodnim klepetom in druženjem prisotnih. Eden od intervjuvanih je izpostavil, da se v uvodu dogovorijo o nadaljnjem delu, sodelovanju. Gre za sestavni del poteka srečanja, ki ga lahko primerjam s pomembnim elementom delovnega odnosa v socialnem delu. To je dogovor o sodelovanju. Je element, ki omogoča, da se socialno-delovni odnos med socialnim delavcem in sogovornikom ali skupino lahko sploh vzpostavi. »Dogovor o sodelovanju vsebuje pristanek udeležениh na sodelovanje v času, ki je na voljo, ter dogovor o nadaljnjem soustvarjanju.« (Čačinovič Vogrinčič et al., 2011)

Uvodnemu delu sledi delo, slikanje, kjer slikarji delajo posamično, izpolnjujejo svoje obveznosti ali kot je to opisal eden os slikarjev: »vsak naredi, kar ima nujnega« (D_28).

Kot sem že omenila v okviru analize namenov srečanj, slikarji svoj načinom slikanja predstavljajo tudi na način, da slikajo na prostem po mestih. Zainteresiranim omogočijo, da se lahko v slikanju z usti tudi preizkusijo. Na srečanjih se včasih pridružijo slikarji, ki ni nujno, da rišejo z usti ali nogami in otroci. Druženje poteka tudi na razstavah, kjer svoja dela razstavljajo. V primerjavi s socialnim delom me razstavljanje del spominja na proslavljanje uspeha ob doseženih soustvarjenih ciljih.

Kot je povedal eden od slikarjev, so na srečanjih dobrodošli tudi župani, predstavniki društev in direktorji turističnih pisarn, da predstavijo lokalno skupnost kraja, kjer se srečanje odvija.

Na podlagi podatkov o poteku srečanj ugotavljam, da so slikarji, člani Mednarodnega združenja slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami, zelo dejavni na področju slikarstva. Njihova srečanja se odvijajo v različnih krajih in tudi srečanja ne potekajo po istem vzorcu. Skleпам, da je potek povezan tudi z namenom srečanja. Nekatera potekajo z namenom druženja, spoznavanja in ustvarjanja slikarskih del, druga so namenjena predstavljanju načina slikanja, spet tretja razstavljanju del ter tudi izobraževanju.

- 4) Kaj osebам pomeni, predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost oz. učinki slikarske dejavnosti (slikanja in razstavljanja del)?

Največji poudarek sem v okviru svoje raziskave namenila raziskovanju odgovora na vprašanje, kaj osebам, ki se ukvarjajo s slikanjem in pri tem uporabljajo usta ali noge, prinaša in predstavlja slikarska dejavnost, ki vključuje slikanje in razstavljanje del. Prišla

sem do zanimivih ugotovitev, ki sem jih smiselno razčlenila glede na pomene, predstave oz. učinke slikarske dejavnosti.

a) Čustva, občutki

Eden od slikarjev je svoje doživljanje ob slikanju opisoval s pojmom ljubezni. Opisal je, da gre za ljubezen med njim in platnom, s čimer lahko sklepam, da gre za čutenje nekakšne povezanosti. M. Vogelnic (1996: 16) kot zdravilni učinek umetnosti navaja, da izražanje skozi umetnost pomaga človeku do osebnostne integracije ter da obstaja močna povezava med ustvarjanjem, s katerim koli izraznim sredstvom in čustvovanjem.

Potek nastanjanja slike isti slikar ponazarja z osvajanjem dekleta, opisuje močno željo in trud, ki sta namenjena temu, da dekleta ne bi izgubil. V primeru slikanja dekle predstavlja motiv, za katerega se trudi, da mu ohrani svežino in stremi k temu, da bi ga kar najboljšje izdelal. Razbrati je, da je poleg slikanja prisotna samokritika, saj se slikar trudi narediti izdelek čim bolje. O razvoju samokritike govori M. Vogelnic (1996). Ugotavlja, da je vzporedno z domišljjskimi podobami razvija samokritika, a tu ne gre za uničevalno kritiko. Gre za kritiko, ki avtorja sili, da pazljivo prisluhne sebi in svojim notranjim predstavam.

Poleg tega ob slikanju občuti tudi trepetanje, vznemirjenje in občutek pričakovanja. Slikanje spremlja občutek zadovoljstva in veselja, ki so v njegovem primeru povezani z uspehom. O podobnih učinkih govori tudi B. Kariž (2008) v povezavi s pomočjo z likovnostjo. Med učinki pomoči, ki jih navaja, so tudi veselje, igra in sprostitve. Utemeljuje, da likovno izražanje prinaša veliko zadovoljstva, sprostitve in veselja (Kariž 2008: 20).

Tudi slikarka, ki je bila intervjuvana, je pri opisovanju doživljanja ob ustvarjanju izrazila občutek zadovoljstva, a hkrati tudi nezadovoljstva v povezavi s svojim izdelkom. Včasih ji končni izdelek prinaša zadovoljstvo, včasih ne. Od tega je tudi odvisno, ali bo svoj izdelek sploh razstavila. Občutek nezadovoljstva pripisuje stanju, ko ugotovi, da se njena ideja o tem, kar je želela naslikati, ne sklada s končnim izdelkom. Sama vidim tu, poleg učinka zadovoljstva in nezadovoljstva, tudi razvijanje osebne kompetentnosti, učenje izražanja notranjega videnja na sprejemljiv način, omogočanje osebne integracije ter samopotrjevanje skozi lepe izdelke (tisti, ki so njej všeč). O podobnem zdravilnem učinku umetnosti govori M. Vogelnic (1996), ki pravi, da »umetnost povečuje osebno

kompetentnost in samopotrjevanje posameznika preko lepih izdelkov» (Vogelnik, 1996: 18). Ugotavlja, da izražanje skozi umetnost omogoča boljše razumevanje lastnega telesa in čustev ter razvijanje občutka za izražanje, ki je družbeno sprejemljiv. B. Kariž (2008) pa govori o osebni integraciji kot učinku likovne terapije. Pravi, da likovnost izvira iz notranjosti in predstavlja povezavo med notranjim in zunanjim svetom (Kariž 2008: 20).

Tudi občutek sreče je bil pri enem od intervjuvanih slikarjev izpostavljen ob opisovanju občutkov ob slikanju. Srečen je, kadar si lahko sam izbere tematiko slikanja. Včasih mora namreč slikati tudi tematiko, ki mu je določena. Iz tega sklepam, da je občutek sreče povezan z občutkom svobode, samostojnosti in avtonomnosti. To lahko povežem z učinkom likovne terapije, ki ga navaja B. Kariž (2008: 19). Razlaga, da likovna terapija spodbuja spontanost in samoiniciativnost ter s tem krepi samostojnost in avtonomnost.

Večina čustev, ki spremljajo ustvarjanje slikarjev, torej slikanje, je prijetnih. Iz tega sklepam, da imajo slikarji pozitivne izkušnje s slikarsko dejavnostjo, kar jim zagotovo prinaša tudi motivacijo za nadaljnje delo, mogoče celo kakšne spremembe v življenju. Vesna Verhovnik Marivšek (2001) pravi, da lahko pozitivne izkušnje, ki jih človek dobi ob likovnem ustvarjanju, spremenijo njegovo mišljenje o sebi ter o lastnih zmožnostih in se tako bolj spozna. Ta spoznanja lahko privedejo tudi do sprememb v vedenju človeka in posledično do sprememb odzivov okolice do te osebe. Odzivi pa ponovno vplivajo na človekovo doživljanje, sprejemanje sebe in drugih (Verhovnik Marivšek, 2001: 314).

b) Možnost izhajanja iz sebe, izražanje svojih občutkov

Dve od štirih intervjuvanih oseb doživljata slikarsko dejavnost kot področje, kjer lahko izhajata iz sebe, kjer lahko izražata svojo »notranjost« tako, da jo preneseta na platno. B. Kariž (2008: 19–20) navaja kar nekaj učinkov likovne terapije, ki jih lahko povežem s tovrstnim doživljanjem slikarjev. Eden izmed učinkov likovne terapije je samoizražanje. Avtorica pravi, da likovni izdelek opisuje čustva in mišljenja, za katera avtor ne najde besed. V. Verhovnik Marivšek (2001) pa pravi, da vsak posameznik vidi svet okoli sebe na svoj način. V primerih, kadar svojega videnja sveta ne moremo zaobjeti z besedami, so lahko likovna izrazna sredstva zelo dobrodošla. Likovna izrazna sredstva nas namreč manj omejujejo, zato nam omogočajo lažje izražanje čustev, ki se jih ne zavedamo ali pa ki jih besedno težko izrazimo (Verhovnik Marivšek 2001: 311–312).

c) Pobeg iz realnosti

Dva slikarja sta doživljanje ob slikanju opisovala kot pobeg iz realnosti oz. kot pobeg v »drugi svet«. Eden od njiju opisuje, da med slikanjem ne čuti bolečin, počuti pa se kot otrok. Torej sklepam, da gre pri slikanju za občutek sprostitve in na nek način ozdravitve ter pobega od vsakdanjih skrbi in bolečin. V. Verhovnik Marivšek (2001) opisuje, da stres in napor današnjega časa povzročajo človeku pritisk, zato mnogi iščejo ustvarjalne dejavnosti, kjer bi lahko svoja čustva izrazili in tako doživeli svoja čustva na družbeno sprejemljiv način. Za doseganje teh namenov je likovna dejavnost ena najenostavnejših in najbolj dosegljivih dejavnosti, pravi avtorica. Likovno izražanje pa kot sredstvo razbremenjevanja uporabljajo tudi številni strokovnjaki, ki delajo z ljudmi. Pri tem uporabljajo različne metode: prosto risanje, slikanje jeze, slikanje ob glasbi mazanje, slikanje s prsti in slikanje z nogami (Verhovnik Marivšek 2001: 310–311).

Sklepam, da slikarjem lahko slikarska dejavnost pomaga pri razbremenitvi in sproščanju ter omogoča, da vsaj za nekaj časa pozabijo na vsakdanje skrbi, težave, bolečine.

d) Ustvarjalnost

Trije od slikarjev so izpostavili, da jim slikarska dejavnost prinaša ustvarjalnost. B. Kariž (2008: 19) navaja, da je eden od učinkov likovne terapije ustvarjalnost, saj avtorju pomaga ustvariti nekaj edinstvenega, česar ne more nihče ponoviti, ter nekaj, kar njemu prinaša zadovoljstvo. Ustvarjanje in čustvovanje sta tesno povezana, zato avtorju pomagata do osebne integracije (Verhovnik Marivšek, 2001). V. Verhovnik Merivšek (2001: 314) pravi tudi, da je pri likovni dejavnosti glavni zdravilni učinek ustvarjalnost, ki jo sestavljajo različne zmožnosti ustvarjalnega mišljenja ter načini izvedbe zamisli. Za ustvarjalno dejavnost sta potrebna spontanost in notranja motivacija, pravi avtorica. Po K. Kustec (2011: 32) pa ustvarjalnost ni le značilnost določenih ljudi, temveč prirojena in neločljiva človekova lastnost in potreba.

Če povzamem, slikarjem slikarska dejavnost prinaša možnost ustvarjanja in jim posledično omogoča osebno integracijo (torej povezavo med notranjim in zunanjim svetom) ter izpolnjuje njihovo potrebo po ustvarjalnosti.

e) Resno delo

Eden od intervjuvanih je delovanje na področju slikarstva opisal kot resno delo, s katerim se vsakodnevno srečuje. K temu ne spada samo slikanje, temveč tudi razna srečanja, obiskovanje razstav in razstavljanje del. Slikarsko delo kot resno delo doživlja tudi slikarka, vendar le v primeru, ko si za ustvarjanje ne zmore vzeti dovolj časa.

Iz teh dveh podatkov sklepam, da je slikarska dejavnost oseb, ki slikajo z usti in nogami resno delo in ne zgolj dejavnost, ki omogoča sprostitvev. Za tovrstno dejavnost si je potrebno vzeti čas, da lahko poleg tega ob njej tudi uživaš. Po V. Verhovnik Marivšek, (2001: 311) je za sprostitvev ob likovnem ustvarjanju pomembno tudi, da nismo do sebe preveč kritični ali nestrpni.

f) Možnost za uspeh

Ugotovila sem, da dvema od intervjuvanih slikarjev slikarska dejavnost predstavlja tudi področje, kjer doživljata uspehe, kar jima prinaša samozavest in samospoštovanje. To sta tudi učinka likovne terapije po B. Kariž (2008: 20), ki pravi, da ustvarjalno likovno izražanje povečuje avtorju samospoštovanje in samozavest. V primerjavi s področjem pomoči z likovnostjo pa so slikarji izpostavljeni kritiki in odzivu širše skupnosti. To sklepam iz tega, da je eden od slikarjev doživljal uspeh ob tem, ko so njegovo voščilnico izbrali za najboljšo. Že res, da je to njemu prineslo občutek uspeha, a se hkrati sprašujem, kaj je prineslo ostalim.

Torej sklepam, da slikarska dejavnost poleg uspeha slikarjem prinaša občutek samospoštovanja in samozavesti. Poleg tega pa menim, da je prisoten tudi tekmovalni duh, ki lahko poleg prijetnih čustev včasih prinese tudi razočaranje, nezadovoljstvo, občutek neuspeha.

g) Možnost predstavljanja in prepoznavnost, možnost napredovanja

S svojimi izdelki se imajo slikarji možnost predstaviti na razstavah. Predstavljanje izdelkov je eden od slikarjev izpostavil tudi kot obveznost, ki jo mora izpolniti, ker je član Mednarodnega združenja slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami. To jim posledično prinaša prepoznavnost in na nek način tudi stik s širšo okolico. Na podlagi tega sklepam, da gre za vzpostavitev odnosa z okolico, čemur bi lahko rekla tudi družbena integracija. Eden od slikarjev je celo izpostavil, da slikarska dejavnost omogoča slik z lokalno skupnostjo.

Pomembno se mi zdi navesti, da je eden od slikarjev omenil možnost napredovanja na področju slikarstva. Moje mnenje je namreč, da za motivacijo, nadaljevanje in občutek zadovoljenosti ljudje potrebujemo možnost napredovanja skoraj na vseh življenjskih področjih, ki so povezani z delom ali dejavnostjo. To nas nekako usmerja in vleče naprej.

Ugotavljam, da slikarska dejavnost predstavlja možnost za predstavljanje, posledično prinaša prepoznavnost ter integracijo ali vključevanje v družbo. Poleg tega pa vključuje možnost napredovanja.

h) Občutek koristnosti, vrednosti, pomembnosti

Iz dobljenih podatkov ugotavljam, da slikarska dejavnost lahko osebam prinese tudi občutek vrednosti in pomembnosti. Področje slikarske dejavnosti jim daje občutek, da so sposobni in močni za delovanje na tem področju in da lahko nekaj pomembnega ustvarijo ter tako pripomorejo sebi ali drugim. Temu bi v socialnem delu rekli vir moči.

Sklepam, da slikarska dejavnost slikarjem predstavlja vir moči, kar jim prinaša občutek vrednosti in pomembnosti.

i) Zapolnitev prostega časa, možnost sodelovanja

Ta dva »učinka« slikarske dejavnosti sta na nek način med seboj povezana. S slikarsko dejavnostjo si slikarji zapolnijo svoj prosti čas, saj se poleg samostojnega slikanja udeležujejo različnih srečanj in razstav (ki so tudi srečanja) ter tako medsebojno sodelujejo. Lahko rečemo, da imajo skupno dejavnost, na podlagi katere oblikujejo tudi druženja. M. Vogel (1996) ugotavlja, da skupna dejavnost sprošča delovno energijo, spodbuja komuniciranje in izmenjavanje ter daje občutek pripadnosti skupini. Glede na opise občutkov in doživljanj ob ukvarjanju s slikarsko dejavnostjo sklepam, da slikarjem skupno sodelovanje prinaša občutek pripadnosti, da se na srečanjih počutijo sproščeno, a hkrati aktivno.

j) Finančni prihodek

Na podlagi rezultatov ugotavljam, da slikarjem slikarska dejavnost lahko prinaša tudi finančni dohodek. Med odgovori sem razbrala dva vira prihodka: Mednarodno združenje slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami, ter kupci slik. Finančni prihodek vidim kot še eno močno točko slikarjev, ki je posledica slikanja. Vsaka močna točka pa posamezniku zvišuje občutek vrednosti in pomembnosti.

k) Združenje strasti

Zelo zanimiva se mi je zdela tudi ugotovitev, da v slikanju tisti, ki slika, lahko združi več strasti hkrati. Slikarka, ki je sodelovala pri raziskavi, je namreč v slikarski dejavnosti videla priložnost, da združi svet narave, ki ga ima rada, s slikanjem, pri katerem ravno tako uživa. Na podlagi tega sklepam, da je slikarsko dejavnost možno povezati tudi s kakšno drugo dejavnostjo, ki je človeku blizu. V tem primeru sklepam, da je slikarka svojo ljubezen do narave prikazala s svojo drugo »ljubeznijo« – slikanjem.

l) Izpopolnitev, izziv

Med odgovori slikarjev sem razbrala, da si eden od slikarjev za izbor slike vzame nekaj, kar mu bo predstavljalo izziv, iz česar sklepam, da gre pri slikarstvu tudi za možnost postavljanja izzivov, ki zagotovo ohranjajo motivacijo in željo po napredku. M. Vogelnic (1996) v povezavi z likovnostjo v skupnosti pravi, da je človeku v izziv, če se znajde pred praznim listom papirja. Iz svoje želje naredi stvaritev z lastnim telesom in napravi novo skladno stvaritev, ki upodablja dele njegove notranjosti. Nihče namreč ne more narediti natančno take stvaritve. V povezavi s pomočjo z likovnostjo se je pomembno zavedati, da je za človeka mnogokrat pomembnejše vključevanje v ustvarjalne procese kot pa končni izdelek.

m) Izbira tematike

Ker sem zaznala, da na doživljanje ob slikanju slikarjev vpliva tudi to, ali izberejo tematiko za slikanje sami ali ne, sem se odločila, da opišem tudi to opažanje.

Iz odgovorov sem razbrala, da je slikarjem lažje in bolj v veselje slikati na temo, ki si jo izberejo sami. Eden od slikarjev izpostavi občutek obveze, ko slika za Mednarodno združenje slikarjev, druga oseba izpostavi višjo stopnjo samokritičnosti, kadar slika na temo, ki si je ne izbere sama. Tretji slikar pa izpostavi, da ima srečo, kadar si temo lahko izbere sam. Iz tega sklepam, da svobodna izbira omogoča domišljiji prosto pot, daje občutek sreče, svobode, avtonomnosti ter zmanjša samokritiko.

6. SKLEPI

- Povodi, ki so slikarje usmerili na področje slikarske dejavnosti, so: izkušnje, dogodki, informacije in poznanstva.
- Povod za začetek slikanja je bil tudi notranji občutek in samoiniciativnost.
- Nameni srečanj so: izobraževanje, druženje, medsebojno spoznavanje, promocija, predstavljane del, ukvarjanju s slikarsko dejavnostjo oz. delovanje na področju slikarstva (kar zajema slikanje, druženje in razstavljanje del), spodbujanje družbene odgovornosti, osebna izpopolnitev, premagovanje strahu pred ustvarjanjem, odkrivanje novih idej ter prijetno vzdušje.
- Namen srečanj je tudi spoznavanje novih krajev.
- Srečanja so namenjena vsem, ki slikajo, vsem, ki spremljajo delo slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami, vsem, ki jih slikarji navdušujejo in vsem osebam z oviro.
- Srečanja slikarjev se začnejo z uvodnim druženjem, ki vsebuje tudi dogovor o nadaljnjem delu.
- Za uvodnim druženjem sledi delo, slikanje.
- Srečanja slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami, se odvijajo na različnih krajih.
- Srečanja potekajo večkrat na leto.
- Srečanja so enodnevna ali večdnevna. Dolžina je odvisna od pogojev bivanja.
- Slikarji za organizacijo in potek srečanj potrebujejo sredstva, prostore in pomoč negovalke/negovalca.
- Na srečanjih slikarji predstavljajo svoja dela in način slikanja.
- Na nekaterih srečanjih slikarji omogočajo zainteresiranim, da se tudi sami preizkusijo v slikanju z usti.
- Slikarjem ukvarjanje s slikarsko dejavnostjo prinaša predvsem prijetna čustva.
- Slikarstvo je področje, ki omogoča izražanje sebe.
- Slikarstvo slikarjem predstavlja pobeg iz realnega sveta in ima za slikarje zdravilen učinek.
- Ukvarjanje s slikarsko dejavnostjo prinaša ustvarjalnost.
- Slikarjem predstavlja slikarska dejavnost možnost za uspeh, za predstavljanje, promocijo in napredovanje.
- Ukvarjanje s slikarsko dejavnostjo slikarjem prinaša občutek koristnosti, vrednosti in pomembnosti.

- Slikarska dejavnost omogoča slikarjem zapolnitev prostega časa, možnost sodelovanja in možnost finančnega prihodka.
- Slikarska dejavnost omogoča združenje številnih področij delovanja.
- Slikarska dejavnost lahko prinaša nove izzive.
- Doživljanje in počutje slikarjev ob slikanju je odvisno od tega, kdo izbere tematiko slikanja.

7. PREDLOGI

- Predlagam uporabo umetnostnih izraznih sredstev v procesu podpore in pomoči v socialnem delu, saj lahko razširijo spekter možnosti izražanja, sodelovanja, iskanja želenih izidov, sproščajo in posameznikom lahko pomagajo, da se lažje vključijo v sodelovanje.
- Predlagam uporabo umetnostnih izraznih sredstev v procesih pomoči z osebami vseh starosti in spolov.
- Predlagam, da bi na Fakulteti za socialno delo namenili več časa učnim vsebinam o pomoči z umetnostnimi izraznimi sredstvi, za pridobitev znanja o možni obliki sodelovanja s sogovorniki.
- Predlagam tudi proces učenja na Fakulteti za socialno delo, ki bi potekal prek umetnostnih izraznih sredstev.
- Predlagam obisk srečanj slikarjev, da spoznate njihov način dela in se »nagledate« umetniških izdelkov.
- Predlagam vsem, da v svoj vsakdan vključijo uporabo umetnostnih izraznih sredstev, saj jim bo to izpolnilo potrebo po ustvarjalnosti, prineslo igro, veselje in smeh. Včasih lahko tudi spontano pomaga, da se sprostimo po napornem dnevu.

8. VIRI IN LITERATURA

- Avsec, M. (2012). Pravlјice v socialnem delu z otroki. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo. Univerza v Ljubljani.
- Bagnall, B. (1995). Risanje in slikanje. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
- Belec, B. (2009). Likovna terapija in predšolski otrok. Diplomsko delo. Pedagoška fakulteta, Univerza v Mariboru.
- Boden, M. A. (ur.) (1994). Dimensions of Creativity. London: A Bradford Book.
- Cropley, J. A. (1997). More Ways than one: Fostering creativity. Greenwich, Connecticut: Ablex Publishing Corporation.
- Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., & Možina, M. (2011). Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2006). Socialno delo z družino. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo
- Gorjup, T. (1999). Likovne zakonitosti in aktivnosti delovne terapije: monografija. Ljubljana.
- Kariž, B. (2008). Likovna terapija za otroke. Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Ljubljana.
- Kovačič, Boštjan. (2003). Izvori plesa kot oblike umetnostne terapije – Ples kot arhaična duhovna praksa. Časopis za kritiko znanosti, letnik 31, številka 212, str. 189–200.
- Kroflič, B. (2003). Kako postati umetnostni terapevt? Didaktika 12 (68/69), str. 7–8.
- Kroflič, B. (2015). Umetnostna terapija – pomoč z umetnostjo. V M. Peljhan (ur.). Fototerapija: Od konceptov do praks, str. 69–82.
- Kustec, K. (2016). Izrazno-ustvarjalni mediji v socialnem delu in sorodnih poklicih pomoči. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, Univerza v Ljubljani.
- Kustec, K. (2007). Umetnostna izrazna sredstva v socialnem delu: »Kako plesati življenje in kako živeti ples življenja?«. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, Univerza v Ljubljani.

- Kustec, K. (2011). Umetnostna izrazna sredstva v socialnem delu. Socialno delo, letnik 50, številka 1, str. 27–33, 74, 76.
- Kustec, K. (2011). Ustvarjalnost: Ustvarjalni pristopi pri psihosocialni podpori in pomoči. Fakulteta za socialno delo, Univerza v Ljubljani, str. 51–60.
- Liebmann, M. (2004). Art Therapy for Groups – A Handbook of Themes, Games and Exercises. London: Brunner-Routledge.
- Marinič, D. (2008). Likovna terapija v projektnem učenju mlajših odraslih.
- Marinič, D. (2006). Likovna terapija z mladostniki. V Umetnostna terapija –kakšna terapija, str. 24–31.
- Mees-Christeller, E. (1992). Umetnostna terapija v praksi. Ljubljana: Kortina.
- Mesec, B. (1998). Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Petzold, G. H. (1990). Überlegungen und Konzepte zur Integrativen Therapie mit Kreativen Medien und einer intermedialen Kunsttherapie. V: Petzold, G. H. , Orth, I. (1990). Die neuen Kreativitätstherapien. Paderborn: Handbuch der Kunsttherapie. Bd. I, 588.
- Plucker, J.A. in Beghetto, R. A. (2004). Why creativity is domain general, why it looks domain specific, and why the distinction does not matter. VR. J. Sternberg, E. L. Grigorenko in J. L. Singer (ur.), Creativity: From potential to realization (str. 153–167). Washington, DC: American Psychological Association.
- Poštrak, M. (1996). Socialno kulturno delo. Socialno delo 35(5), 407–415.
- Slovar slovenskega knjižnega. Dostopno na: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html> (Pridobljeno dne: 2. 3. 2017).
- Šugman Bohinc, L. (1994), Socialno kulturno delo. Socialno delo 33 (4)., 317–324.
- Tancig, S., Vogelnik, M., Kroflič, B. (1998). Pomoč z umetnostjo na področju zdravstva, socialnega varstva in šolstva. Koper: Znanstveno raziskovalno središče.
- Trstenjak, A. (1981). Psihologija ustvarjalnosti. Ljubljana: Slovenska Matica
- Verhovnik Marivšek, V. (2001). Socialna pedagogika vol. 5, št. 3., 293–318.
- Vogelnik, M. (1996). Likovnost v skupini in umetnostna terapija: Priročnik za ustvarjalno dožemanje in uporabljanje oblik in barv za vsakogar. Koper: Vita.
- Vogelnik, M. (2003). Umetnostna in plesna terapija. Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo.

- Warren, B. (1993). Using the Creative Arts in Therapy: a Practical Introduction. London, New York: Routledge.

SPLETNI VIRI:

- Internet 1. (2017). Umetnost, Dostopno na: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Umetnost> (Pridobljeno dne: 11. 4. 2017)
- Internet 2. (2017). Založba UNSU. Dostopno na: http://www.zalozba-unsu.si/index.php?option=com_content&view=article&id=14&Itemid=11
- Internet 3. (2017). Založba UNSU. Dostopno na: http://www.zalozba-unsu.si/index.php?option=com_content&view=article&id=7&Itemid=500004 (Pridobljeno dne: 27. 4. 2017)

9. PRILOGE

9.1. Priloga 1: določitev enot kodiranja

Intervju A

Datum: 30. 4. 2017

Kraj: Podcerkev

1) Kdaj ste se začeli ukvarjati z umetnostjo oz. slikanjem?

Jaz sem bil referent za kulturo. Včasih sem se ukvarjal s pisanjem. Leta 2000 smo organizirali prvo kolonijo, (A_1) kjer smo na pobudo Zveze likovnih društev začeli z izobraževanjem slikarjev skupaj z Društvom Relik iz Trbovelj. (A_2) Oni so priskrbeli tudi mentorje. Takrat smo te delavnice organizirali za tiste težje invalide. To je pa najbolj pomembno. Takrat na koloniji nas je veliko postalo slikarjev z usti. (A_3) To se je potem tako razpaslo, da so se začele že po društvih delati sekcije.

2) Kdo ali kaj vas je k temu spodbudilo?

Ko sem organiziral delavnice tam v Semiču (A_4) in ko sem videl tudi druge, ko slikajo. (A_5) Dva, tri dni sem pil in potem sem začel slikati še sam. Začel sem delati akvarel. Najbolj so me pa spodbudili tisti, ki so že slikali. (A_6)

3) Kakšen je povod za skupinska srečanja? Kako vi vidite?

Jaz sem bil takrat referent za kulturo, da sem bil tudi jaz tisti, ki je dajal povod. Od začetka sem bil za vse sam, potem pa smo se na sestanku skupaj odločili, da bo vsak od nas slikarjev svoje srečanje organiziral sam. (A_7) Vedno je bil problem, koliko hrane naročit in to. Potem pa sem rekel, da naj vsak »proba« in bo videl, kako je. Potem pa se je začela delavnica v Tolminu, potem v dolenjskem društvu, potem v Trziču in potem po različnih društvih. Srečanja so bila tudi na Zvezi slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami, (A_8) ampak to niso člani sami organizirali. Medtem ko druga srečanja pa ja. (A_9) Ob tem smo spodbudili družbeno odgovornost (A_10) in hkrati organizatorske sposobnosti. Ob tem seveda tudi spoznavanje novih krajev. (A_11) Ti vidiki so zelo pomembni. Pa tudi

razvijanje organizatorskih sposobnosti. To smo prenesli pa tudi na Hrvaško. Na primer v Zagrebu (A_12) vsako leto (A_13) slikamo na prostem. (A_14)

4) Komu so srečanja namenjena?

Vsem. Tistim, ki slikajo, tistim, ki naše slikanje spremljajo, in tudi tistim, ki jih navdušujemo. Odprta so pa za vse invalide, da vsak lahko sodeluje. (A_15) Hec je, da se nam pridružijo tudi zdravi. Včasih pridejo zraven tudi razno razni drugi slikarji. Velikokrat se nam pridružijo tudi otroci. Vedno želijo poskusiti risati z usti. Ni pa nujno, da slikaš z usti. (A_16)

No, veliko slikarjev je pa tudi že umrlo. Ogromno je bilo rakavih bolnikov. No, so pa imeli ustvarjalen zaključek življenja. Veš, med slikanjem pozabiš na težave in to je tisto, kar je iz socialnega vidika zelo pomembno. Takrat ko nekaj počneš, ko si ustvarjalen, ne potrebuješ nobenega tableta. To je svet, ko te neha vse bolet. (A_17)

5) Kdaj pa se začeli skupinska srečanja obiskovati in zakaj?

Takrat, ko sem jih začel organizirati. Leta 2000. Ker me na nek način izpopolnjujejo. (A_18) Omogočajo mi druženje, (A_19) izobraževanje (A_20) in tudi delovanje na področju slikarstva. (A_21)

6) Koliko časa srečanja po navadi potekajo?

To je zdaj čisto odvisno. Tam, kjer imamo možnost bivanja, ostanemo dlje časa, drugače enodnevno. (A_22)

7) Kako srečanja potekajo?

No, po navadi želimo vključiti tudi lokalno skupnost, da se predstavi. Včasih se predstavijo društva, zgodi se, da pridejo tudi župani. Včasih tudi direktorji turističnih pisarn pa se predstavijo. (A_23) Različno. Ampak damo možnost, da se lokalna skupnost predstavi. (A_24) V Ankaranu (A_25) na primer, ko slikamo, (A_26) se veliko ljudi ustavi. Prav nekako »razdrmano« obalo. Nekaj se dogaja. Pa tudi na primer, ko slikamo na prostem, po mestih, (A_27) to je zelo velika atrakcija. V Zagrebu (A_28) sem izračunal, da je šlo v eni uri v eno stran 200 ljudi. To se pravi, obe strani 400 (nisem jih ravno mogel štet). No, pa izračunaj, v eni uri 400 ljudi, bili smo pa tam 10 ur. Veš, koliko ljudi se to obrne. No, saj

to sem bolj tiste štel, ki so se ustavili ali pa pogledali. Tako no, bolj hočemo promovirat, (A_29) izobraževat. (A_30)

8) Kako bi opisali svoje doživljanje ob ustvarjanju?

To je pa to, pobeg v neki svet, ko se bolečine nehajo. Prostor, kjer se počutiš kot otrok, ki se igra po peskovniku. (A_31) V tem smislu. Pa seveda stik z lokalno skupnostjo, (A_32) občutek koristnosti. (A_33) Poleg tega pa gre na srečanjih tudi za izmenjavanje izkušenj. (A_34) Vsak slika po svoje, dobiš kakšen namig, pomoč pri mešanju barv. (A_35) Vse to, kar zraven paše. Pri likovnem izražanju pa uporabljamo več tehnik: oljno slikanje, akrilno slikanje, akvarel, risbo, grafiko. To so te osnovne tehnike, ki jih uporabljamo. Pa tudi pastel, ampak to uporabljajo bolj tetraplegiki, ker mi ne moremo krede držat v rokah. Ne moreš pa v usta dat tiste krede. Jaz sem enkrat poizkusil z ogljem tako, da sem si ga »naštimal« na en nastavek, ampak se je vse lomilo.

9) Kako izberete tematiko za slikanje?

No, moja tematika je večinoma kraj, kjer živim. Torej narava. (A_36) Na nekatere teme pa sem obvezan, ker delam za Zvezo slikarjev, ki rišejo z usti ali nogami in moram nekaj risat za voščilnice. (A_37) To so po navadi kakšni zimski motivi, božični motivi, motivi za posebne priložnosti. Enkrat je bila ena mojih voščilnic izbrana za najboljšo voščilnico na svetu. Si predstavljaš? Jaz nisem niti dojel. (A_38) Poslanih je bilo 1500 slik.

10) S kakšnim namenom svoja dela razstavljate?

Da predstavim svoje delo, (A_39) ki ga naredim. Predvsem sem tudi obvezan se predstavljati kot slikar, ki slika z usti v zvezi z Mednarodnim združenjem slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami. Mi smo dolžni (A_40) na nek način promovirat to združenje s tem, da nam oni dajo pa štipendijo za ustvarjalno delo. (A_41) Imaš pa tri nivoje pri Mednarodnem združenju: štipendist, pridružen in pa polnopravni član.

Intervju B

Datum: 26. 4. 2017

Kraj: Novo mesto

1) Kdaj ste se začeli ukvarjati z umetnostjo oz. slikanjem?

Pri meni je tako, da sem kot otrok veliko pokazal, ampak tistega jaz ne štejem. Jaz sem se začel ukvarjati z umetnostjo 70. leta. Pravzaprav sem se srečal s tem že v bolnici, v Zavodu za rehabilitacijo. Tam nekje 68. ali 69. leta. (B_1) Nekako srečal sem se s tem. Kasneje se je pa to začelo zelo resno dogajati, ker sem imel že na začetku precej uspešno obdobje, ker sem kar precej naslikal in hitro začel razstavljati. (B_2) Interesantno pa je bilo to, da sem že na prvi samostojni razstavi, ki je bila v domačem Kopru, imel »televizijo« na obisku. To je me potem zelo spodbudilo, (B_3) ker je ogromno ljudi to videlo. Takrat sem začel razmišljati v tej smeri, da je zelo dobro razstavljati. (B_4) Takrat se je tudi še kar nekaj prodalo. (B_5) Tudi to je bilo zanimivo. Rečeno je bilo nekako tako, da boš tisti čas, ki ga imaš, nekako zapolnil. (B_6) To na nek način postane tvoj hobi, tvoj konjiček, zapolnitev tega časa, ki ga imaš. (B_7) Na koncu je vse skupaj preraslo v eno resno delo, ki se spremlja skozi, vsak dan. Ne gre več samo za zapolnitev prostega časa. (B_8) Tako da sem kar veliko potem ustvarjal. (B_9)

2) Kdo ali kaj Vas je spodbudilo, da ste se začeli ukvarjati s slikanjem?

Če to imaš v sebi, ne potrebuješ nobenih »preganjalcev«. (B_10) To te enostavno potegne in se ne moreš ustavit. (B_11) Dokler ti te stvari ne realiziraš, ne narediš, se kar kopiči v tebi in enkrat moraš to vreči iz sebe, moraš to narediti, ta motiv, ki ga imaš notri, drugače nisi miren. (B_12) To je mogoče ta srž slikarstva. Razlika od tistih, ki ne slikajo, vidijo motiv in ga nato pozabijo. Jaz ga ne pozabim, nosim ga v sebi. (B_13) Danes, ko sem prišel sem, sem spet zagledal tisti kozolec, ki ga še nisem realiziral. Zdaj ga mogoče pa bom. (B_14) Seveda se zgleduješ tudi po drugih, kako so kaj naredili ali kako so kaj pristopili in to. Ampak vseeno je dobro, da greš absolutno iz sebe. (B_15) Če ne, si eden od tistih, ki kopira in potem rezultat ni tak, kot bi moral biti.

3) Kakšen je povod, za skupinska slikanja?

Zveza paraplegikov je vedno imela program in je želela, da bi mi nekako ustvarjali pod enim okriljem, da bi bila ena skupina slikarjev (B_16) in tako naprej. Ta druženja so že od

nekdaj. (B_17) Včasih je malo bolje, včasih slabše, pa je že skoraj zamrlo, a se je pojavilo nekaj novih slikarjev. Ne slikamo pa samo mi z usti. Slikajo tudi tisti, ki imajo dobre roke. (B_18) Seveda, uredili so tudi sredstva in mentorje. (B_19) To je v redu.

4) Komu vse pa so srečanja namenjena?

Vsako izmed društev, ki jih je osem, poskrbi, da se vsake toliko srečamo. (B_20) Je pa odvisno od društva. Na primer dolenjsko društvo (B_21) je bolj dovzetno, zato smo vsako pomlad enkrat tukaj. (B_22) Tudi Primorsko društvo paraplegikov organizira srečanja. (B_23) Pa če po domače povem, malo se tudi »preštejemo«, koliko nas je še. (B_24) Dva izredna slikarja sta nam letos umrla. Tako je življenje, nimaš kaj.

5) Kdaj ste začeli skupinska srečanja obiskovati in zakaj?

Jaz sploh ne vem, koliko let se že to dogaja. Najmanj 30 let se že dobivamo. (B_25) Jaz sem malo bolj napredoval in sem šel potem tudi v druge vode, seveda vedno slikarske. (B_26) Ne obiskujem samo teh srečanj, ampak sem tudi drugje. (B_27) Sodelujem tudi v drugih likovnih društvih. Moram sem namreč pohvalit, da sem lansko leto postal član Kulturno-umetniškega društva Kliničnega centra. To mi veliko pomeni, saj so tam zbrani najboljši slikarji iz Slovenije. (B_28) So seveda popolnoma zdravi, niso na vozičku, razen mene. V zelo veliko društvih sem včlanjen in to seveda za sabo potegne tudi toliko več razstav. (B_29) Poleg tega razstavljam še samostojno, (B_30) tako da je tega kar veliko.

6) Kje in koliko časa srečanja potekajo?

Več ali manj enodnevno. (B_31) Ponekod imamo pa tudi svoje prostore npr. v Pineti, Novem gradu, Semiču. Ponekod lahko tudi prespimo. (B_32)

7) Kako vidi te potek srečanj?

Najprej je to druženje, (B_33) ki je zelo pomembno, da se sploh dobimo. Potem je pa pomembno, da tudi kaj naredimo. (B_34) Skozi se nekaj dogaja. (B_35) Zgubiš tudi nek strah pred ustvarjanjem. (B_36) Mislim, jaz tega nimam, ker gledam, da ustvarjam vsak dan (B_37) in zato nimam teh problemov. Nekateri jih pa imajo. Potem pride tukaj tudi mentor, ki malo pokaže. (B_38)

8) Kaj pa doživljate ob ustvarjanju?

Hm ... Ali lahko malo premislim? Tole vam moram odgovoriti. Gre za nekakšno ljubezen med mano in platnom. (B_39) Na koncu, ko začne nastajati, je pa to tisto, ko nastane ta ljubezen. (B_40) To, da ti slika postane všeč, da si dobesedno zaljubljen v njo, nastane tista prava kemija. (B_41) To je nekako tako, kot bi šel na »randi« z eno punco. Bolj ko je ona »fejš«, bolj je močna ta želja po tem, da bi jo osvojil. Do nje poskušaš biti čim boljši ravno zato, ker se bojiš, da jo boš izgubil. (B_42) Tukaj se pa bojiš, da boš izgubil motiv. Skušáš obdržati svežino. (B_43) Je pa predvsem ljubezen. Moraš čim več vložiti, da bo tudi čim boljše. (B_44) Na koncu je to tvoj otrok. Tisto kar želiš, da je lepo. (B_45) Tudi zato, da bodo drugi rekli, da je lepo. (B_46) V tem smislu.

9) Kako izberete tematiko za slikanje?

Vedno kompliciramo. Slikarji so že vse naslikali. Ni več motiva, za katerega bi rekli, da je novost. Vse je že narejeno, več ali manj. Vedno pa te potegne še kakšna novost. (B_47) Pomembno je, da vneseš vse te barve, da je potem to, to. Naučil sem se, da ni potrebno dosti komplicirati, ampak da je potrebno delati. Potem bo že nekako prišlo dobrega. Te motive, ki jih slikam, pa nosim nekje v sebi in vem, kaj je približno za narediti. (B_48) To je tu notri, izhajam iz sebe, ja. To je moje slikarstvo. (B_49) Seveda je slikarstvo del tega, da si ti pri stvari (B_50) in da takrat, ko začneš delati in tisto trepetanje v smislu, da hočeš nekaj narediti čim boljše. Nekakšno prijetno vznemirjenje. Kot v pričakovanju tistega prvega poljuba. (B_51) Na koncu doživljamo skoraj te ljubezenske naboje, ki so v tem praznem platnu. Izziva me, vleče, da delam. (B_52) To je to.

10) Kakšen je namen razstavljanja Vaših del? Kaj Vam to prinaša oz. predstavlja?

Zadnje čase sem razstavljaval na zelo čudnih mestih. Na primer v Louvru v Parizu, v Bozaru, kjer si lahko samo predstavljaš, da boš kdaj prišel v ta hram slikarstva. Decembra sem razstavljaval v Louvru in sem bil zelo vesel, da se sploh lahko tam razstavljaj. (B_53) ker na tej razstavi nas je bilo 11 Slovencev. To je bilo zdaj prvič po letu 1892, ko je tam razstavljala Ivana Kobilica. Po Ivani Kobilici do sedaj niso več razstavljali Slovenci. Bil sem zelo zadovoljen, da se me sploh uvrstili tja na to razstavo. (B_54) Seveda je bilo potrebno poiskati sponzorska sredstva. To niti ni tako pomembno, denar je drugega pomena. Pomembno je bilo, da prideš na to razstavo. Bil je okrog 600 slikarjev, ki so tam razstavljali svoja dela. (B_55) Ampak ta razstava ni nič drugačna od drugih. Bilo je

ogromno ljudi, največja razstava od vseh, na katerih sem bil do sedaj, ampak to je razstava nad razstavami. (B_56) To je tisto, za kar delaš in zato sem zelo, zelo hvaležen temu, kar mi je slikarstvo dalo. (B_57) Niti v sanjah si nisem predstavljal, da bom en dan prišel tako daleč, da bom lahko tako dobro slikal in prišel v tako velike galerije. (B_58) Z Združenjem slikarjev, ki slikajo z usti in nogami sem prišel zelo daleč. (B_59)

Intervju C

Datum: 26. 4. 2017

Kraj: Novo mesto

1) Kdaj ste se začeli ukvarjati s slikanjem oz. z umetnostjo?

Pa to je bilo ene 10 let nazaj, torej leta 2007.

2) Kdo ali kaj vas se k temu spodbudilo?

To, da sem spoznala te naše slikarje. (C_1) Veliko se je govorilo o temu (C_2), mene je pa tako ali tako že prej mikalo. (C_3) Rekla sem si, da mogoče bi pa tudi sama to »probala«. Potem sem bila vabljen v Pacug, dol na obalo, na slikarsko kolonijo. (C_4) Trajalo je cel teden, od ponedeljka so sobote. (C_5) Na začetku sem si rekla, da grem za dva, največ tri dni. Potem sem tam ostala cel teden. Mene je to ful prevzelo. (C_6) Od takrat naprej sem se začela vsega udeleževati, od delavnic, kolonij, vse, vse. Čist sem not padla takrat. (C_7)

3) Kakšen je povod za skupinska srečanja? Kako ga vi vidite?

V bistvu predvidevam, da so se začela zaradi želje po druženju, nas slikarjev, (C_8) da dobimo en stik. (C_9) Mogoče tudi medsebojno spoznavanje, (C_10) nove ideje. (C_11) Vse, eno z drugim.

4) Kdaj ste začeli skupinska srečanja obiskovati in zakaj?

Pred desetimi leti, takrat, ko sem šla v Pacug. Kar se tiče slikarije. Prej ne. Začela pa sem to obiskovati preko Zveze paraplegikov. (C_12) Rada oboje, slikanje in druženje. (C_13) In tu nekako vse skupaj združim.

5) Kako bi opisali potek srečanj?

Hm ... moram prav pomisliti. Na začetku smo itak vsi veseli, ko se vidimo po dolgem času. (C_14) Vedno na začetku spregovorimo kako besedo, dve. (C_15) Potem pa začnemo počasi delat. (C_16) Jaz mislil, da je to bolj na nek način naša motivacija, ne da bi se mi tukaj zdaj nekaj učili ampak nas to bolj motivira, spodbuja. (C_17) En drugega v bistvu spodbujamo. (C_18) Mislim, da na vse nas zelo pozitivno deluje. (C_19)

6) Kako bi opisali vaša doživljanja ob slikanju?

Jaz predvsem, ful se sprostim. Ful. (C_20) Si moraš pa res vzeti čas, ker če si tempiran na čas, ne moreš nič naredit in je potem res samo delo. (C_21) Če pa želiš, da je slikanje užitek, tako kot mora biti pa si moraš vzeti čas. (C_22) Jaz se res sprostim, »zrelaksiram«, not padem. (C_23) Kar en nov svet. (C_24) Tu ure ni, čas kar gre. (C_25) Sprostitev, pa tudi ena ustvarjalnost, ki se mogoče dogaja not, v glavi. To lahko potem tudi na platno preneseš. (C_26) Domišljija na nek način, (C_27) sigurno. Zmeraj pa izhajam iz sebe, (C_28) čeprav mi mora še vedno mentor stati ob strani. Ful se da sebe tukaj izrazit. (C_29) Pa motivi, jaz mislil, da se tudi s tem izražаш. (C_30)

7) Kako izberete tematiko za slikanje?

Na začetku sem risala bolj žuželke, ker se prej študirala biologijo in sem to skupaj povezala. (C_31) Zelo sem rada v naravi in zato sem povezala en svet narave, torej mojo bivšo strast s slikanjem. (C_32) Slikala sem pa žuželke, ki so drugače malo bolj izpostavljene, noben jih ne mara, in jih na platnu povečala. Zdaj pa vsega po malem. Odvisno tudi od tematike razstav. Včasih kakšne pokrajine in podobno.

8) S kakšnim namenom razstavljate svoja dela?

Jah, če sem zadovoljna s svojimi slikami, potem vidim zadovoljstvo tudi pri drugih. En dober občutek je. (C_33) Če pa sama nisem zadovoljna s svojim izdelkom, (C_34) pa tudi če drugim je, to ni to. Jaz moram biti sama zadovoljna s tistim, kar naslikam. (C_35) Potem pride tisti pravi občutek, da dam svoj izdelek na razstavo. (C_36) Nas mentor uči, da moramo biti samokritični, s čimer se strinjam. Nisem pa vedno zadovoljna z vsemi slikami. (C_37) No, s kakšno sem bila tudi zadovoljna. (C_38) Zadovoljna sem takrat, ko vidim, da se izrazila tisto, kar sem sama videla. (C_39) Sam velikokrat pa rišeš na kakšno tematiko tako, kot naj bi bilo in kot se pričakuje. Takrat pa je človek malo bolj

samokritičen. Verjetno ravno zaradi tega, ker takrat ne izhaja iz sebe. (C_40) Najboljši so vedno motivi, ki si jih človek izbere sam.

Intervju D

Datum: 30. 4. 2017

Kraj: Podcerkev

1) Kdaj ste se začeli ukvarjati z umetnostjo oz. slikanjem?

Počakaj, da se spomnim. Začel sem se ukvarjati s slikanjem nekje leto in pol po nesreči. Začel sem razmišljati, kaj bom zdaj drugega počel. (D_1) Prej sem bil gozdar, pa je bilo tistega konec in sem moral najti nekaj drugega. (D_2) Potem sem slišal za ene, ki tudi slikajo tako, in sem začel razmišljati, ker sem vedel, da talent imam. (D_3) Potem sem nekaj začel sam, malo sem poizkusil. (D_4) No, mislim, da je bilo to leta 1995. Kakšno leto sem se bolj ukvarjal sam s sabo, kako se sploh vse to deluje sploh. Vse je bilo pol drugače. (D_5)

2) Kdo ali kaj pa vas je k temu spodbudilo?

Kako bi to rekel. Sam sem začel poskušat. (D_6) Potem sem pa enkrat videl enega slikarja po televiziji, (D_7) pri Tedniku in sem poklical, če bi lahko enkrat prišel k njemu. Pomagal mi je, da sem se potem včlanil tudi v to Zvezo slikarjev, ki rišejo z usti ali nogami. (D_8) Pa tudi Zveza paraplegikov je takrat delavnice organizirala. (D_9) Pa v Semiču smo imeli šolo. (D_10)

3) Kdaj ste začeli skupinska srečanja obiskovati in zakaj?

V Semiču (D_11) najprej. To je bilo prvič. Mislim, da je bilo to leta 2000. Takrat so se na srečanja začeli vključevati tudi tisti iz domov. (D_12) Organizirali so negovalko, da si šel lahko. (D_13) Nisi potreboval skrbet, kdo bo šel s tabo in kdo te bo tam »rihtal«.

4) Kakšen je povod za skupinsko srečanje in slikanje? Kako vi vidite?

Povod je bil znanje. (D_14) Imamo tudi mentorja, ki nam pomaga, nam razjasni, kolikor lahko. (D_15) To, največje pridobivanje znanja, pa malo tudi druženje, da se vidiš z nekom po dolgem času. (D_16)

5) Kje in koliko časa srečanja potekajo?

Srečujemo se po delavnicah, (D_17) po celi Sloveniji. (D_18) Dobivamo se preko Zveze Paraplegikov, (D_19) na razstavah. (D_20) Dobivamo se tudi preko Zveze slikarjev, ki rišejo z usti ali nogami. (D_21) Hodimo tudi po raznih šolah. (D_22) Pa vsako Društvo iz Zveze paraplegikov ima kakšno delavnico. (D_23) No, ne ravno vsako. Skoraj enkrat na leto. (D_24) So pa lahko enodnevne ali večdnevne. Odvisno od tega, ali je možno prespat ali ne. (D_25)

6) Kako se pa srečanja po navadi začnejo? Kako bi opisali potek srečanj?

Na začetku, ko pridemo, se razmestimo (D_26), potem kakšno rečemo, se dogovorimo o načrtu dela. (D_27) Tudi to moramo naredit. Potem pa vsak naredi, kar ima nujnega. (D_28) Vsak ima neke obveznosti ali za razstavo ali kaj drugega. (D_29) Tako kot jaz na primer, ko imam dve sliki sedaj za naredit za razstavo.

7) Kako bi opisali vaše doživljanje ob ustvarjanju?

Kako bi to rekel. Kot neka izpolnitev, česar ne morem na drug način, lahko na ta način. (D_30) Pa to, ko si ustvarjalen, (D_31) to je za vsakega koristno, da si ustvarjalen. (D_32) Tako, da si nekaj. (D_33) Kako bi to rekel, da nisi nekoristen, ampak nekaj pripomoreš, sam sebi ali pa nekemu drugemu. (D_34) To je čisto nekaj drugega, kot če si navaden in samo čakaš, da se nekaj zgodi, da ti bo kdo pomagal in to. (D_35) Na nek način, da si samoiniciativno ustvarjalen. (D_36)

8) Kako pa izberete tematiko za slikanje?

Včasih je tematika dana, včasih pa imaš srečo, da lahko sam izbiraš tisto, kar bi rad. (D_37) Na primer, zdaj rišem slike, za katere mi je tematika dana. Dana tematika je pomlad. Kadar si pa izberem sam, pa pogledam, katera slika mi najbolj »potegne«. (D_38) Potem pa gledam, če je to tisto moje, ali bi bila za izziv ali ne. (D_39) Včasih nekatere samo gledam. Odvisno, včasih me pritegnejo barve, včasih motiv, odvisno. Ne vem, kaj.

9) Kakšen pa je namen razstavljanja vaših slik?

Kako bi to človek reku. Namen je, da sodelujemo, (D_40) da ljudje vedo za nas. (D_41) To je namen. Potem pa še tisti svoj namen, občutek, da si nekaj ustvaril (D_42) in lahko to

pokažeš drugim. (D_43) To, da lahko pokažeš, (D_44) to je dosti, kakor da imaš samo tam v sobi. Če nihče ne vidi, potem namen ni dosežen. (D_45)

9.2. Priloga 2: odprto kodiranje

Intervju A

Številka izjave	Izjava	Pripisani pojem
A_1	Leta 2000 smo organizirali prvo kolonijo	Povod – dogodek
A_2	Kjer smo na pobudo Zveze likovnih društev začeli z izobraževanjem slikarjev skupaj z Društvom Relik iz Trbovelj.	Namen srečanj – izobraževanje Potek srečanj – organizatorji
A_3	Na koloniji nas je veliko postalo slikarjev z usti	Povod – dogodek
A_4	Ko sem organiziral delavnice tam v Semiču	Povod – dogodek Povod za začetek slikanja – Organiziranje delavnice
A_5	Ko sem videl tudi druge, ko slikajo	Povod – drugi, ki že slikajo Začetek slikanja Drugi, ki slikajo Opazovanje
A_6	Najbolj so me pa spodbudili tisti, ki so že slikali	Povod – drugi, ki že slikajo Spodbuda oseb, ki se s slikanjem že ukvarjajo Drugi, ki že slikajo
A_7	Vsak od slikarjev je svoje srečanje organiziral sam	Potek srečanj – organizatorji Vsak od slikarjev

A_8	Delavnica v Tolminu, potem v dolenjskem društvu, potem v Tržiču in potem po različnih društvih. Srečanja so bila tudi na Zvezi slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami	Potek srečanj – kraj Tolmin, Tržič, sedež Zveze slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami
A_9	Ampak to niso člani sami organizirali. Medtem ko druga srečanja pa ja	Potek srečanj – organizatorji
A_10	Ob tem smo spodbudili družbeno odgovornost	Namen srečanj – spodbuditi družbeno odgovornost
A_11	In hkrati organizatorske sposobnosti. Ob tem seveda tudi spoznavanje novih krajev	Namen srečanj – izobraževanje Organizatorske sposobnosti, spoznavanje novih krajev
A_12	V Zagrebu	Potek srečanj – kraj – Zagreb
A_13	Vsako leto	Potek srečanj – čas
A_14	Slikamo na prostem	Potek srečanj – dogajanje na srečanju, promocija – Slikanje na prostem
A_15	Tistim, ki slikajo, tistim, ki naše slikanje spremljajo, in tudi tistim, ki jih navdušujemo. Odprta so pa za vse invalide, da vsak lahko sodeluje.	Namen srečanj – komu so namenjena – slikarjem, vsem, ki spremljajo delo slikarjev in jih to navdušuje, vsem osebam s fizično oviro, vsem
A_16	Da se nam pridružijo tudi zdravi. Včasih pridejo zraven tudi razno razni drugi slikarji. Velikokrat se nam pridružijo tudi otroci. Vedno želijo poskusiti risati z usti.	Potek srečanj – dogajanje na srečanju – Kdo se pridruži

	Ni pa nujno, da slikaš z usti.	
A_17	Med slikanjem pozabiš na težave in to je tisto, kar je iz socialnega vidika zelo pomembno. Takrat, ko nekaj počneš, ko si ustvarjalen, ne potrebuješ nobenega tableta. To je svet, ko te neha vse bolet.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – pobeg iz realnosti, sprostitev
A_18	Ker me na nek način izpopolnjujejo	Namen srečanj – osebno izpopolnjevanje Osebno izpopolnjevanje
A_19	Omogočajo mi druženje	Namen srečanj - druženje
A_20	Izobraževanje	Namen srečanj - izobraževanje
A_21	Delovanje na področju slikarstva	Namen srečanj – slikarska dejavnost
A_22	Tam, kjer imamo možnost bivanja, ostanemo dlje časa, drugače enodnevno.	Potek srečanj – čas Enodnevno, večdnevno – odvisno Potek srečanj – pogoji prenočišče
A_23	Po navadi želimo vključiti tudi lokalno skupnost, da se predstavi. Včasih se predstavijo društva, zgodi se, da pridejo tudi župani. Včasih tudi direktorji turističnih pisarn, pa se predstavijo	Potek srečanj – dogajanje na srečanju
A_24	Damo možnost, da se lokalna skupnost predstavi	Potek srečanj – dogajanje na srečanju
A_25	V Ankaranu	Potek srečanj – kraj
A_26	Slikamo	Potek srečanj – dogajanje na srečanju Slikanje
A_27	Slikamo na prostem, po mestih	Potek srečanj – dogajanje na srečanju, promocija Slikanje na prostem
A_28	V Zagrebu	Potek srečanj – kraj

A_29	Bolj hočemo promovirat	Namen srečanj – promocija Promocija
A_30	Izobraževat.	Namen srečanj – izobraževanje
A_31	Pobeg v neki svet, ko se bolečine nehajo. Prostor, kjer se počutiš kot otrok, ki se igra po peskovniku.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – pobeg iz realnosti, sprostitev Pobeg v nov svet, svet brez bolečin, otroška igrivost
A_32	Stik z lokalno skupnostjo	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – stik z lokalno skupnostjo
A_33	Občutek koristnosti	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – občutek koristnosti
A_34	Na srečanjih tudi za izmenjavanje izkušenj	Namen srečanj – izobraževanje Izmenjavanje izkušenj
A_35	Dobiš kakšen namig, pomoč pri mešanju barv	Namen srečanj – izobraževanje Namig, učenje mešanja barv
A_36	No, moja tematika je večinoma kraj, kjer živim. Torej narava	Izbira tematike slikanja Svobodno izbira teme ali motiva za slikanje, imeti nekaj svojega (moja tematika)
A_37	Na nekatere teme pa sem obvezan, ker delam za Zvezo slikarjev, ki rišejo z usti ali	Izbira tematike slikanja Možnost vključitve v Mednarodno združenje

	nogami in moram nekaj risat za voščilnice.	slikarjev, ki slikaj z usti ali nogami, obveza
A_38	Enkrat je bila ena mojih voščilnic izbrana za najboljšo voščilnico na svetu. Si predstavljaš? Jaz nisem niti dojel	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – možnost za uspeh Omogoča predstavljanje lastnega dela, zadovoljstvo, potrditev
A_39	Predstavim svoje delo	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – možnost predstavljanja predstavitev lastnega dela
A_40	Predvsem sem tudi obvezan se predstavljati kot slikar, ki slika z usti v zvezi z Mednarodnim združenjem slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami. Mi smo dolžni	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – možnost predstavljanja Obveza – predstavljati se Promocija
A_41	Oni dajo pa štipendijo, za ustvarjalno delo.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – finance Štipendija v zameno za predstavitev in promocijo združenja

Tabela 9.1: Odprto kodiranje – intervju A

Intervju B

Številka izjave	Izjava	Pripisani pojem
B_1	Pravzaprav sem se srečal s tem že v bolnici, v Zavodu za rehabilitacijo. Tam nekje 68. ali 69. leta.	Povod – dogodek, prelomnica Srečanje v Zavodu za rehabilitacijo
B_2	Kasneje se je pa to začelo zelo resno dogajati, ker sem imel že na začetku precej uspešno obdobje, ker sem kar precej	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – resno delo Resno dogajanje,

	naslikal in hitro začel razstavljati.	Možnost za uspeh
B_3	Že na prvi samostojni razstavi, ki je bila v domačem Kopru, sem imel »televizijo« na obisku. To je me potem zelo spodbudilo.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – prepoznavnost Medijska prepoznavnost Spodbuda za nadaljevanje
B_4	Ker je ogromno ljudi to videlo. Takrat sem začel razmišljati v tej smeri, da je zelo dobro razstavljat.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – prepoznavnost Prepoznavnost, potrditev, spodbuda za nadaljevanje
B_5	Takrat se je tudi še kar nekaj prodalo	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – finančni prihodek Finančni prihodek
B_6	Da boš tisti čas, ki ga imaš, nekako zapolnil	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – zapolnitev prostega časa
B_7	To na nek način postane tvoj hobi, tvoj konjiček, zapolnitev tega časa, ki ga imaš.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – zapolnitev prostega časa Hobi, konjiček, zapolnitev prostega časa
B_8	Na koncu je vse skupaj preraslo v eno resno delo, ki se spremlja skozi, vsak dan. Ne gre več samo za zapolnitev prostega časa.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – resno delo Ne samo hobi, resno delo
B_9	Tako, da sem kar veliko potem ustvarjal.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – ustvarjalnost Veliko ustvarjanje, ustvarjalnost
B_10	Če to imaš v sebi, ne potrebuješ nobenih »preganjancev«.	Povod – notranji občutek Notranji občutki
B_11	To te enostavno potegne in se ne moreš ustavit.	Povod – notranji občutek Notranji občutki po, želja po nadaljevanju
B_12	Dokler ti te stvari ne realiziraš, ne narediš, se kar kopiči v tebi in enkrat moraš to vreči iz sebe, moraš to narediti, ta motiv, ki ga imaš notri,	Povod – notranji občutek Notranji občutki – kopičenje, nemir, občutek po

	drugače nisi miren.	nuji realizacije Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – realizacija notranjih občutkov, misli z risbo Pretvorba notranjih občutkov v »likovni jezik«
B_13	Nosim ga v sebi.	Povod – notranji občutek Notranji motiv
B_14	Danes, ko sem prišel sem, sem spet zagledal tisti kozolec, ki ga še nisem realiziral. Zdaj ga mogoče pa bom.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – realizacija notranjih občutkov, misli z risbo Možnost realiziranja notranjega videnja, motiva, ki ga nosi v sebi
B_15	Da greš absolutno iz sebe	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – realizacija notranjih občutkov, misli z risbo Možnost izhajanja iz sebe
B_16	Zveza paraplegikov je vedno imela program in je želela, da bi mi nekako ustvarjali pod enim okriljem, da bi bila ena skupina slikarjev	Potek srečanj – organizatorji, Zveza paraplegikov Namen srečanj – slikarska dejavnost ustvariti skupino slikarjev, ustvarjanje pod okriljem
B_17	Ta druženja so že od nekdaj.	Potek srečanj – koliko časa srečanja že potekajo
B_18	Ne slikamo pa samo mi z usti. Slikajo tudi tisti, ki imajo dobre roke	Potek srečanj – dogajanje na srečanju Slikanje, kdo sodeluje
B_19	uredili so tudi sredstva in mentorje	Potek srečanj – pogoji Sredstva, mentorji
B_20	Vsako izmed društev, ki jih je osem, poskrbi, da se vsake toliko srečamo.	Potek srečanj – organizatorji Osem društev iz Zveze

		paraplegikov
B_21	Dolenjsko društvo	Potek srečanj – organizatorji
B_22	Smo vsako pomlad enkrat tukaj	Potek srečanj – čas kako pogosto so srečanja, enkrat letno, kje – na Društvu paraplegikov dolenjske
B_23	Primorsko društvo paraplegikov organizira ta srečanja	Potek srečanj – organizatorji Društvo paraplegikov na primorskem
B_24	Pa če po domače povem, malo se tudi »preštejemo«, koliko nas je še.	Namen srečanj – druženje Ugotoviti, koliko članov še je, spomin na pokojne
B_25	Najmanj 30 let se že dobivamo	Potek srečanj – čas Koliko časa srečanja že potekajo
B_26	Jaz sem malo bolj napredoval in sem šel potem tudi v druge vode, seveda vedno slikarske.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – možnost napredovanja Napredovanje, spoznavanje novih slikarskih smeri
B_27	Ne obiskujem samo teh srečanj, ampak sem tudi drugje	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – resno delo Obiskovanje številnih srečanj
B_28	Tudi v drugih likovnih društvih. Moram sem namreč pohvalit, da sem lansko leto postal član Kulturno-umetniškega <i>društva</i> Kliničnega centra. To mi veliko pomeni, saj so tam zbrani najboljši slikarji iz Slovenije.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – resno delo Sodelovanje v številnih društvih, napredovanje Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – možnost za uspeh Pohvala – občutek vrednosti, samozavest
B_29	V zelo veliko društvih sem včlanjen in to seveda za sabo potegne tudi	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – resno

	toliko več razstav	delo Včlanjenost v različna društva in posledično številne razstave
B_30	Razstavljam še samostojno	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – možnost predstavljanja Samostojno razstavljanje, možnost, da se predstaviš, predstaviš svoja dela
B_31	Enodnevno	Potek srečanj – čas
B_32	Ponekod imamo pa tudi svoje prostore npr. v Pineti, Novemgradu, Semiču. Ponekod lahko tudi prespimo.	Potek srečanj – kraj Pineta, Novigrad, Semič Potek srečanj – čas Večdnevno srečanje Potek srečanj – pogoji Prenočišče – možnost prenočitve
B_33	Najprej je to druženje	Potek srečanj – Kronološko, začetek
B_34	Potem je pa pomembno, da tudi kaj naredimo	Potek srečanj – Kronološko, nadaljevanje
B_35	Skozi se nekaj dogaja	Potek srečanj – dogajanje na srečanju Pestro dogajanje
B_36	Zgubiš tudi nek strah pred ustvarjanjem	Namen srečanj – premagovanje strahu pred ustvarjanjem
B_37	Ustvarjam vsak dan	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – ustvarjalnost, resno delo Vsakodnevno ustvarjanje
B_38	Pride tukaj tudi mentor, ki malo pokaže	Namen srečanj – izobraževanje Možnost izobraževanja, pomoč mentorja
B_39	Gre za nekakšno ljubezen med mano in platnom.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva

		Občutek ljubezni in usklajenosti med sabo in platnom, prijetni občutki
B_40	Na koncu, ko začne nastajati, je pa to tisto, ko nastane ta ljubezen.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva Občutek ljubezni do izdelka, ustvarjanje ljubezni
B_41	To, da ti slika postane všeč, da si dobesedno zaljubljen v njo, nastane tista prava kemija.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva Občutek povezanosti s sliko, ljubezen
B_42	Kot bi šel na »randi« z eno punco. Bolj ko je ona »fejst«, bolj je močna ta želja po tem, da bi jo osvojil. Do nje poskušaš biti čim boljši ravno zato, ker se bojiš, da jo boš izgubil.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva Primerjanje slikanja z zmenkom Čustva: želja po osvojitvi in hkrati strah pred izgubo
B_43	Tukaj se pa bojiš, da boš izgubil motiv. Skušaš obdržati svežino	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva Strah pred izgubo, želja po ohranjanju svežine
B_44	Je pa predvsem ljubezen	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva Primerjava slikanja z ljubeznijo
B_45	Moraš čim več vložiti, da bo tudi čim boljše	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – resno delo Trud, vložek za uspeh
B_46	Na koncu je to tvoj otrok. Tisto, kar želiš, da je lepo.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva Nekaj mojega – last, želja po skrbi in lepoti
B_47	Tudi zato, da bodo drugi rekli, da je lepo	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – možnost predstavljanja

		Namen slikanja – narediti nekaj lepega, da bodo opazili in pohvalili tudi drugi možnost za dosego cilja, namena
B_48	Te motive, ki jih slikam pa nosim nekje v sebi in vem, kaj je približno za naredit.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – realizacija notranjih občutkov – Udejanjanje misli in idej iz notranjosti
B_49	To je tu notri, izhajam it sebe, ja. To je moje slikarstvo	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – realizacija notranjih občutkov – Možnost za izražanje notranjih občutkov, občutek, da je nekaj tvojega, moč, izražanje sebe
B_50	Slikarstvo del tega, da si ti pri stvari	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – resno delo Delo, ki potrebuje doslednost
B_51	Takrat, ko začneš delati in tisto trepetanje v smisli, da hočeš nekaj narediti čim boljše. Nekakšno prijetno vznemirjenje. Kot v pričakovanju tistega prvega poljuba.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva Trepetanje, želja po izpopolnitvi, prijetno vznemirjenje Primerjanje vznemirjenja s pričakovanjem poljuba
B_52	Na koncu doživljamo skoraj te ljubezenske naboje, ki so v tem praznem platnu. Izziva me, vleče, da delam.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva Ljubezen, pozitivna napetost, izziv
B_53	Zelo vesel, da sem sploh lahko tam razstavljaj	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva veselje
B_54	Bil sem zelo zadovoljen, da se me	Kaj predstavlja ali prinaša

	sploh uvrstili tja na to razstavo.	slikarska dejavnost – čustva zadovoljstvo
B_55	Pomembno je bilo, da prideš na to razstavo	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – možnost predstavljanja Cilj – priti na pomembno razstavo
B_56	Bilo je ogromno ljudi, največja razstava od vseh, na katerih sem bil do sedaj, ampak to je razstava nad razstavami.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – prepoznavnost Prepoznavnost, možnost pokazati svoja dela širši množici, občutek pomembnosti
B_57	To je tisto, za kar delaš in zato sem zelo, zelo hvaležen temu, kar mi je slikarstvo dalo.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – resno delo Dosega zastavljenega cilja, Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva Občutek uspeha in zadovoljstva, hvaležnosti
B_58	Niti v sanjah si nisem predstavljal, da bom en dan prišel tako daleč, da bom lahko tako dobro slikal in prišel v tako velike galerije	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – možnost za uspeh Izpolnitev sanj, zadovoljstvo z lastnim delom
B_59	Z Združenjem slikarjev, ki slikajo z usti in nogami, sem prišel zelo daleč	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – možnost za uspeh Doseganje uspeha, pomoč Mednarodnega združenja slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami

Tabela 9.2: Odprto kodiranje – intervju B

Intervju C

Številka izjave	Izjava	Pripisani pojem
C_1	Da sem spoznala te naše slikarje.	Povod – drugi, ki že slikajo – spoznanje slikarjev
C_2	Veliko se je govorilo o temu	Povod – informacije Ustno izročilo
C_3	Je pa tako ali tako že prej mikalo	Povod – samoiniciativnost Samoiniciativnost
C_4	Vabljen v Pacug, dol na obalo, na slikarsko kolonijo	Povod – dogodek Kolonija Potek srečanj – kraj
C_5	Cel teden, od ponedeljka so sobote.	Potek srečanj – čas
C_6	Mene je to ful prevzelo	Povod – notranji občutek Občutek prevzetosti na koloniji, zanimanje
C_7	Čist sem not padla takrat	Povod – notranji občutek Občutek prevzetosti na koloniji, zavzetost, navdušenje
C_8	Želje po druženju, nas slikarjev	Namen srečanj – druženje
C_9	Da dobimo en stik	Namen srečanj – spoznavanje
C_10	Medsebojno spoznavanje	Namen srečanj – spoznavanje
C_11	Nove ideje	Namen srečanj – odkrivanje novih idej Odkrivanje novih idej
C_12	Začela pa sem to obiskovati preko Zveze paraplegikov.	Potek srečanj – organizatorji Zveza paraplegikov
C_13	Rada oboje, slikanje in druženje	Namen srečanj – slikarska dejavnost Slikanje

		Namen srečanj – druženje
C_14	Na začetku smo itak vsi veseli, ko se vidimo po dolgem času	Potek srečanja – dogajanje na srečanju – Veselje ob snidenju, spremljevalna čustva
C_15	Na začetku spregovorimo kako besedo, dve	Potek srečanja – dogajanje na srečanju Uvodni klepet
C_16	Potem pa začnemo počasi delat	Potek srečanja – dogajanje na srečanju delo
C_17	Jaz mislil, da je to bolj na nek način naša motivacija, ne da bi se mi tukaj zdaj nekaj učili, ampak nas to bolj motivira, spodbuja	Namen srečanj – motivacija, spodbuda Spodbuda Namen srečanja – izobraževanje
C_18	En drugega v bistvu spodbujamo	Namen srečanj – motivacija, spodbuda Medsebojno spodbujanje
C_19	Zelo pozitivno deluje	Namen – pozitiven vpliv na počutje
C_20	Jaz predvsem, ful se sprostim. Ful	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost sprostitvev
C_21	Si moraš pa res vzeti čas, ker če si tempiran na čas, ne moreš nič naredit in je potem res samo delo	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – resno delo Delo, za katerega si moraš vzeti čas
C_22	Če pa želiš, da je slikanje užitek, tako kot mora biti pa si moraš vzeti čas	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – resno delo užitek
C_23	Jaz se res sprostim, »zrelaksiram«, not padem.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – sprostitvev Sprostitvev, koncentracija. zavzetost

C_24	Kar en nov svet	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – pobeg iz realnosti Primerjanje z drugim svetom, pobeg iz realnosti
C_25	Tu ure ni, čas kar gre	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – zapolnitev časa Hitro minevanje časa, zaposlitev, zapolnitev časa
C_26	Sprostitev, pa tudi ena ustvarjalnost, ki se mogoče dogaja not, v glavi. To lahko potem tudi na platno preneseš.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – sprostitvev, ustvarjalnost, realizacijo notranjih občutkov Sprostitev, ustvarjalnost, ki izhaja iz notranjosti Možnost izražanja notranjih občutkov, prenos občutkov na platno
C_27	Domišljija na nek način	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – domišljijski svet Sprememstvo domišljije
C_28	Zmeraj pa izhajam iz sebe	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – realizacija notranjih občutkov Možnost osebnega izražanja
C_29	Ful se da sebe tukaj izrazit	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – realizacija notranjih občutkov Možnost osebnega izražanja
C_30	Pa motivi, jaz mislim, da se tudi s tem izražáš	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – realizacija notranjih občutkov Izražanje skozi motiv, sliko
C_31	Na začetku sem risala bolj žuželke, ker se prej študirala biologijo in sem to skupaj povezala	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – združenje strasti

		Združenje področij (strasti) slikanje in biologija
C_32	Zelo sem rada v naravi in zato sem povezala en svet narave, torej mojo bivšo strast s slikanjem	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – združenje strasti Združenje dveh strasti – narava in slikanje
C_33	Zadovoljna s svojimi slikami, potem vidim zadovoljstvo tudi pri drugih. En dober občutek je.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva Zadovoljstvo, potrditev s strani drugih, dober občutek
C_34	Sama nisem zadovoljna s svojim izdelkom	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva Samonadzor, nezadovoljstvo, samokritika
C_35	Jaz moram biti sama zadovoljna s tistim, kar naslikam	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva Samonadzor, zadovoljstvo, samokritika
C_36	Tisti pravi občutek, da dam svoj izdelek na razstavo	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva Zadovoljstvo s končnim izdelkom, želja po predstaviti vi drugim
C_37	Nisem pa vedno zadovoljna z vsemi slikami	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva Zadovoljstvo, samokritika
C_38	No, s kakšno sem bila tudi zadovoljna	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva Zadovoljstvo, samokritika
C_39	Zadovoljna sem takrat, ko vidim, da se izrazila tisto kar sem sama videla	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva Zadovoljstvo ob usklajenosti notranje predstave in narisane slike
C_40	Rišeš na kakšno tematiko tako, kot naj bi bilo in kot se pričakuje. Takrat pa je človek malo bolj	Izbira tematike slikanja Samokritika, predvsem kadar ne izhajaš iz sebe

	samokritičen. Verjetno ravno zaradi tega, ker takrat ne izhaja iz sebe.	
--	---	--

Tabela 9.3: Odprto kodiranje – intervju C

Intervju D

Številka izjave	Izjava	Pripisani pojem
D_1	Po nesreči Začel sem razmišljati, kaj bom zdaj drugega počel	Povod – dogodek življenjska prelomnica Nesreča, zapolnitev časa
D_2	Prej sem bil gozdar, pa je bilo tistega konec in sem moral najti nekaj drugega	Povod – dogodek, nesreča Iskanje novega dela, zaposlitve, zapolnitve prostega časa
D_3	Potem sem slišal za ene, ki tudi slikajo tako in sem začel razmišljati, ker sem vedel, da talent imam	Povod – informacije Ustno izročilo
D_4	Potem sem nekaj začel sam, malo sem poizkusil.	Povod – samoiniciativnost Samoiniciativnost
D_5	Vse je bilo pol drugače	Povod – dogodek (življenjska prelomnica) Življenjske spremembe, ki so posledica nesreče
D_6	Sam sem začel poskušat	Povod – samoiniciativnost Samoiniciativnost
D_7	Videl enega slikarja po televiziji	Povod – informacije mediji
D_8	Pomagal mi je, da sem se potem včlanil tudi v to Zvezo slikarjev, ki rišejo z usti ali nogami	Povod – drugi, ki že slikajo Sodelovanje, medsebojna pomoč, članstvo v Mednarodnem združenju slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami
D_9	Pa tudi Zveza paraplegikov je takrat delavnice organizirala	Povod – dogodek Delavnice, šola Potek srečanj – organizatorji – Zveza paraplegikov

D_10	smo imeli šolo.	Namen srečanj – izobraževanje
D_11	V Semiču	Potek srečanj – kraj Semič
D_12	Začeli vključevati tudi tisti iz domov.	Namen srečanj – komu so namenjena Vključiti tudi tiste, ki potrebujejo več pomoči
D_13	Organizirali so negovalko, da si šel lahko	Potek srečanj – pogoji Pogoj za sodelovanje na srečanjih, omogočanje pogojev za sodelovanje
D_14	Povod je bil znanje	Namen srečanj – izobraževanje, Pridobivanje znanja
D_15	Imamo tudi mentorja, ki nam pomaga, nam razjasni, kolikor lahko	Namen srečanj – izobraževanje
D_16	Največje pridobivanje znanja, pa malo tudi druženje, da se vidiš z nekom po dolgem času	Namen srečanj – izobraževanje Izobraževanje Namen srečanj - druženje
D_17	Po delavnicah	Potek srečanj – dogajanje na srečanjih delavnice
D_18	Celi Sloveniji	Potek srečanj – kraj
D_19	Zveze Paraplegikov	Potek srečanj – organizatorji
D_20	Na razstavah	Potek srečanj – dogajanje na srečanjih Razstavljanje del Namen srečanj – promocija Razstavljanje del
D_21	Zveze slikarjev, ki rišejo z usti ali nogami	Potek srečanj – organizatorji

D_22	Hodimo tudi po raznih šolah	Potek srečanj – dogajanje na srečanjih Predstavljanje po šolah Namen srečanj – predstavljanje Prepoznavnost
D_23	Vsako Društvo iz Zveze paraplegikov ima kakšno delavnico	Potek srečanj – organizatorji Društva iz Zveze paraplegikov
D_24	Enkrat na leto	Potek srečanj – čas
D_25	Enodnevne ali večdnevne Odvisno od tega, ali je možno prespat ali ne	Potek srečanj – čas Enodnevne, večdnevne Potek srečanj – pogoji za večdnevne - prenočišče
D_26	Na začetku, ko pridemo, se razmestimo	Potek srečanj – dogajanje na srečanjih Iskanje svojega prostora, najti svoje mesto v prostoru
D_27	Kakšno rečemo, se dogovorimo o načrtu dela	Potek srečanj – dogajanje na srečanjih »uvodu« sledi klepet, Dogovor o načrtu dela, sodelovanja
D_28	Vsak naredi, kar ima nujnega	Potek srečanj – dogajanje na srečanjih Samostojno delo v skupini
D_29	Neke obveznosti ali za razstavo ali kaj drugega	Potek srečanj – dogajanje na srečanjih Izpolnjevanje obveznosti, za razstavo, ustvarjanje slik, za razstavo
D_30	Neka izpolnitev, česar ne morem na drugi način, lahko na ta način	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – izpopolnitev Izpopolnjenost, način dela, ki zamenjuje druge načine dela

D_31	Ko si ustvarjalen	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – ustvarjalnost ustvarjalnost
D_32	Za vsakega koristno, da si ustvarjalen	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – ustvarjalnost Občutek koristnosti, delati nekaj zase
D_33	Da si nekaj	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – občutek koristnosti Občutek vrednosti, pomembnosti
D_34	Da nisi nekoristen, ampak nekaj pripomoreš sam sebi ali pa nekomu drugemu.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – občutek koristnosti Občutek koristnosti, doprinos sebi in drugim
D_35	To je čisto nekaj drugega, kot če si navaden in samo čakaš, da se nekaj zgodi, da ti bo kdo pomagal in to	Kaj predstavlja ali prinaša slikarske dejavnosti – občutek koristnosti Volja do dela, izogibanje dolgčasu in pomoči (pomagaš si sam)
D_36	Da si samoiniciativno ustvarjalen.	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – ustvarjalnost Samoiniciativnost
D_37	Včasih je tematika dana, včasih pa imaš srečo, da lahko sam izbiraš tisto, kar bi rad	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – čustva Občutek sreče, ko Izbira tematike slikanja Lahko izbereš sam, kar želiš naslikati
D_38	Kadar si pa izberem sam, pa pogledam, katera slika mi najbolj »potegne«	Izbira tematike slikanja
D_39	Ali bi bila za izziv ali ne	Kaj predstavlja ali prinaša

		slikarska dejavnost – izziv Izziv
D_40	Da sodelujemo	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – Sodelovanje
D_41	Da ljudje vedo za nas	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – prepoznavnost Prepoznavnost
D_42	Občutek, da si nekaj ustvaril	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – občutek vrednosti Občutek vrednosti, pomembnosti
D_43	Lahko to pokažeš drugim	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – možnost predstavljanja Možnost predstaviti se drugim
D_44	Da lahko pokažeš	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – možnost predstavljanja Pokažeš svoje zmožnosti
D_45	Če nihče ne vidi, potem namen ni dosežen	Kaj predstavlja ali prinaša slikarska dejavnost – možnost predstavljanja Dosega zastavljenega cilja, namena

Tabela 9.4: Odprto kodiranje – intervju D

9.3. Priloga 3: osno kodiranje

9.3.1. POVOD, KI JE OSEBE USMERIL, DA SO SE ZAČELE UKVARJATI S SLIKARSKO DEJAVNOSTJO

a) Povod – dogodek, prelomnica

A_1 Leta 2000 smo organizirali prvo kolonijo.

A_3 Na koloniji nas je veliko postalo slikarji z usti.

A_4 Ko sem organiziral delavnice tam v Semiču.

B_2 Pravzaprav sem se srečal s tem že v bolnici, v Zavodu za rehabilitacijo. Tam nekje 68. ali 69. leta.

C_4 Vabljen v Pacug, dol na obalo, na slikarsko kolonijo.

D_1 Po nesreči. Začel sem razmišljati, kaj bom zdaj drugega počel.

D_2 Prej sem bil gozdar, pa je bilo tistega konec in sem moral najti nekaj drugega.

D_5 Vse je bilo pol drugače (spremembe po nesreči).

D_9 Pa tudi Zveza paraplegikov je takrat delavnice organizirala.

b) Povod – drugi, ki že slikajo

A_5 Ko sem videl tudi druge, ko slikajo.

A_6 Najbolj so me pa spodbudili tisti, ki so že slikali.

C_1 Da sem spoznala te naše slikarje.

D_8 Pomagal mi je, da sem se potem včlanil tudi v to Zvezo slikarjev, ki rišejo z usti ali nogami.

c) Povod – notranji občutek

B_10 Če to imaš v sebi, ne potrebuješ nobenih »preganjalcev«.

B_11 To te enostavno potegne in se ne moreš ustavit.

B_12 Dokler ti te stvari ne realiziraš, ne narediš, se kar kopiči v tebi in enkrat moraš to vreči iz sebe, moraš to naredit, ta motiv, ki ga imaš notri, drugače nisi miren.

B_13 Nosim ga v sebi.

C_6 Mene je to ful prevzelo.

C_7 Čist sem not padla takrat.

d) Povod – samoiniciativnost

C_3 Me je pa tako ali tako že prej mikalo.

D_4 Potem sem nekaj začel sam, malo sem poizkusil.

D_6 Sam sem začel poskušat.

e) Povod – informacije

C_2 Veliko se je govorilo o temu.

D_3 Potem sem slišal za ene, ki tudi slikajo tako in sem začel razmišljati, ker sem vedel, da talent imam.

D_7 Videl enega slikarja po televiziji.

9.3.2. NAMEN SREČANJ

a) Izobraževanje (da, ne)

A_2 Kjer smo na pobudo Zveze likovnih društev začeli z izobraževanjem slikarjev skupaj z Društvom Relik iz Trbovelj.

A_11 In hkrati organizatorske sposobnosti. Ob tem seveda tudi spoznavanje novih krajev.

A_20 Izobraževanje.

A_30 Izobraževat.

A_34 Na srečanjih tudi za izmenjavanje izkušenj.

A_35 Dobiš kakšen namig, pomoč pri mešanju barv.

B_38 Pride tukaj tudi mentor, ki malo pokaže.

C_17 Ne da bi se mi tukaj zdaj nekaj učili.

D_10 Smo imeli šolo.

D_14 Povod je bil znanje.

D_15 Imamo tudi mentorja, ki nam pomaga, nam razjasni, kolikor lahko.

D_16 Največje pridobivanje znanja.

b) Druženje, spoznavanje

A_19 Omogočajo mi druženje.

B_24 Pa če po domače povem, malo se tudi »preštejemo«, koliko nas je še.

C_8 Želje po druženju nas, slikarjev.

C_9 Da dobimo en stik.

C_10 Medsebojno spoznavanje.

C_13 Druženje.

D_16 Pa malo tudi druženje, da se vidiš z nekom po dolgem času.

c) Promocija, predstavljanje

A_14 Slikamo na prostem.

A_27 Slikamo na prostem, po mestih.

A_29 Bolj hočemo promovirati.

D_20 Na razstavah.

D_22 Hodimo tudi po raznih šolah.

d) Slikarska dejavnost

A_21 Delovanje na področju slikarstva.

B_16 Zveza paraplegikov je vedno imela program in je želela, da bi mi nekako ustvarjali pod enim okriljem, da bi bila ena skupina slikarjev.

C_13 Slikanje.

e) Motivacija

C_17 Jaz mislil, da je to bolj na nek način naša motivacija.

C_17 Nas to bolj motivira, spodbuja.

C_18 En drugega v bistvu spodbujamo.

f) Spodbujanje družbene odgovornosti

A_10 Ob tem smo spodbudili družbeno odgovornost.

g) Osebno izpopolnjevanje

A_18 Ker me na nek način izpopolnjujejo.

h) Premagovanje strahu pred ustvarjanjem

B_36 Zgubiš tudi nek strah pred ustvarjanjem.

i) Odkrivanje novih idej

C_11 Nove ideje.

j) Pozitiven vpliv na počutje

C_19 Zelo pozitivno deluje.

k) Komu so namenjena

A_15 Tistim, ki slikajo, tistim, ki naše slikanje spremljajo, in tudi tistim, ki jih navdušujemo. Odprta so pa za vse invalide, da vsak lahko sodeluje.

D_12 Začeli vključevati tudi tisti iz domov.

9.3.3. POTEK SREČANJ

a) Organizatorji

A_2 Kjer smo na pobudo Zveze likovnih društev začeli z izobraževanjem slikarjev skupaj z Društvom Relik iz Trbovelj.

A_7 Vsak od slikarjev svoje srečanje organizira sam.

A_9 Ampak to niso člani sami organizirali. Medtem ko druga srečanja pa ja.

B_16 Zveza paraplegikov.

B_20 Vsako izmed društev, ki jih je osem, poskrbi, da se vsake toliko srečamo.

B_21 Dolenjsko društvo.

B_23 Primorsko društvo paraplegikov organizira ta srečanja.

C_12 Začela pa sem to obiskovati preko Zveze paraplegikov.

D_18 Zveze paraplegikov.

D_21 Zveze slikarjev, ki rišejo z usti ali nogami.

D_23 Vsako Društvo iz Zveze paraplegikov ima kakšno delavnico.

b) Kraj

A_8 Delavnica v Tolminu, potem v dolenjskem društvu, potem v Tržiču in potem po različnih društvih. Srečanja so bila tudi na Zvezi slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami.

A_12 V Zagrebu.

A_25 V Ankaranu.

A_28 V Zagrebu.

B_32 V Pineti, Novemgradu, Semiču.

C_4 V Pacug.

D_11 V Semiču.

D_18 Celi Sloveniji.

c) Čas

1. pogostotst

A_13 Vsako leto.

B_22 Smo vsako pomlad enkrat tukaj.

D_24 Enkrat na leto.

2. trajanje

A_22 Tam, kjer imamo možnost bivanja, ostanemo dlje časa, drugače enodnevno.

B_17 Ta druženja so že od nekdaj.

B_25 Najmanj 30 let se že dobivamo.

B_31 Enodnevno.

B_32 Lahko tudi prespimo.

C_5 Cel teden, od ponedeljka do sobote.

D_25 Enodnevne ali večdnevne.

d) Dogajanje na srečanju

A_14 Slikamo na prostem.

A_16 Da se nam pridružijo tudi zdravi. Včasih pridejo zraven tudi razno razni drugi slikarji. Velikokrat se nam pridružijo tudi otroci. Vedno želijo poskusiti risati z usti. Ni pa nujno, da slikajo z usti.

A_23 Po navadi želimo vključiti tudi lokalno skupnost, da se predstavi. Včasih se predstavijo društva, zgodi se, da pridejo tudi župani. Včasih tudi direktorji turističnih pisarn, pa se predstavijo.

A_24 Damo možnost, da se lokalna skupnost predstavi.

A_26 Slikamo.

A_27 Slikamo na prostem, po mestih.

B_18 Ne slikamo pa samo mi z usti. Slikajo tudi tisti, ki imajo dobre roke.

B_33 Najprej je to druženje.

B_34 Potem je pa pomembno, da tudi kaj naredimo.

B_35 Skozi se nekaj dogaja.

C_14 Na začetku smo itak vsi veseli, ko se vidimo po dolgem času.

C_15 Na začetku spregovorimo kako besedo, dve.

C_16 Potem pa začnemo počasi delat.

D_17 Po delavnicah.

D_20 Na razstavah.

D_22 Hodimo tudi po raznih šolah.

D_26 Na začetku, ko pridemo, se razmestimo.

D_27 Kakšno rečemo, se dogovorimo o načrtu dela.

D_28 Vsak naredi, kar ima nujnega.

D_29 Neke obveznosti ali za razstavo ali kaj drugega.

e) Potek srečanj – pogoji

A_22 Tam, kjer imamo možnost bivanja, ostanemo dlje časa, drugače enodnevno.

B_19 Uredili so tudi sredstva in mentorje.

B_32 Ponekod imamo pa tudi svoje prostore.

D_13 Organizirali so negovalko, tako, da si šel lahko.

D_25 Odvisno od tega, ali je možno prespat ali ne.

9.3.4. KAJ OSEBAM POMENI, PREDSTAVLJA ALI PRINAŠA SLIKARSKA DEJAVNOST (SLIKANJE IN RAZSTAVLJANJE DEL)?

a) Čustva, občutki

B_39 Gre za nekakšno ljubezen med mano in platnom.

B_40 Na koncu, ko začne nastajati, je pa to tisto, ko nastane ta ljubezen.

B_41 To, da ti slika postane všeč, da si dobesedno zaljubljen v njo, nastane tista prava kemija.

B_42 Kot bi šel na »randi« z eno punco. Bolj ko je ona »fejst«, bolj je močna ta želja po tem, da bi jo osvojil. Do nje poskušaš biti čim boljši ravno zato, ker se bojiš, da jo boš izgubil.

B_43 Tukaj se pa bojiš, da boš izgubil motiv. Skušaš obdržati svežino.

B_44 Je pa predvsem ljubezen.

B_46 Na koncu je to tvoj otrok. Tisto, kar želiš, da je lepo.

B_51 Takrat, ko začneš delati in tisto trepetanje v smislu, da hočeš nekaj narediti čim boljše. Nekakšno prijetno vznemirjenje. Kot v pričakovanju tistega prvega poljuba.

B_52 Na koncu doživljamo skoraj te ljubezenske naboje, ki so v tem praznem platnu. Izziva me, vleče, da delam.

B_53 Zelo vesel, da se sploh lahko tam razstavljal.

B_54 Bil sem zelo zadovoljen, da se me sploh uvrstili tja na to razstavo.

B_57 To je tisto, za kar delaš in zato sem zelo, zelo hvaležen temu, kar mi je slikarstvo dalo.

C_33 Zadovoljna s svojimi slikami, potem vidim zadovoljstvo tudi pri drugih. En dober občutek je.

C_34 Sama nisem zadovoljna s svojim izdelkom.

C_35 Jaz moram biti sama zadovoljna s tistim, kar naslikam.

C_36 Tisti pravi občutek, da dam svoj izdelek na razstavo.

C_37 Nisem pa vedno zadovoljna z vsemi slikami.

C_38 No, s kakšno sem bila tudi zadovoljna.

C_39 Zadovoljna sem takrat, ko vidim, da se izrazila tisto, kar sem sama videla.

D_37 Včasih je tematika dana, včasih pa imaš srečo, da lahko sam izbiraš tisto, kar bi rad.

b) Možnost izhajanja iz sebe, izražanje svojih občutkov, misli

B_12 Dokler ti te stvari ne realiziraš, ne narediš, se kar kopiči v tebi in enkrat moraš to vreči iz sebe, moraš to naredit, ta motiv, ki ga imaš notri, drugače nisi miren.

B_14 Danes ko sem prišel sem, sem spet zagledal tisti kozolec, ki ga še nisem realiziral. Zdaj ga mogoče pa bom.

B_15 Da greš absolutno iz sebe.

B_48 Te motive, ki jih slikam pa nosim nekje v sebi in vem, kaj je približno za naredit.

B_49 To je tu notri, izhajam iz sebe, ja. To je moje slikarstvo.

C_26 Ki se mogoče dogaja not, v glavi. To lahko potem tudi na platno preneseš.

C_28 Zmeraj pa izhajam iz sebe.

C_29 Ful se da sebe tukaj izrazit.

C_30 Pa motivi, jaz mislil, da se tudi s tem izražaš.

c) Pobeg iz realnosti, sprostitvev, užitek

A_17 Med slikanjem pozabiš na težave in to je tisto, kar je iz socialnega vidika zelo pomembno. Takrat ko nekaj počneš, ko si ustvarjalen, ne potrebuješ nobenega tableta. To je svet, ko te neha vse bolet.

A_31 Pobeg v neki svet, ko se bolečine nehajo. Prostor, kjer se počutiš kot otrok, ki se igra po peskovniku.

C_20 Jaz predvsem, ful se sprostim. Ful.

C_22 Če pa želiš, da je slikanje užitek, tako kot mora biti pa si moraš vzeti čas

C_23 Jaz se res sprostim, »zrelaksiram«, not padem.

C_24 Kar en nov svet.

C_26 Sprostitev.

C_27 Domišljija na nek način.

d) Ustvarjalnost

B_9 Tako, da sem kar veliko potem ustvarjal.

B_37 Ustvarjam vsak dan.

C_26 Pa tudi ena ustvarjalnost.

D_31 Ko si ustvarjalen.

D_32 Za vsakega koristno, da si ustvarjalen.

D_36 Da si samoiniciativno ustvarjalen.

e) Resno delo

B_2 Kasneje se je pa to začelo zelo resno dogajati.

B_8 Na koncu je vse skupaj preraslo v eno resno delo, ki se spremlja skozi, vsak dan. Ne gre več samo za zapolnitev prostega časa.

B_27 Ne obiskujem samo teh srečanj, ampak sem tudi drugje.

B_28 Tudi v drugih likovnih društvih.

B_29 V zelo veliko društvih sem včlanjen in to seveda za sabo potegne tudi toliko več razstav.

B_37 Ustvarjam vsak dan.

B_45 Moraš čim več vložiti, da bo tudi čim boljše.

B_50 Slikarstvo del tega, da si ti pri stvari.

B_57 To je tisto, za kar delaš.

C_21 Si moraš pa res vzeti čas, ker če si tempiran na čas, ne moreš nič naredit in je potem res samo delo.

f) Možnost za uspeh

A_38 Enkrat je bila ena mojih voščilnic izbrana za najboljšo voščilnico na svetu. Si predstavljaš? Jaz nisem niti dojel.

B_2 Ker sem imel že na začetku precej uspešno obdobje, ker sem kar precej naslikal in hitro začel razstavljati.

B_28 Moram sem namreč pohvalit, da sem lansko leto postal član Kulturno-umetniškega *društva* Kliničnega centra. To mi veliko pomeni, saj so tam zbrani najboljši slikarji iz Slovenije.

B_58 Niti v sanjah si nisem predstavljal, da bom en dan prišel tako daleč, da bom lahko tako dobro slikal in prišel v tako velike galerije.

B_59 Z Združenjem slikarjev, ki slikajo z usti in nogami, sem prišel zelo daleč.

g) Možnost predstavljanja

A_39 Predstavim svoje delo.

A_40 Predvsem sem tudi obvezan se predstavljati kot slikar, ki slika z usti v zvezi z Mednarodnim združenjem slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami. Mi smo dolžni.

B_30 Razstavljam še samostojno.

B_47 Tudi zato, da bodo drugi rekli, da je lepo.

B_55 Pomembno je bilo, da prideš na to razstavo.

D_43 Lahko to pokažeš drugim.

D_45 Če nihče ne vidi, potem namen ni dosežen.

h) Prepoznavnost

B_3 Že na prvi samostojni razstavi, ki je bila v domačem Kopru, sem imel »televizijo« na obisku. To je me potem zelo spodbudilo.

B_4 Ker je ogromno ljudi to videlo. Takrat sem začel razmišljati v tej smeri, da je zelo dobro razstavljat.

B_56 Bilo je ogromno ljudi, največja razstava od vseh, na katerih sem bil do sedaj, ampak to je razstava nad razstavami.

D_41 Da ljudje vedo za nas.

i) Občutek koristnosti, vrednosti, pomembnosti

A_33 Občutek koristnosti.

D_33 Da si nekaj.

D_34 Da nisi nekoristen, ampak nekaj pripomoreš, sam sebi ali pa nekomu drugemu.

D_35 To je čisto nekaj drugega, kot če si navaden in samo čakaš, da se nekaj zgodi, da ti bo kdo pomagal in to.

D_42 Občutek, da si nekaj ustvaril.

j) Zapolnitev prostega časa

B_6 Da boš tisti čas, ki ga imaš, nekako zapolnil.

B_7 To na nek način postane tvoj hobi, tvoj konjiček, zapolnitev tega časa, ki ga imaš.

C_25 Tu ure ni, čas kar gre.

k) Finančni dohodek

A_41 Oni dajo pa štipendijo za ustvarjalno delo.

B_5 Takrat se je tudi še kar nekaj prodalo.

l) Možnost sodelovanja

D_40 Da sodelujemo.

m) Možnost napredovanja

B_26 Jaz sem malo bolj napredoval in sem šel potem tudi v druge vode, seveda vedno slikarske.

n) Stik z lokalno skupnostjo

A_32 Stik, z lokalno skupnostjo.

o) Združitev strasti

C_31 Na začetku sem risala bolj žuželke, ker se prej študirala biologijo in sem to skupaj povezala.

C_32 Zelo sem rada v naravi in zato sem povezala en svet narave, torej mojo bivšo strast, s slikanjem.

p) Izpopolnitev, izziv

D_30 Neka izpopolnitev, česar ne morem na drugi način, lahko na ta način.

D_39 Ali bi bila za izziv ali ne.

q) Izbira tematike slikanja

A_36 No, moja tematika je večinoma kraj, kjer živim. Torej narava.

A_37 Na nekatere teme pa sem obvezan, ker delam za Zvezo slikarjev, ki rišejo z usti ali nogami in moram nekaj risat za voščilnice.

C_40 Rišeš na kakšno tematiko tako, kot naj bi bilo in kot se pričakuje. Takrat pa je človek malo bolj samokritičen. Verjetno ravno zaradi tega, ker takrat ne izhaja iz sebe.

D_37 Včasih je tematika dana, včasih pa imaš srečo, da lahko sam izbiraš tisto, kar bi rad.

D_38 Kadar si pa izberem sam, pa pogledam, katera slika mi najbolj »potegne«.

10. POVZETEK

Ko slišimo besedo umetnost, največkrat pomislimo na nekaj lepega, estetskega, posebnega. Pod umetnost pa ne spadajo samo dejavnosti, katerih namen je ustvarjanje del z estetsko vrednostjo. Je tudi polje izražanja, sproščanja, osvobajanja domišljije in nekaj, kar nas lahko izpopolnjuje.

Teoretični del diplomske naloge sem zato posvetila raziskovanju definicije pojma umetnosti in ga povezala s pojmom ustvarjalnosti. Pojma sta med seboj neločljivo povezana. Umetnost nam lahko omogoča tudi izražanje. Sredstva, ki omogočajo neverbalno izražanje notranjih občutkov, misli, čustev, imenujemo umetnostna izrazna sredstva. Lahko jih imenujemo tudi: izrazno-ustvarjalni mediji, kreativni mediji, umetnostni mediji ipd. Pomagajo nam pretvoriti našo »notranjost« v vidno in otipljivo obliko, da nas lahko razume tudi okolica. Skozi umetnostna izrazna sredstva lahko torej neverbalno komuniciramo s svetom. Pri pomoči z umetnostjo se tovrstna sredstva uporabljajo za komunikacijo med strokovnjakom in sogovornikom. Neverbalno komunikacijo pa v procesih pomoči spremlja tudi verbalna oz. besedna komunikacija.

Nekaj avtorjev navaja, da je uporaba umetnostnih izraznih sredstev zelo dobrodošla tudi v socialnem delu. Vključimo jih lahko v vsak korak, koncept socialno-delovnega odnosa ter s tem razširimo možnosti za komunikacijo, izražanje, vključevanje in sodelovanje.

Del teoretičnega dela sem posvetila tudi področju likovnosti – pomoči z likovnostjo. Tu gre za izražanje z likovnimi materiali. Namenjena je prav vsem, ki imajo željo po osebni rasti in vsem, ki so se soočali ali se soočajo s težko in neprijetno življenjsko izkušnjo. Likovno izražanje izboljšuje človekovo počutje, omogoča spoznavanje samega sebe in spodbuja razvijanje domišljije in ustvarjalnosti.

Socialno delo z uporabo umetnostnih izraznih sredstev imenujemo socialno-kulturno delo. Gre za uporabo umetnostnih izraznih sredstev, preko katerih poteka komunikacija med udeleženci procesa. Omogočajo navezovanje stika in soustvarjanje rešitev v izvirnem delovnem projektu pomoči.

Empirični del sem posvetila raziskovanju področja slikarstva slikarjev, ki slikajo z usti ali nogami v Sloveniji. Raziskujem, kako so se slikarji srečali s tovrstno dejavnostjo in kaj je pripomoglo k temu, da so se začeli z njo ukvarjati. Raziščem namen in potek srečanj, na

katerih se slikarji srečujejo, ter ugotavljam, kaj jim tovrstna dejavnost (slikanje in razstavljanje del) predstavlja in prinaša.

Slikarje, ki slikajo z usti ali nogami, so na »pot slikarstva« popeljali različni dogodki, kjer so se seznanili s slikanjem, informacije, ki so jih o tej dejavnosti dobili iz okolja, razna poznanstva, samoiniciativa in notranji občutek.

Srečanja slikarjev so namenjena izobraževanju, druženju, medsebojnemu spoznavanju, promociji, slikanju in predstavljanju del. Udeležijo se jih lahko vsi, ki se za tovrstno področje zanimajo, za vse, ki jih slikarji navdušujejo, za vse, ki slikajo ali bi se želeli pri tem preizkusiti ter vsem osebam z oviro.

Potek srečanj je različen in je odvisen od namena srečanja. Najpogosteje se začne z uvodnim druženjem in nadaljuje s slikanjem. Srečanja so včasih enodnevna, včasih potekajo več dni. Odvisno od možnosti prenočitve.

Na raziskovalno vprašanje, kaj osebam (slikarjem) predstavlja in prinaša slikarska dejavnost, sem dobila naslednje odgovore: različna čustvena stanja (predvsem prijetna), možnost za izražanje »sebe«, pobeg iz realnosti (sprostitve), prinaša ustvarjalnost, možnost za uspeh in promocijo. Prinaša občutek vrednosti, pomembnosti, zapolnjuje prosti čas, lahko prinese tudi finančni dohodek. Poleg tega omogoča tudi druženje in prinaša nove izzive.

IZJAVA

Spodaj podpisani/-a NINA STARC, študent/-ka univerzitetnega dodiplomskega študija Socialno delo, Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko 06120083, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica diplomskega dela z naslovom: »SLIKANJE Z USTI ALI NOGAMI«.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo diplomsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega diplomskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatorstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravilnika o diplomskem delu in diplomskem izpitu;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno diplomsko delo objavi v digitalni zbirki eGradiva in repozitoriju UL.

V Ljubljani, 28.6.2017

Podpis avtorja/-ice: NINA STARC

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave diplomskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega diplomskega dela na svetovnem spletu;

V Ljubljani, 28.6.2017

Podpis avtorja/-ice: NINA STARC